

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Teater- och dansvetenskap

Fortsättningskurs/Magisterkurs i Teatervetenskap, 20 poäng

Falkenberg's Teater

(1903-1945)

– En punktbelyst historik

Mikael Lönnsjö

Handledare: Willmar Sauter

Magisteruppsats, 10 poäng, Ht-06

Tack till:

Jessika Andersson, Patrik Hallberg och Bengt-Arne Karlsson *Falkenbergs Museum*; Inger Axelson *Nyktterhetsfolkets arkiv i Halland*; Frid-Britt "Britta" Berander; Robin Berander; Eva Berntsson Melin och Ann-Sofi Ericsson *Länsmuseets Varberg arkiv*; Peter Boisen; Magne Eliassen; Margareta Eriksson; Tova Gerde; Anders "Mogens" Gistorp *Falkenbergs bibliotek*; Personal vid *Godtemplargården Falkenberg*; Peter Gripewall *Sveriges teatermuseum, Drottningholm*; Inger Hallberg; Lena Hammergren och Willmar Sauter *Teater- och dansvetenskap, Stockholms universitet*; Hans-Erik Hansson; Anna Holmström *Länsmuseets Halmstad arkiv*; Rolf Håkansson *Olympia fotomuseum*; Samuel Lindeborg *Falkenbergs kommunarkiv*; Personal vid webbplatsen *Litteraturen i Halland*; Lars Lönnsjö; Daniel Marminne; Tuva Marminne; Erik Mattsson; Bernt Nilsson; Lars Nilsson *Historiska institutionen, Stockholms universitet*; Ola Nordh; Steffi Ramb; Ralph Rådlund; Ingela Skantze *Falkenbergs kultur- och hembygds museum*; Therese Söderström *Riksteatern*; Margareta Sörenson; och Anna Åhlström; samt alla andra som varit behjälpliga.

*Biljett från Falkenbergs teater.
(Hans-Erik Hanssons samling)*

Innehållsförteckning

Sida

Abstract	6
Uppsatsen	7
Varför jag valde detta ämne.....	7
Teoribakgrund.....	9
Från frö till blomma.....	10
Materialet och hur man använder det.....	11
Interdisciplinär forskning och polysemi.....	12
Ett teaterhistoriografiskt paradig.....	13
Tolkningars och metaforers roll som meningsbyggare.....	15
Sökandet efter material.....	16
Kort historik om staden Falkenberg	20
<i>Logen 1400 Falkenhus av IOGT</i>	23
Byggnaden och teatersalongen.....	23
Verksamheten.....	29
Logen <i>Falkenhus</i> efter <i>Falkenbergs teater</i>	32
Kommentar.....	33
I och kring <i>Falkenbergs amatörteatersällskap</i>	36
Kommentar.....	42
Föreställningar på <i>Falkenbergs teater</i>	44
Ur teaterrecensionerna.....	46
<i>Otrogen</i>	51
<i>Den blinda dygden</i>	52

<i>Royal Suédois</i>	53
Ur annons och program	54
Slutdiskussion	58
Appendix – Föreställningar på <i>Falkenbergs teater</i> i urval	64
Appendix II – Recension av <i>Klart Falkenbergs 1937</i>	71
Källförteckning	72

för Sista gången *uppfört i Falkenberg*

Med Vederbörligt Tillstånd
gifver undertecknade

Sön dagen den 18de Januari 1857

EN STOR REPRESENTATION

af följande innehåll.

Första Afdelningen:

No 1 **MALINS KORGAR,**

Monolog, Vaudevil i en akt, af A. Blanche.

Malin . . . . . Spelas af Fru Hedin.

Tredje Afdelningen:

Fyra Komiska Scener utur Operetten

No 3. **HEMLIGHETEN,**

med Coupletter.

Personerne:

Fru Dubui . . . . . Spelas af Fru Hedin.
Valer, ung Läkare . . . . . " " Herr Hedia.
Thomas, Hus-Dräng . . . . . " " Robert Stella.
En Bärare . . . . . " " "

No 2. **LA SYLPHIDE,**

Solo, dansas af Fru Stella.

No 4. **Den lille Antipoden på en Candelaber,**

som under utförandet af den svåra hufvudbalanceringen låter servera sig med mat och dryck, samt efter rökandet af cigarr avslutar detta konststycke med balance på blotta hufvudet, utan stöd af händerna. Utföres af Robert Stella.

Tredje Afdelningen:

LANDTJUNKAREN I FÖRLÄGNET.

Komisk landtlig pantomim i 1 akt.

Personerne:

dame Markas . . . . . Spelas af Herr Stella.
Babette, hennes Dotter . . . . . " " Fru Hedin.
Collin, Babettes älskare . . . . . " " Fru Stella.
Jeremias, Landtjunkare . . . . . " " Herr Hedin.

Åsändt

Biljetter till första plats å 24 sk., barn hälften, och ~~till andra~~ plats 16 sk. bko säljas i mitt Logi ~~tro~~
till kl 5 eft. m., sedan vid ingången.

Biljetterna gälla endast för den dag och plats de äro köpte.

Dörrarne öppnas kl. half 7 och början sker kl. 7 e. m.

C. A. STELLA & G. T. HEDIN.

(Text 1) Det tidigaste beviset på teateraktivitet i Falkenberg som jag har hittat under mitt arbete med denna uppsats. Självklart har också teaterföreställningar före detta ägt rum i staden. (Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs hembygdsmuseum, Affisch 1857-01-18, "En stor presentation", C. Stella och G. T. Hedin)

Abstract

This is a theatre-historical thesis about a theatre called *Falkenbergs teater* (The Theatre of Falkenberg) that was managed by the *International Order of Good Templars* in their building in the small town of Falkenberg on the west coast of Sweden. The goal of the thesis is to paint as broad as possible a picture of that theatre's whereabouts during its existence, even though the historical sources are few and fragmentary. Therefore I have also called it a "partly lit" history. No work of size has until now been done about *Falkenbergs teater*.

The theatre's main activity started in 1903 and lasted until the Templars sold the building in 1945 – it was during that period practically the only theatre in Falkenberg. The plays showed at the stage were mainly performed by traveling theatre groups – among them the stars of the period – although the *Falkenbergs teater* amateur group (*Falkenbergs amatörteatersällskap*) played shows there, especially a successful row of vaudevilles in the 1930's.

After an introduction of how I come to write this paper, *Varför jag valde detta ämne*, the thesis starts with a summoning of some of the most recent theories concerning theatre history, *Teoribakgrund*, used as a way form me to relate to the material found during the research and an account for, *Sökandet efter material*, where and how my search lead me to find 1903 and 1945 as start and finishing years of the enterprise. Then comes a short history of Falkenberg, *Kort historik över staden Falkenberg*, mainly during the period of the theatre's existence. After those two introductory parts I describes the Falkenberg *International Order of Good Templars'*, *Logen 1400 Falkenhus av IOGT*, activity and the building that hosted the theatre followed by a look at the Templars' amateur theatre group, *I och kring Falkenbergs amatörteatersällskap*. The next part is about plays performed at the scene, *Föreställningar på Falkenbergs teater*, in January in the year of 1907, 1922 and 1937 taken from news paper revues and says, in a general way, what is written in those. It also relates the plot taken up in the revues of three plays – *Otrogen*, *Den blinda dygden* and *Royal Suédois* – in a way to picture what kind of stories that was performed on the stage, followed by interpretations of the revues. The thesis is finished by a summoning discussion, *Slutdiskussion*, about the material found and treated in the paper. The appendix contains all the theatre performance at *Falkenbergs teater* that I have found during my research.

Uppsatsen

Denna uppsats är en punktbelyst historik över *Falkenbergs teater* (1903-1945). D v s att den inte gör anspråk på att vara en fullständig historik eller krönika över denna teater. Med punktbelysning menar jag att jag visar fram exempel ur denna historia samt gör sammanfattningar om den. För att tala i bildspråk: Tänk er en tavla eller en karta som punktbelyses i ett mörkt rum, de delarna som är i ljus låter en ana och få idéer om hur helheten är beskaffad – trots att man aldrig helt ser helheten. Denna metod beror på materialtillgång, tid och sidantal. Denna punktbelysta historik tar upp följande om *Falkenbergs teater*: Godtemplarlogen som drev den, byggnaden, vilka som spelade där och repertoaren samt Falkenbergs stad under denna tid. Materialet har mestadels stått att finna i arkiv i Falkenberg, Varberg och Halmstad.

Lokalen har haft en rad namn men jag har för tydlighetens skull valt att fortsättningsvis i uppsatsen konsekvent kalla den för *Falkenbergs teater* därför att jag, bl a i annonser och recensioner, har uppfattat att det har varit den vanligaste benämningen.

Varför jag valde detta ämne

Jag visste att *Falkenbergs teater* hade rivits någon gång under 1990-talet – det stod om det i tidningarna under denna tid. Vetskapen om denna teater retade min nyfikenhet till den grad att jag beslöt att jag skulle skriva om teater i Falkenbergs stad och/eller kommun. Tanken på *Falkenbergs teater* hade jag först som en parentes i planerandet av ett stundande uppsatsarbete – jag visste ju inte om det fanns material bevarat i någon användbar utsträckning – samtidigt som jag kände en stark lockelse att få reda på något om teatern och en förhoppning om att det skulle finnas tillräckligt mycket material bevarat för att räcka till en uppsats.

Jag började alltså med ett brett perspektiv på teater i hela Falkenbergs kommun. Jag hade nog alltid sett denna kommun och Halland som ett ganska teaterföreställningstomt område men under arbetet med denna uppsats har jag ändrat åsikt. En uppräkningslista av vad som finns idag, år 2006, – vad jag fått fram under arbetet och vad jag vetat sedan tidigare – skulle bli följande: Stefan och Kristers sommarbuskis *Brännvin och fågelholkar*¹ har vad jag förstått haft mer eller mindre publikrekord, *Falkenbergsrevyn* har sin nyårsrevy² – och vann revy-SM

---

¹ www.vallarna.se/default.asp?lid=2&ulid=52&show=1&2e=3 (2007-11-28 kl 17:05).

² www.falkenbergsrevyn.se/tillbakablick.htm (2007-11-28 kl 16:32).

1993, på den tiden under namnet *Gällkrogens revygäng* med *Krogseredsrevyn*³ –, Gun Jönssons *Teater Boudoir Intim* hade funnits i flera år och under sommaren regisserade hon Goldoni-föreställningen *Värdshusvärdinnan* i Hindströmska gården i gamla stan i Falkenberg,⁴ Falkenbergs amatörteaterparaplyorganisation *Nya paraplyteatern* har funnits i alla fall sedan 1980-talet och sedan några år tillbaka spelar de välbesökta barnföreställningar sommarmartid vid Skrea strand – 2006 spelade de *Rasmus på luffen*.⁵ Sedan finns Katrinebergs folkhögskola i Vessigebro med sin teaterlinje vars elever spelar upp produktioner för allmänheten⁶ och i ett annat tidningsklipp insåg jag att vi hade ett mycket gammalt teatersällskap i *Hallarnas skådespelarlag*⁷ – som dock sedan flera år spelar sina föreställningar i Halmstad⁸. Här kommer jag till grannkommunerna: Halmstad har sedan några år en årlig internationell gatuteaterfestival⁹, vad gäller Varberg så har de ett återkommande *Fästningsspel* sommarmartid på Varbergs fästning¹⁰ och inom Hallands länsteater *Teater Halland*¹¹ – som är belägen i just Varberg – skapades den clowngrupp som har gjort succé och numera går under namnet *1-2-3 Schtunk*¹². Till allt detta kommer riksteaterns besök.¹³ Jag ser också en kontinuerlig föreställningsverksamhet bakåt i tiden – med det menar jag här, utifrån mina senare utforskningar, från 1890-talet och framåt. I samband med ovan gjorda uppräknings ställer jag mig tre retoriska frågor: Är *Falkenbergs teater* en föregångare till denna teaterkultur? Och i så fall i vilken grad har *Falkenbergs teater* skapat en medborgerlig medvetenhet om/närvarokänsla av teater som kulturform? Eller är det som händer idag någonting nytt och oavhängigt dessa gamla teaterhändelser som inträffade i Falkenberg? Dessa frågor är alltså inget jag kommer att besvara nedan men jag tycker de är värda att ta upp, spännande och intressanta att fundera över och bära med sig under läsandet av uppsatsen.

Efter en del sökande av material beslutade jag mig dock för att rikta in mig på en uppsats uteslutande om *Falkenbergs teater*. Här vill jag också påpeka att jag tidigare utgått från klassisk dramatisk talteater men att jag senare breddat min teatersyn till att infatta revyer och lustspel och att det är denna breda definition av ordet teater jag kommer att använda fort-

---

³ *Hallands nyheter* 1993-08-09 ”Krogseredsrevyn är bäst i Sverige!”.

⁴ Min egen iakttagelse av affischering.

⁵ www.nyapapulyteatern.se/ (2007-11-28 kl 16:48).

www.nyapapulyteatern.se/empty_9.html (2007-11-28 kl 16:50).

⁶ www.katrineberg.fhsk.se/ (2007-11-28 kl 16:46).

⁷ *Hallandsposten* 1993-03-06 ”Sällskap fyller 50”.

⁸ www.hallarna.se/valkommen.html (2007-11-28 kl 16:34).

⁹ www.halmstad.se/prod/halmstad/dalis2kultur.nsf/vyPublicerade/D092C9CDEE768464C1256CA8002AD632?OpenDocument (2007-11-28 kl 16:36).

¹⁰ http://sv.wikipedia.org/wiki/F%C3%A4stningsspelena_i_Varberg (2008-08-25 kl 13:10).

¹¹ www.teaterhalland.se/ (2007-11-28 kl 16:56).

¹² www.schtunk.se/ (2007-11-28 kl 16:55).

¹³ www.riksteatern.se/default___12.aspx (2007-11-28 kl 16:52).

sättningsvis i denna uppsats. Jag gick in i detta arbete utan några förkunskaper om *Falkenbergs teater* och även om jag skrivit ett antal uppsatser hade jag aldrig bedrivit arkivefterforskningar och kände varken till någonting om arkivens hierarki eller disposition. Trots detta kändes det viktigt för mig att fullgöra detta arbete därför att ingen har gjort något arbete om *Falkenbergs teater* tidigare och därför att jag värnar om teater, kultur och historia. Jag ville inte att det arbete, den kulturgärning och den betydelse för teatern som dessa pionjärer åstadkommit i Falkenberg skall falla i glömska.

(Bild 1) Logen Falkenhus på Schubergsvägen 10 som inrymde Falkenbergs teater. Fotografiet är taget omkring 1991. Byggnaden revs 1995. Foto Christina Söderlund. (Copyright Falkenbergs museum)

Teoribakgrund

Jag skall här nedan i tur och ordning gå igenom ett antal teorier ur fem texter av forskare inom företrädevis teaterhistoria – ibland med kommentarer till min uppsats. Det är ingen fullständig redogörelse av dessa texter utan jag har fokuserat på det som jag har ansett vara viktiga principer, förhållningsregler och tankar – dels inom teaterhistoriografi i stort och dels sådant som haft relevans i mitt speciella fall.

“The main and great problem is to *make* history, for we know that history doesn't just exist, it is made.”¹⁴ Det är lätt att tro att man bara kan sätta ihop de fakta man hittar – fakta som tros skildra en sanning –, så objektivt man kan överföra dem till papper och att man därigenom presenterar ett utsnitt av det förflutna. Men historia och det förflutna är inte samma sak – historia *skrivs* som sagt och de fakta som det skrivna baseras på har någon i sin tur tecknat ner. Om man ser det förflutna som en bild så blir ju historiografins försök att återge den bilden ett urval av de nedteckningar som finns – som man inte ens vet om de är sanna – och som i sig mer eller mindre är fragment. D v s resultatet blir i bästa fall delar av bilden avtecknade av delar av bilden. Sanningen låter sig alltså sällan fångas – även om man så klart ska ha den som ideal – men jag tänker inte här fördjupa mig i filosofiska diskussioner om sanningens natur. Att vara kritisk till sitt material och sina tolkningar av det och att försöka undvika ogrundade slutsatser anser jag vara de ideal man kan ha när man skriver en historik. D v s den negativa metoden att försöka undvika osanningen snarare än stäva efter sanningen. Mycket av materialet nedan har dock begreppet sanning som en klangbotten i sitt resonemang om t ex tolkning, värderingsfärgade dokument och ofullständigt faktaunderlag.

Från frö till blomma

En vanlig metafor, särskilt i tidigare historieskrivning, är att, implicit eller explicit, beskriva att någonting är som ett frö som går i knopp för att sedan vid en speciell tid stå i sin fulla blom. Peter Englund driver sin kritik mot sådana tankegångar i essän *Om en vandring i Hilbertrummet*.¹⁵ Englund börjar med att ta upp äldre historiografiska utgångspunkter och skriver då om ”/.../ Darwins utvecklingslära, där naturen själv framträder som ett förlopp av rätlinjigt framåtskridande, från få och enkla livsformer till fler och bättre /.../”. Han fortsätter med att beskriva en upptäckt av fossiler av dittills okända arter som givit forskare ny syn på utveckling: Geologiprofessorn Stephen Jay Goulds poäng är att det ”/.../ finns ingenting som säger att vissa djurformer – som kräftdjuren, spindlarna och insekterna – skulle vara förutbestämda till överlevnad, samtidigt som andra skulle vara dömda till undergång – som trilobiterna /.../. Istället menar han att om livets utveckling gick att köra som ett videoband, så skulle varje återspolning av bandet ’leda evolutionen på vägar som radikalt skiljer sig från den som verk-

---

¹⁴ Rougemont, Martine de “Perspectives on Theatre History”, *Nordic Theatre Studies – Special International Issue: New Directions in Theatre Research, Proceedings of the XIst FIRT/IFTR Congress (Selection)*, Willmar Sauter [Ed.] (Viborg, 1990) s 39.

¹⁵ Englund, Peter ”Om en vandring i Hilbertrummet”, *Tystnadens historia och andra essäer* Peter Englund (Stockholm 2003) s 246ff.

ligen togs'." Vad jag vill understryka med detta är att man skall vara mycket försiktig när man uttrycker sig om orsak och verkan och att en kedja av händelser som, i alla fall i efterhand, till synes oundvikligen leder mot ett visst mål kan vara en illusion. Kedjan kunde lika gärna ha svängt av åt ett annat håll, vilket betyder att kedjan *kan vara* betydelselös och kanske endast de sista/den sista länken/-arna är av betydelse.

Materialet och hur man använder det

Joseph Donohues text *Evidence and Documentation* tar upp de problemställningar och den kritik, uppfattar jag det som, som ligger i anspråken i själva orden "dokumentation" och "bevis". Han tar upp fyra principer vad gäller behandlandet av fakta: "Skeptical Scrutiny", "Tyranny of the Commonplace", "Insufficiency of Plentitude" och "Primacy of Argument".¹⁶ Den första principen handlar om att de intellektuella strukturer som används vid faktabehandling måste baseras på en noggrann analys av ämnet. "Tyranny of the Commonplace" innebär att man måste beakta de värderingar som implicit finns i dokumenten, inte bara genom att *förstå* dem utifrån sitt sammanhang – i så fall kommer de att behärska historieskrivningen – utan genom att tolka dem. Den tredje principen tar upp att det inte räcker med ett stort heltäckande material om argumentationen kring det inte är tillräcklig. Donohue påminner oss också om att kvantitet inte är det samma som kvalitet och meningsfullhet. I denna diskussion om kvalitet vill jag här göra ett tillägg om ålder. I mitt fall rör det sig om historiskt sett ganska unga företeelser ca 60-110 år bakåt i tiden, d v s mer eller mindre nutidshistoria. För den skull får man inte förledas att tro att historien därför lättare låter sig skrivas. Det finns företeelser längre bort i det förflutna som är både kvantitativt och kvalitativt mer väldokumenterade än *Falkenbergs teater*. "Primacy of Argument", slutligen, betyder att *".../ it is crucial not to allow the implicit structure of an assemblage of facts to dictate the structure of the argument they are used to support."*¹⁷

Jag tycker mig tyvärr inte ha annat val än att i alla fall i någon mån anpassa min argumentation, eller snarare resonemang, till mitt källäge som har mycket övrigt att önska. Donohue kanske inte endast menar detta förfarande utan också: Att man inte skall se vad man hittar för att därefter anpassa argumentationen till det. Det kanske låter som om jag upprepade mig men jag menar att: Om jag i nuläge hade begränsat mig till att skildra "Bilderna av *Falken-*

---

¹⁶ Donohue, Joseph "Evidence and Documentation", *Interpreting the Theatrical Past – Essays in the Historiography of Performance*, Thomas Postlewait & Bruce A McConachie [Eds.] (Iowa City, 1989) s 191ff.

¹⁷ Ibid s 193.

bergs teater genom recensionerna i Falkenbergspresen” och endast skildrat det för att allt fanns tillgängligt på mikrofilm. Jag har dock stått fast vid min initiala intention att försöka åstadkomma en lite bredare bild än så – även om jag skall ta upp recensioner – genom att också titta på t ex byggnaden som inrymde teatern och organisationen som drev den. Lite mer om detta vägval i mitt **Slutdiskussion**.

Skall man följa rösterna ovan om vikten av en kritisk inställning får man väl även passa sig för att ta de nuvarande postmodernistiska metoderna för att vara det slutgiltiga och det allom frälsande tillvägagångssättet. Joseph Donohue uttrycker detta i sin diskussion om forskarheder: “/.../ [I]t involves awareness that everyone’s knowledge is partial, that age may bring wisdom almost as often as clogged arteries, and that today’s deeper insight may proven tomorrow’s meretricious trendiness.”¹⁸

Interdisciplinär forskning och polysemi

I sin *Perspectives on Theatre History* har Martine de Rougemonts en diskussion om interdisciplinär forskning där hon skriver:

“/.../ since theatre is, more often than not, text, we must call upon ‘genres’ theory, literary history, what the French call general and comparative literature; since it is performance, we need history of art and of music, aesthetics, and, for the study of acting, psychology and anthropology; since theatre is a public event, we need the history of mentalities and political history; since it is business, we need economic history, history of institutions, history of working practices, history of techniques. This is but a partial list /.../”¹⁹

Det interdisciplinära leder ofta till det polysemiska och Rougemont säger: “Polysemy is not lack of meaning, but a plurality of meanings”. Hon tar också upp att även om vi aldrig kan veta allt om det förflutna så är det ändå ”‘real’ history that we shall be writing.”²⁰ Rougemont påpekar att materialet måste sättas samman så att det blir förståeligt och hon säger också att “[t]he choice is subjective, and history is subjective because, and only because, the historian chooses his subject.”²¹

---

¹⁸ Ibid s 194.

¹⁹ Rougemont, Martine de A a s 37f.

²⁰ Ibid s 41.

²¹ Ibid s 41.

Ett teaterhistoriografiskt paradigm

I *Issues of Theatre History* sammanfattar Ronald W Vince sina synpunkter om teaterhistorie-skrivning i denna lista – enligt honom själv ett nytt historiografiskt paradigm:

- “1) the foregrounding of evidence and its interpretation over the historical event in the writing of history;
- 2) a recognition of the ambiguity and indeterminateness of both historical evidence and its interpretation;
- 3) a renewed endeavor to include the analysis of artistic quality in theatre history;
- 4) the interpretation of theatrical performance as a special and potentially definable form of performance in general;
- 5) the integration of the reconstruction of theatrical events with the larger sociopolitical fabric that both invests the event with meaning and in turn derives meaning from it.”²²

Här följer Vince diskussion i *Issues of Theatre History* av denna lista: Om historieskrivning säger han: ”When the events are simply listed and described, we have chronicle; when a hypothesis is postulated that serves as an explanation for those events, we have history.”²³ Alltså, man får akta sig så att det man åstadkommer inte blir en krönika – om det nu inte är det man eftersträvar. Man får också se till att hypoteserna verkligen förklarar händelserna, inte blir för ytliga och resultatet i alla fall blir en krönika. Historia är alltså sammansättandet och analysen av denna förflutenhetens spår. Så länge det inte finns tidsmaskiner kommer hela bilden aldrig att kunna tecknas – och antagligen inte ens då då jag anser att endast en människa som lever i en viss tid, och har växt upp med hela dess tankevärd, i grunden kan förstå den.

Vidare tar han upp en diskussion om fragmentariskt material och säger att “/.../ complaint is an expression of regret that the full life of a previous age /.../ are not perfectly communicated /.../ it is simply a regret that history is necessary in the first place /.../” och påpekar att “[t]he so-called incomplete nature of evidence is a defining condition of historiography.”²⁴ Mitt material har varit fragmentariskt: Föreställningsannonser, recensioner, byggnadshistorik, kommunprotokoll, tidningsartiklar, återstående inredningsdetaljer, utsagor från personer som var med, foton etc, allt i ständigt spridda skurar. Problemet blir att få med så mycket som möjligt av materialet som faktiskt säger något meningsfullt – trots dess knapp-

---

²² Vince, Ronald W “Issues of Theatre History”, *Nordic Theatre Studies – Special International Issue: New Directions in Theatre Research, Proceedings of the XIst FIRT/IFTR Congress (Selection)*, Willmar Sauter [Ed.] (Viborg, 1990) s 34.

²³ Vince, Ronald W “Theatre History as an Academic Discipline”, *Interpreting the Theatrical Past – Essays in the Historiography of Performance*, Thomas Postlewait & Bruce A McConachie [Eds.] (Iowa City, 1989) s 14.

²⁴ Vince, Ronald W “Issues of Theatre History” A a s 23.

händighet och i kamp med dess ofullständighet – om *Falkenbergs teater* och om en eventuell oförmåga att räta ut frågetecken. Vince fortsätter just med att säga att om det rör sig om det mer konstruktiva bekymret att brottstyckena av fakta inte svarar på forskarens specifika frågor finns tre alternativ: ” a) to reconcile to ignorance, b) to resort to speculation, /.../ or c) to ask questions to which the available evidence provides the answer.”²⁵ Alternativ c) är den traditionella vägen att gå, även om det också innehåller de problematiska ytterlighetsfallgröparna: Att viljelöst styras av materialet eller propagandistiskt ta de delar av materialet som passar ens hypotes – samtidigt som man nedvärderar de delar som inte gör det. Om alternativ b) har han en diskussion i sin *Theatre History as Academic Discipline* som tas upp i styckena mot slutet av detta kapitel.

Hur skall man då tolka de data man hittar? Vince ger här två alternativ: ”First, in terms of its relationship to the cultural and intellectual, political and personal conditions of its own time, /.../ second, in terms of its contribution to the particular interpretive model being postulated to explain the historical event.”²⁶ Alltså en liknande ståndpunkt som Donohue har ovan men Vince utvecklar frågan om ”interpretive model” genom att ta upp David Georges diskussion om det postmodernistiska paradigmskiftet. George säger att istället för den traditionella västerländska ambitionen att ”reconcile and harmonize ambiguity” så vill den postmodernistiska understryka den ambivalens som finns i materialet snarare än att åstadkomma ett helgjutet narrativ. Som jag förstår det: Att undersöka de skilda aspekterna av ett material trots dess diskrepans – hellre än att sätta ihop pussel av bitar som inte riktigt passar i varandra – eller välja de hierarkier av förklaringar som verkar mest troliga: Det senare inget brott i sig men jag tror det ofta för med sig nedvärdering eller nonchalering av andra förklaringsmodeller – Vince skriver också att dessa ”hierarchies of probability” ständigt arrangeras om.²⁷

”/.../ [A] renewed endeavor to include the analysis of artistic quality in theatre history /.../”²⁸ uppfattar jag som att han menar att forskaren även skall ta estetiska spörsmål i beaktande – att det finns föreställningar som fungerar bättre eller sämre, som innehar mer eller mindre artistisk kvalitet – och analysera dessa mekanismer.²⁹ I diskussionen runt ”/.../ the interpretation of theatrical performance as a special and potentially definable form of per-

---

²⁵ Ibid s 24.

²⁶ Ibid s 24f.

Att skildra *Falkenbergs teater* i relation till sin samtid gör jag på skilda ställen i uppsatsen – kanske främst i Kort historik över staden Falkenberg och *Logen 1400 Falkenhus av IOGT*.

²⁷ Vince, Ronald W “Issues of Theatre History” A a s 24f.

²⁸ Ibid s 34.

²⁹ En problematisering av detta tar jag upp i Ur teaterrecensionerna.

formance in general /.../”³⁰ efterfrågar Vince en mer klar definition av teaterbegreppet, för att definiera vad teaterhistoria egentligen handlar om – teaterbegreppets gränser. Detta kan tyckas enkelt. Jag tänker inte i detalj här gå in på detta mer än att säga att om man håller sig till få allmängiltiga definitioner kan de flesta enas om en definition av teaterbegreppet men samtidigt blir det då grovt och kan gälla all form av scenisk verksamhet³¹; vill man däremot ha en klart avgränsad definition får man en situation med en mängd undantag. Det är alltså inte så enkelt som det i förstone kan tyckas och det bör väl också påpekas att Vince använder formuleringen ”potentially” ovan.

Vince säger att även om historikern bör undersöka en mängd tolkningar kan han/hon aldrig uttömma dem alla – en sanning som kan verka självklar men det kan vara värt att påminnas om att även dagens forskare med multiperspektiviska frågeställningar måste begränsa sig, välja och välja bort perspektiv. Om dessa tolkningar av vad som har påverkat teatern – skapat en speciell situation för teatern – i en speciell tid anför Vince till skillnad från många tidigare teaterhistoriker att man idag ofta tar med i beräkningen att även teatern själv ”functioning on the same level as other social forces to make historical culture.”³²

Tolkningars och metaforers roll som meningsbyggare

Ronald W Vince för en diskussion om spekulat i sin *Theatre History as an Academic Discipline* som jag nedan tänker referera så kort jag kan.³³ Han börjar med att ta upp att om tolkning och samlandet av historiska dokument – ”evidence” – är oskiljaktiga beror allt lika mycket på historikern som på dokumenten och därför kan man inte begränsa historia till materialets kvalitet. Om materialet är bristfälligt kan även noggrann logisk behandling ge felaktiga resultat och, å andra sidan, även den mest hederliga forskaren tillför meningsbyggnader som är tolkningar; och här citerar han Wickham som framhåller nödvändigheten av ”the imagination, to process of the spirit rather than of the intellect, at its cheapest a guess, at its best a vi-

---

³⁰ Vince, Ronald W “Issues of Theatre History” A a s 34.

³¹ Det finns strömningar som vill utvidga teaterbegreppet till att innefatta all form av scenisk verksamhet samt även ritualer och “iscensättningar” av alla slag. Se t ex Schechner, Richard “Invasions Friendly and Unfriendly: The Dramaturgy of Direct Theatre”, *Critical Theory and Performance*, J G Reinelt & J Roach [Eds.] (Ann Arbor, 1992).

³² Vince, Ronald W “Issues of Theatre History” A a s 33.

³³ Vince, Ronald W “Theatre History as an Academic Discipline” A a s 13.

sion.”³⁴ Vince fortsätter med att tala om det mänskliga sinnet när det är omedvetet och opåverkat av ”artificial logic”³⁵:

“‘Logic,’ writes a psychologist, ‘is the science of the justification of conclusions we have reached by natural reasoning.... The very reason we need logic at all is because most reasoning is not conscious at all.’ Human knowledge is fundamentally metaphors in the sense that the patterns of meaning we discerned in data are metaphors. Data and metaphor – the interrelationship underlies all intellectual progress. ‘Revolutionary thinkers are not,’ notes a historian of science, ‘primarily gatherers of facts, but weavers of new intellectual structures.’”³⁶

Vince påpekar att detta inte är att förringa fakta eller rekommendera spekulatation framför faktaanalys men att nu i dataåldern – han tar upp den lättillgänglighet av fakta vi har idag och databasers möjligheter, faktamängd, urval och begränsningar – måste vi vara lika uppmärksamma på de tolkningar som på de metaforer vi använder för att konstruera våra hypoteser – samt att vi också måste bedöma deras giltighet.³⁷

Teorierna och i viss mån metodologierna som jag har tagit upp i detta kapitel kommer jag i uppsatsen – snarare än att följa slaviskt – att kritiskt använda mig av som hållpunkter, bära med mig som tankegods, belysa mina resonemang med och ha som en fast punkt att pröva mina problemställningar mot.

Sökandet efter material

Jag började, i september 2006, med att söka brett: Teater i Falkenbergs kommun från fordom till i dag. Jag inledde med att ta kontakt med Peter Gripewall, *Sveriges teatermuseum* på Drottningholm, Samuel Lindeborg, *Falkenbergs kommunarkiv*, och Eva Berntsson Melin, *Länsmuseets Varberg arkiv*. De hade få eller inga källuppgifter om teater i Falkenberg. Det såg alltså till en början inte särskilt hoppfullt ut att kunna skriva en hel uppsats om teater i Falkenberg. Jag beslöt dock att göra en mer grundlig inventering av materialet innan jag slog uppsatsidén helt ur hågen. Så såg alltså starten på mitt sökande ut. Nedan ska jag redogöra för mitt materialsökande men för att det hela inte skall bli alltför utförligt skall jag begränsa redovisningen till hur jag hittade ett startår och ett slutår för *Falkenbergs teater*.

---

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

4:e oktober 2006 var jag på *Falkenbergs kommunarkiv* – en rekognoseringsstur för att se vilka möjligheter som fanns utöver den knappa initialinformation jag fått därifrån. Jag tittade på de paragrafer från Drätselkammarens protokoll rörande teater, som arkivarien hade hittat i datorn, men där stod inget exakt årtal att finna. Dessa gamla handskrivna protokoll från åren 1864-1931, med en lucka åren 1903-1912, var också svårlästa och med min begränsade tid verkade det vara ett mycket tidsödande arbete att gå igenom dessa.³⁸ Vi tittade också på ritningar över Falkenbergs teaterbyggnad. Ritningarna var ofullständiga och den tidigaste var från en ombyggnad 1956.³⁹ Man såg i alla fall hur fasaden kommit att se ut, vilket inte alltid är fallet med originalritningar då det planerade utseendet kan komma att ändras vid byggandet. Där fanns också information om vad lokalen använts till men det rörde endast åren efter att teatern lagts ner, d v s skolager och försök till bilverkstad – alltså, teatern fanns inte under 1956. En annan sökmöjlighet var nöjesskatten som infördes 1919 då nöjesskattredovisningar, vad för slags evenemang som man betalat skatt för, och kassaböcker förvaras i arkivet. Den första ”kassabok” över detta som var bevarad var från 1922.⁴⁰ Den innehöll förteckningar över ”Teatern” vilket i mitt materialknappa tillstånd kändes hoppfullt, man hade alltså haft en teaterverksamhet betydande nog för att inneha en egen kolumn i dessa kassaböcker. När vi letade efter nöjesskattedeklarationer var förtretligt nog de tidigast bevarade från år 1946.⁴¹

10:e oktober var jag på *Falkenbergs museum* och fick ett tips om boken *Harrys historia* där Harry Hedtröm bl a berättar om sina upplevelser på *Falkenbergs teater*, och där framkom också den mycket viktiga uppgiften om att teatern drivits av Godtemplare.⁴²

11:e oktober fick jag på Falkenbergs kultur- och hembygdsmuseum låna Eric Hägges *Kommunalt sekel – Falkenbergs stadsfullmäktige 1866-1965*; där nämndes teatern och jag fick reda på att den funnits 1916 och att nuvarande *Folkets hus* byggdes 1953 och att det därefter spelades teater där, tiden för teaterns existens ringades sakta in.⁴³

När jag nu visste att teatern drivits av Godtemplare kontaktade jag *Länsmuseets Varberg arkiv*, som även har hand om *Folkrörelsearkivet*, för att ta en närmare titt på godtemplarnas aktiviteter. Jag fick då upplysningen om att Hallands län har ett helt unikt eget arkiv rörande detta, nämligen *Nykerhetsfolkets länsarkiv i Halland*. Dit åkte jag den 18:e oktober och här kom ett genombrott! Jag hittade ett slutårstal för teatern: ”Den sista föreställ-

---

³⁸ Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs stad: Drätselkammaren, A 1 a – Protokoll.

³⁹ Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs kommun: Bygglövsnämnden, E1: Rampen 2.

⁴⁰ Falkenberg, Drätselkammaren, Kassabok för nöjesskatten, 1922-1930, GIIaf1.

⁴¹ Falkenberg, Drätselkammaren, Nøjesskattedeklarationer nr. 1-200, 1946, GVa2.

⁴² Bengtsson, Inger *Harrys historia – Berättad för Inger Bengtsson* (Falkenberg 1994).

⁴³ Hägge, Eric *Kommunalt sekel – Falkenbergs stadsfullmäktige 1866-1965* (Lidköping 1966).

ningen gavs i mars 1945 med operetten *Boccaccio*.”⁴⁴ För övrigt hade de inte mycket information om Godtemplarnas teatergärning och fortfarande hade jag inget begynnelseårtalet.⁴⁵

29:e november var jag en andra gång på *Nykterhetsfolkets länsarkiv i Halland*, för att söka igenom det jag inte hunnit med föregående gång. Jag letade i en mapp med byggnadsritningar men inga fanns över teaterlokalen, alla var av senare datum.⁴⁶ Jag letade också i Godtemplarlogens protokoll men där stod praktiskt taget uteslutande om interna angelägenheter såsom antagande och uteslutande av medlemmar.⁴⁷ För varje mötestillfälle fanns en liten paragraf av ekonomisk art men inga teaterintäkter fanns med. Vidare gick jag igenom logens räkenskapsböcker.⁴⁸ Böckerna började i slutet av 1880-talet och från och med år 1900 fanns förekomsten av ”uthyrande av lokal” med i räkenskaperna och ibland i samband med dessa ”försäljning av teaterkonfekt”. Alla dessa uthyrningar var troligtvis inte till teatergrupper men sannolikt några av teaterkonfekten (!) att döma var det kanske någon gång här som teaterverksamheten började. Det var dock svårt för mig att dra några mer långtgående slutsatser av räkenskapsböckerna. Jag fick även ett tidningsurklipp från tidningen *Kustvärnet* där man anför att efter tillbyggnaden år 1906 hade lokalen en ordentlig scen.⁴⁹ Detta var mycket viktig information! Var det här teatergärningen började? Eller rättare sagt hur ”oordentlig” var scenen, om någon, innan denna tillbyggnad och vad tog i så fall plats på denna eventuella scen före 1906?

Jag hade fått tips av Samuel Lindeborg, arkivarien på *Falkenbergs kommunarkiv*, om den hembygskunnige Hans-Erik Hansson. Hansson berättade vid ett första möte att han varit med i Godtemplarlogen både som barn, ungdom och vuxen. Han talade också om försäljningen av lokalen och vilka som därefter innehade den. Vid ett andra möte den 4:e december fick jag material av honom som innefattade ritningar över lokalen med de olika tillbyggnadsåren utmärkta. Detta var ett stort genombrott!

1:a februari 2007 begav jag mig återigen till *Falkenbergs bibliotek* för att ta fram diverse kompletterande uppgifter ur mikrofilmade tidningar. På den byggnadsritning, med steg för steg anvisningar till utbyggnader, som kommit mig tillhanda genom Hans-Erik Hansson, fanns en fotnot som jag av någon outgrundlig anledning förbisett: ”* Se HN 29/1

---

⁴⁴ Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Övriga ämnesordnade handlingar 1907-1995 F6:1, Handlingar rörande dörrarna till ”Teatersalongen”, numera placerade i Berte Museum.

⁴⁵ Andersson, Gunvald Red. *Det började med Seger – Hundraårig nykterhetskamp i Falkenberg med omnejd* (Falkenberg 1988).

⁴⁶ Godtemplarnas sparkasseförening u.p.a. J1:1, Kartor och ritningar.

⁴⁷ Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Protokoll 1903-1970 A1:3.

⁴⁸ Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Kassa B 1895-1899 D/1b L.V. 2, Kassa-B 1903-1906 D/1b L.V. 4 och Kassa-B 1906-1914 D/1b L.V. 5.

⁴⁹ *Kustvärnet – Programblad för Hallands distrikt af I.O.G.T.* 1908-09-01.

1938”. I denna *Hallands nyheter* fann jag så äntligen en uppgift som länge gäckat mig. Där stod: ”När godtemplarlogen år 1903 tillbyggde ordenshuset, utvidgades såväl möteslokalen som stora festsalen. Denna försågs dessutom med en scen, dekorationer beställdes och olika teatersällskap började ge föreställningar.” Äntligen hade jag ett startårstal för *Falkenbergs teater!*⁵⁰

Skall man vara kritisk kan man ju fråga sig om inga sceniska aktiviteter av värde ägde rum innan 1903 och vilka evenemang som bör ha ägt rum för att man skall kunna kalla det en teater? Årtalet är också satt, som jag även påpekar på annan plats i denna uppsats, som just ett riktmärke. Frågan när godtemplarnas lokal kan börja kallas teater är besläktad med frågor som ”När slutar ett samhälle att vara ett samhälle och blir en stad?” – är det frågan om antalet hus, storleken på vägarna eller när den fått stadsprivilegium?

Jag vill avsluta denna rubrik med att säga att den är skriven för att jag tycker det är viktigt ur källkritiskt hänseende att lyfta fram de mer problematiska delarna av sökandet för att visa hur nyckfullt, fragmentariskt och dubiöst arkivmaterial kan vara, hur styrd man kan bli om man skall undersöka ett ämne där få källor existerar och hur lång tid det kan ta för att till slut få reda på t ex ett datum. Jag vill framhålla detta för läsaren så att hon har det med sig i sin kritiska läsning av min framställning när hon kommer till de delar av denna uppsats då jag redovisar de fakta jag har fått fram.

---

⁵⁰ *Hallands nyheter* 1938-01-29 ”Logen 1400 Falkenhus av I.O.G.T. fyller femtio år”.

Kort historik över staden Falkenberg

Redan 1256 finns uppgifter om att norrmännen brände en handelsplats, ”kaupthorp,” vid Ätran. Staden grundades på 1430-talet, fick nuvarande stadsprivilegier 1558 och efter 1700-talet hade den en relativt stabil och periodvis expansiv utveckling. ”Ett mångsidigt näringsliv har utvecklats, där verkstäder och livsmedelsindustrier har varit viktiga inslag vid sidan av Falkenbergs uppgifter som centralort.” I denna historik ska jag dock inte börja så långt tillbaka i tiden utan endast behandla perioden 1880-tal till 1940-tal samt vissa äldre verksamheter som fortfarande levde kvar vid denna tid. Att jag börjar med 1880-tal har att göra med att de två godtemplarlogerna som sedermera gick samman till logen *Falkenhus* grundades i början av 1880-talet, och då *Falkenbergs teater* drevs av logen vill jag även ha med den tid som förflöt mellan det att godtemplarna startade sin verksamhet till dess att de började med teaterverksamhet då olika delar av stadens liv (och kanske även granstädernas byggande av teatrar med *Varbergs teater* invigd 17 juli 1895 och *Halmstads teater* invigd 16 januari 1897) påverkar varandra.⁵¹

I mitten av 1800-talet utgjorde laxfiskets sedan länge huvudnäringen i staden men 1879 gav även brännvinsförsäljningen inkomster av praktiskt taget samma storlek. Fiske förekom på kusten och lantbruk på den omkringliggande landsbygden. Säd kunde malas på valskvarnen i staden och fisk, kreatur och jordbruksprodukter kunde avyttras på Rådhusorget och marknadsplatsen (Stortorget), det senare med intilliggande köttbesiktningbyrå och stallar. Fisken kunde också lossas för vidare transport till Göteborg. Hamnen byggdes ut från 1858 till 1926 och staden återfick 1868 stapelrättigheterna, som man förlorat 1724 – d v s man fick rätt att förtulla varor i Falkenberg och kunde därmed bedriva handel med utlandet sjövägen. Under den tidsperiod som jag tar upp här är Tullbron (1761) enda bron i Falkenberg för trafik över Ätran, men kommunikation landvägen underlättades när man byggde järnvägslinjerna *Västkustbanan* 1886 och ”Pyttebanan” 1894. ”Pyttebanan” hade sträckningen Falkenberg-Fridhemsberg men byggdes 1904 ut till Limmared.⁵²

1869 ljöd första ångvisslan när att Falkenbergs första industri, *Björklunds ullspinneri*, kom igång. Sedan följde flera industrier: *Falkens bryggeri* 1896, *Dan Lundgrens*

---

⁵¹ Bengtsson, Inger A a s 8.

Ohlén, Carl-Eric *Från fars och farfars tid* (Vänersborg 1961) s 405 och 409.

Bonniers konversationslexikon III Dalou-Finland (Stockholm 1923) s 1384.

www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/historia.htm (2007-11-28 kl 16:39).

⁵² Almqvist, Linus *Falkenbergsbilder* (Falkenberg 1990) s 23, 26, 53 och 89.

Bengtsson, Inger A a s 9, 30, 39 och 80.

läderfabrik 1900, *Mekaniska verkstaden* 1903 och *Falkenbergs elektriska valskvarn* 1904. *Törngrens krukmakeri* (1789) var en av flera krukmakerier och lertäkterna utefter Ätrands strandbädd var förutsättningen för att krukmakare kunde verka i staden och sedermera även för tegelbruken. Skoindustrin i Falkenberg var heller inte obetydlig – 1938 hade staden ca 250 arbetare inom denna näringsgren. Vattenverket tillkom omkring år 1900 och en elektrisk kraftstation byggdes också 1904. Dessa var förutsättningar för ökad industriell etablering i staden, liksom järnvägsnätets och hamnens utbyggnad. De nuvarande stadsdelarna Herting och Arvidstorp inkorporerades fullständigt med staden 1908 respektive 1936/1937. Inflyttande arbetskraft behövde bostäder och det växte upp hus på forna åkrar och ängar. 1904 väcktes förslag till en ny stadsplan som antogs 1915 då inägor och utmark togs i anspråk. Jordbruksmark som tidigare varit en viktig utkomst för många stadsbor bebyggdes. I o m detta tvingades man att skaffa sig andra sysselsättningar vid sidan om: Affärsidkare, hantverkare, fiskare, grovarbetare, åkare eller att driva inkvarteringsrörelse – för att nämna några. I denna framväxande stadsmiljö får också teatern sin plats, här som på många andra ställen. Teatern hämtar sin publik ur den växande befolkningen – både genom den breda massans behov av underhållning, flykt och upplyftelse som från det övre skiktets behov att skilja sig från övriga genom manifesterandet av exklusiv kulturell smak och finkulturellt konnässörskap. Mer om detta under rubriken I och kring *Falkenbergs amatörteatersällskap*.⁵³

När man tittar på den förvärvsarbetande befolkningen i Falkenberg och jämför år 1900 med år 1920/1930 ser man att sysselsatta inom jordbruket sjönk under denna period. Husliga tjänster sjönk ännu mer, varuhandel ökade något men industrin var det som ökade mest.⁵⁴

Folkmängden i Falkenbergs stad under perioden 1885-1945 beskriver en uppåt pekande linje. År 1885 är folkmängden 1824 personer och 1945 7327 personer. Vad gäller inflyttning och utflyttning var detta en turbulent tid med både upp och nedgångar.⁵⁵

Nya kyrkan invigdes 1892 och S:t Laurentii kyrka (Omkring år 1300) var sedan gymnastiksal, tennishall, föreläsningssal och biograf innan den återinvigdes som kyrka 1928. Flera skiftande församlingar uppstår också runt sekelskiftet. Samrealskolan i Falkenberg var i mitten av 1920-talet en av landets främsta idrottsskolor och området Vallarna användes för idrott och där fanns även parkområdet och vandringsstråket *Doktorspromenaden*. Falkenbergs

---

⁵³ Almqvist, Linus A a (Falkenberg 1990) s 97, 105, 109 och 115.
Bengtsson, Inger A a s 9 och 30, 79.

Elinder, Rickard *Studier i den svenska skoindustrins struktur* (Uppsala 1948) Figur 34.

⁵⁴ www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/naringsliv.htm (2007-11-28 kl 16:42).

⁵⁵ www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/befolkning.htm (2007-11-28 kl 16:44).

idrottsplats – som var först i länet – invigdes 1921. Arbetarrörelsen växte fram i början av 1900-talet och 1906 inköpte den nybildade Folkets hus-föreningen sin lokal. Det är inom denna folkrörelsevåg som Godtemplarna verkar.⁵⁶

Falkenbergare och badgäster badade på Falkenbergs strand i Lövstaviken innan badlivet på Skrea strand blev populärt 1910, folk byggde badstugor och Hotell Strandbaden öppnade 1936. År 1900 omnämndes nöjesparken *Furet* för första gången och den blev stadens nöjesplats och dansbana. På den följde *Danspalatset Valencia* 1928 och *Cortina* 1938. *Falkenbergs kinematograf* 1905 blir stans första biograf och sedan öppnas *Biografen Olympia* och *Stora biografen* (Storan) 1912 och *Reflex* 1936. Detta är några exempel på det underhållnings- och kultursammanhang som *Falkenbergs teater* ingick/verkade i.⁵⁷

Falkenbergs sjukstuga öppnades 1882 och 1912 blev det lasarett som byggdes ut efter hand. Allmän skolplikt infördes i Falkenberg 1848 – sex år efter lagstiftningen [!] – och 1865 uppfördes ett skolhus på Skolgatan. 1899 invigdes *Möllevägsskolan* och trångboddheten upphörde tillslut i o m uppförandet av *Schubergstorpsskolan* 1926. Allmänt badhus har funnits i staden sedan 1896.⁵⁸

Maktfördelningen i Falkenbergs stadsfullmäktige perioden 1919-1946 stod mellan det borgliga blocket och Socialdemokraterna, de senare ibland med hjälp av Kommunisterna. Det borgliga blocket bestod av Högerpartiet, Liberalerna och, från 1934-1935, Bondeförbundet. Man kan väl anta för rimligt att inom lokalpolitiken, då liksom nu, var skiljelinjen mellan det borgliga blocket och vänsterblocket långtifrån vattentätt. Det handlade ganska ofta om enskilda frågor som var mer konkreta än rikspolitikens många gånger allmängiltiga och mer abstrakta frågeställningar. Det är också troligt att den högst direkta påverkan dessa frågor kunde utöva på politikerns liv fick denne att oftare verka över parti-/blockgränser p g a privata incitament än sin rikspolitiska kollega. Från 1919 till 1931 hade de borgliga makten i Falkenbergs stadsfullmäktige. Perioden 1934-1935 ändrades bilden då de båda blocken hade ungefär samma mandat. 1938 och 1942 hade socialdemokraterna makten men 1946 var det återigen i princip jämnt mellan blocken. Här hade vi två block som jag tror var och en på sitt håll påverkade *Falkenbergs teater* välvilligt. Dels högerblocket som traditionellt har varit finkulturens tillskyndare och dels vänsterblocket som medaktörer inom folk(bildnings)rörelsen – vissa av de senare kanske personligen både som medlemmar inom såväl den socialistiska rörelsen som nykterhetsrörelsen. Sedan bör väl också påpekas att soci-

---

⁵⁶ Bengtsson, Inger A a s 45, 47f, 50, 79 och 92.

⁵⁷ Ibid s 39f, 43, 45 och 94.

⁵⁸ Ibid s 101-104.

aldemokraternas byggande av nya folkets hus 1953 blev den definitiva spiken i kistan för Godtemplarna som teaterarrangörer samtidigt som bygget gav teatern som sådan bättre förutsättningar.⁵⁹

Världskrigen var tider av osäkerhet och oro (särskilt under andra världskriget med Hallands närhet till det ockuperade Danmark) för privatpersonerna. För de styrande var det en tid av beredskap och samhällelig omorganisation så som t ex tryckning av ransoneringskort 1914-1918 och ordnande av skyddsrum 1940 för att nämna något.⁶⁰

---

⁵⁹ www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/valresultat.htm (2007-11-28 kl 16:40).

⁶⁰ Bengtsson, Inger A a s 66 och 72.

Logen 1400 Falkenhus av IOGT⁶¹

Byggnaden och teatersalongen

Den 29 januari 1888 gick IOGT-logerna (*International Order of Good Templars*) 299 *Sege* och 1113 *Ehrengranat* (båda bildade 1883) samman till *Logen 1400 Falkenhus av IOGT*. I början hade man sina möten i en skolsal i rådhuset men 1891 togs initiativet till att bygga en eget logelokal av en Nils Nilsson, en bohusslänsk stenhuggare och medlem i logen *Karl XII* i Göteborg, som då arbetade på kyrkbygget i staden. Här kan man spekulera om att han i o m i kraft av sitt yrke hade erfarenhet av husbyggen och därigenom, så att säga, hade nära till idén om en logelokal och/eller om han från Godtemplarnas föreningsliv i Göteborg inspirerats till ett ordenshus i Falkenberg. Man kan också fundera över hur ensam han var som igångsättare – och kanske var han en ensam igångsättande entusiasmerare – eller om han plockade fram en idé som redan slumrade hos Falkenbergsgodtemplarna. Den 16 november 1891 bad man i ett brev till kommunstyrelsen att logen skulle skänkas en tomt på Sandlyckan.⁶² Denna framställan vann majoritet i fullmäktige men överklagades av länsman Falk, som inte ansåg att staden hade laga rätt att skänka bort tomtmark. Logens byggnadsförening ville inte avvakta utslaget utan köpte tomten ”Stg 950” för 750 kronor – idag kvarteret ”Rampen 2” med adressen Schubergrsvägen 10.⁶³ Efter en insamling som fallit väl ut byggdes huset under 1892 till en kostnad av 12 252 kronor och det invigdes 1 februari 1893.

I en skrivelse den 8 december 1892 framställer man för stadsfullmäktige att vägen till byggnaden skulle iordningställas, framställan bifölls också senare.⁶⁴ Man gjorde stora tillbyggnader av huset 1903 och 1905, samt förbättringar och restaurationer 1916 och 1933⁶⁵. Om tillbyggnaden 1903 och 1905 skriver *Hallands nyheter* i o m logens 50-årsjubileum 1938:

”Falkenbergs stad saknade vid denna tid lämplig teaterlokal. När godtemplarlogen år 1903 tillbyggde ordenshuset, utvidgades såväl möteslokalen som stora festsalen. Denna försågs dessutom med en scen, dekorationer beställdes och olika teatersällskap började ge föreställningar. Det visade sig snart att Falkenberg var en stad med ett gott teaterintresse. Detta anseende har staden som bekant också behållit. Snart blev emellertid sce-

---

⁶¹ Där ej annat angetts är materialet under denna rubrik hämtade från: Andersson, Gunvald Red. A a och Davids-son, Johan *nykterhetsfolkets länsarkiv i halland, LOGEN 1400 FALKENHUS AV IOGT-NTO I FALKENBERG* (2002).

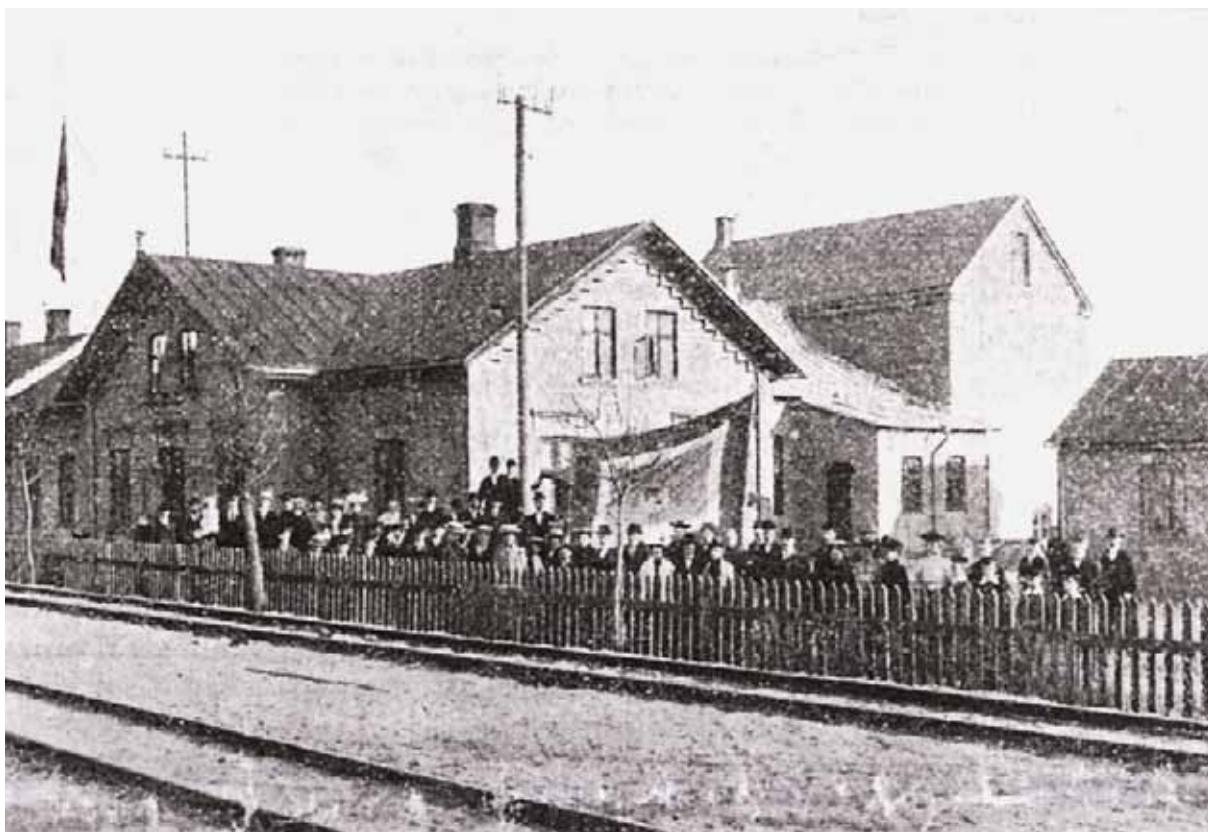
⁶² Stadsfullmäktiges i Falkenberg protokoll: 1891-11-19 Bilaga till § 141 och 1892-01-28 § 11.

⁶³ Stg står för Stadsäga.

⁶⁴ Stadsfullmäktiges i Falkenberg protokoll: 1892-12-15 Bilaga 4 till § 154D och 1892-12-29 § 160.

⁶⁵ *Hallands nyheter* 1938-01-29 ”Logen 1400 Falkenhus av I.O.G.T. fyller femtio år”.

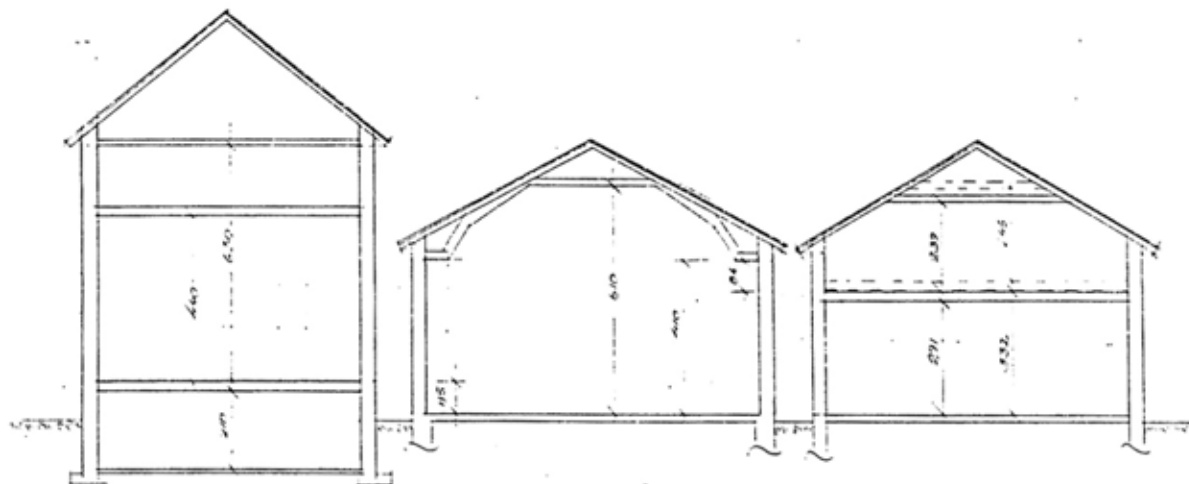
(Bild 2) Fotografiet är från en tidningsartikel i godtemplarpresen från 1908 i samband med sammanträde av Hallands distriktsloge. I artikeln står att lokalen är ”tvänne gånger tillbyggdt, sista gången men en fullt tidsenlig teaterscen, som satt Falkenbergspubliken i tillfälle att få njuta af god scenisk konst – äfven det kan sägas vara ett led i våra kulturella sträfvanden.” (Kustvärnet – Programblad för Hallands distrikt af I.O.G.T. 1908-09-01 ”Ordenshuset i Falkenberg”)

nen för liten och år 1905 gjordes en ytterligare tillbyggnad. Resultatet blev en stor tidsenlig scen samt avklädningsrum. Samtidigt lade man in värmeledningar i byggnaden. Hösten 1905 var lokalen färdig i sitt nuvarande skick.”⁶⁶

Man kan alltså säga att det var 1903 som logens teatergärning på allvar tog sin början. Samtidigt vill jag reservera mig och tillägga att vad som utspelats inom logens hägn i fråga om sceniska framträdanden innan detta har inte stått att finna och alltså vet vi inget om det. Ett startårstal är ett verktyg för att ringa in ett visst fenomen och jag vill återigen påpeka att någonting har kommit före och någonting har kommit efter och *Falkenbergs teater* är alltså ingen solitär i teaterfalkenberg. I slutet av en recension av Hjalmar Selanders sällskaps framförande av *Ära – Skådespel i 4 akter* i Falkenbergs tidning den 4 mars 1905 står det: ”Teaterscenen i goodtemplarsalongen kommer nu att ombyggas, så att den blir både bredare och djupare, hvilket visat sig välbehöfligt.”⁶⁷ Tillbyggnaden 1905 var också högre än de tidigare delarna av byggnaden så att, vad jag förstår, man kunde hissa upp t ex scenografi i taket. På att logelo-

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ *Falkenbergs tidning* 1905-03-04 ”Teatern”.

(Bild 3) Här ses de skilda byggnadsdelarna i Logen 1400 Falkenhus ordenshus på Schubergsvägen 10 i Falkenberg. T v Scenbyggnaden med omklädningsrum i källaren, i mitten Stora festsalen/Teatersalongen och t h "logedelen" som låg mot gatan med bl a mötesrum och övervåning. (Hans-Erik Hanssons samling)

kalen efter ombyggnaderna 1903 och 1905 hade en bra scen – förmodligen stadens bästa – spelade de teatersällskap som kom till staden där. Lokalen kallades bl a för *Teatersalongen*, *Teatersalongen å Falkenhus*, *Godtemplarsalongen* och *Falkenbergs teater*, eller av falkenbergarna själva helt enkelt för "Teatern". Som jag sagt tidigare har jag för enkelhetens skull valt att i uppsatsen konsekvent kalla den för *Falkenbergs teater*.

I Per Simon Edströms *Liten handbok i gammal teaterteknik* finns en "Alfabetisk lista över svenska teaterspelplatser och deras historiska teaterlokaler" där denna beskrivning av Falkenbergs teater finns:

"FALKENBERG

Goodtemplarhuset

1915: 408 åskådarplatser Läktare

Scenmått 11x7x7 Scenöppning 7x4

Dekorationer: 4 Rum Bondstuga Skog Sjöfond Stadsfond

4 exteriörer. Scenbelysning: Elektrisk, tre färger.

1934: 393 åskådersittplatser & 85 ståplatser (300 säljbara)

Scenmått 10x7x6,5

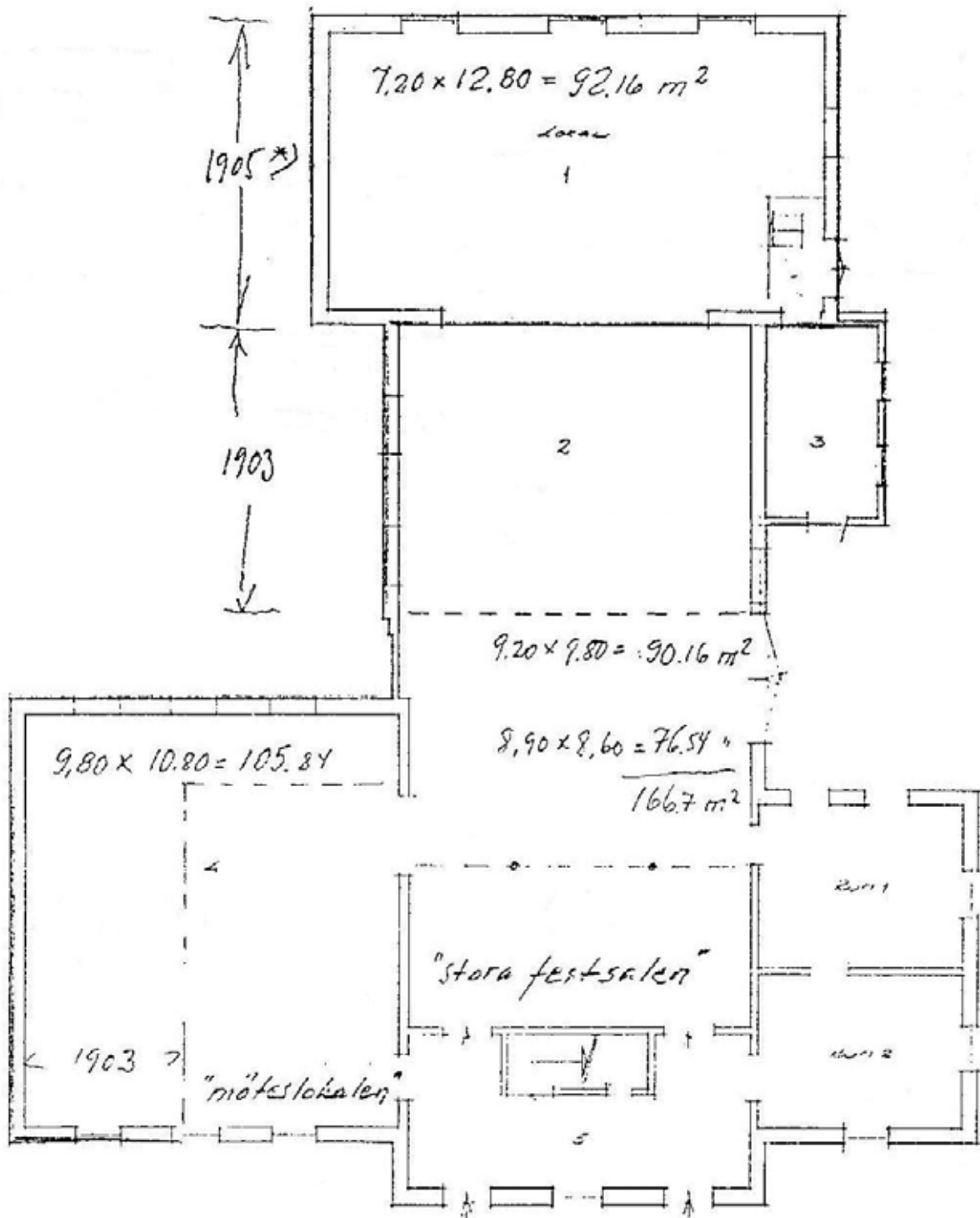
Dekorationer: 5 Rum Skog Sjöfond Stadsfond

Scenbelysning: Elektrisk; Golvramp & 3 takramper med tre färger."⁶⁸

Anledningen till att man började med teater har jag inte direkt kunnat hitta. I samma förteckning av Edström kan man dock se att de städer som inte hade en stadsteater i någon form, eller

⁶⁸ Edströms, Per Simon *Liten handbok i gammal teaterteknik* (Värmdö 1995) s 145 och 232f.

Materialet har Edström hämtat från *Svenska teaterförbundets teaterkalender 1915* och *Översikt över landets teatrar. Landsortsteatrar-Kungliga Teaterns Arkiv 1934* (Drottningholms teatermuseum bibliotek).

(Bild 4) Utbyggnadsfaserna av Falkenhus ordenshus, på Schubergsvägen, där Stora festsalen (Nr 2 på översiktsplanen) kom att inrymma Falkenbergs teater fr o m 1903 och som 1905 fick en tidsenlig scenbyggnad. (Hans-Erik Hanssons samling)

ens en teaterlada alternativt bygdegård, ofta inrymdes i nykterhets- eller arbetarrörelselokaler. I förteckningen finns namn på en hel del Godtemplarloger som inhyst teatrar i hela vårt land. Så en enkel förklaring skulle vara att man i Falkenberg – liksom i många andra städer – förlade föreställningar av egna eller utifrån kommande förmågor till den scen som fanns tillgäng-

(Bild 5) Stora festsalen/Teatersalongen i Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg på Schubergsvägen vid logens 50-årsjubileum, troligtvis 6 februari 1938. Bilden är tagen från scenen. (Copyright Falkenbergs museum)⁶⁹

lig, och denna bäst lämpade spelplats verkar på många ställen ha varit godtemplarnas samlingsal.⁷⁰

Inom logens amatörteatersällskap spelade man, i alla fall i någon mån, pjäser med nykterhetsmotiv men det spelades även lustspel, revyer och skådespel utan nykterhetsanknytning. ”Nykterhetspjäserna” hade ju en klar informerande/avskräckande funktion men vad jag tänker är att också de andra pjäserna kan ha varit ett sätt att visa folk att man kan gå ut och roa sig, i det här fallet på teatern, utan att dricka alkohol. Föreningen hade många gånger problem med sin ekonomi och teatern – framförallt uthyrandet till resande teatersällskap – var ett sätt att få in pengar till logen. Även andra aktiviteter man anordnade med tillträde för allmänheten bidrog ekonomiskt till föreningen. Efter att nöjesskatten infördes 1919 yrkade en Hr von Sneidern 1920 förgäves för skattefrihet för teatern.⁷¹ När staden följande år fördelade

⁶⁹ Andersson, Gunvald Red. *Det började med Seger – Hundraårig nykterhetskamp i Falkenberg med omnejd* (Falkenberg 1988) s 43

Hallands nyheter 1938-01-29 ””Logen 1400 Falkenhus av I.O.G.T. fyller femtio år”.

⁷⁰ Edströms, Per Simon A a s 131-234.

⁷¹ Hägge, Eric A a s 216.

pengarna den fått in på nöjesskatten fick dock teatern en del av dessa.⁷² Enligt ritningarna (Se *Bild 4* ovan) så var det som stod klart 1893 ett hus med ganska små rum och en samlingsal (*Stora festsalen*). När detta hus byggdes till 1903 utökade man både huset och samlingsalen. I o m detta så hade man plats för något annat än en mer begränsad publik och plats i ena ändan av salen med en scen. Det var i *Stora festsalen* teaterverksamheten tog sin början. 1905 gjordes en tillbyggd inrymmande en fullvärdig scen och omklädningsrum. I o m detta hade man ett mycket stort konkurrensövertag över stadshotellets salong (*Stadshotellet* uppfördes 1880) som också utsatts för kritik och på ett helt annat sätt var en multiverksamhetslokal. Föreställningar i stadshotellets salong pågick i alla fall fram till början av 1900-talet.⁷³ Man kan spekulera om det var så att teaterföreställningarna i Falkenberg i stigande grad började utspela sig i ordenshuset istället för i stadshotellet för att tillslut konkurrera ut den senare och praktiskt taget överta funktionen som teaterlokal i staden.

”I slutet på 1930-talet kom den otidsenliga [!] teatern ånyo på tal” skriver Hägge i *Kommunalt sekel*. Riksteaterns publikorganisation beklagade sig då till stadens styrande över omöjligheten att hålla populära priser och lade fram en framställan om anslag vilken bifölls. Hans-Erik Hansson talar också om att teatern med tiden blev sliten och att artistlogerna som fanns i en utbyggnad och i källaren var otillfredsställande.⁷⁴

Verksamheten

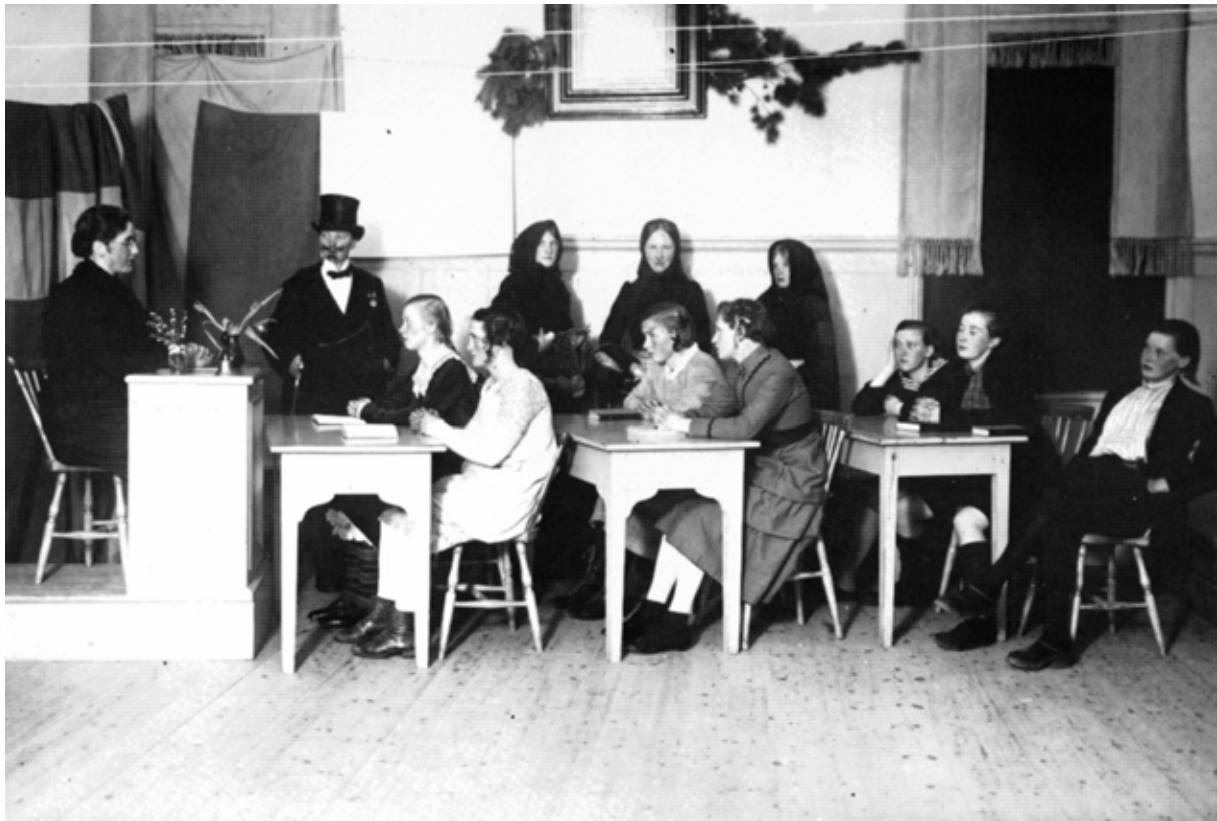
Godtemplarlogen *Falkenhus* hade en rad verksamheter. Logens bas var ju självklart nykterhetsarbete, med t ex föreläsningar i ämnet. Barn- och ungdomsaktiviteter hade man också: *Barntemplet 334 Ledstjärnan* bildades 1897 och 1902 ombildades det till ungdomslogen *UL 334 Ledstjärnan*. Medlemsantalet var under långa perioder så stort att man hade en avdelning för yngre och en avdelning för äldre medlemmar. *UL 334 Ledstjärnan* var verksamt fram till 1968. 1900-1904 hade man också ungdomsföreningen *Mars* som verkar ha varit en föregångare till SGU, *Sveriges godtemplares ungdomsförbund*. En avdelning av SGU bildades också 1906. Ytterligare ungdomsverksamhet var en flickscoutkår som var verksam från 1940 och framåt. Verksamheten i dessa ungdomsföreningar har bl a varit en musikförening (1889), en idrottsklubb (1930), ett fotbollslag – *Godtemplarlaget* (1932) och ett amatörteatersällskap

---

⁷² Stadsfullmäktiges i Falkenberg protokoll: 1919-10-30 § 179, 1920-11-25 § 256, 1921-12-22 Bil till § 308, 1922-12-18 Bilaga till § 286 och 1924-11-27 § Bilaga 94 och 95 till § 186.

⁷³ *Hallands nyheter* 1974-06-18 ”De spelade teater när seklet var ungt”.

⁷⁴ Intervju med Hans-Erik Hansson 2006-11-31.

(Bild 6) Föreställningen I Ruskaby skola spelad 1927 under "systrarnas afton" i logen Herting. Ungefär såhär kanske det såg ut när ungdomarna i logen Falkenhus spelade amatörteater? Vid katedern sitter Linnea Nilsson. (Bilder från vår bygd – Häfte nr 3 [Falkenberg 1981] s 11)

som 1929 konstituerade sig och kom att kalla sig *Falkenbergs amatörteatersällskap*.⁷⁵ Teaterverksamhet var relativt vanlig inom Godtemplarlogerna. I Falkenberg med omnejd sysslade som ett exempel logen *Herting* (1895) med teater 1927. I *Det började med Seger* skriver man om barn- och ungdomslogerna att "Det är många barn och ungdomar, som under årens lopp /.../ [i] äldre ledares hägn har /.../ fått ägna sig åt sång och musik, amatörteater, studier och tävlingar."⁷⁶ Även på andra platser var sceniska uppträdanden en del av Godtemplarverksamheten, t ex i Göteborg.⁷⁷

Man hade även humanitär verksamhet i en sjuk- och självhjälpsförening som bildades år 1895 och var en lokalavdelning av *IOGT:s Självhjälpsförening*, en slags föregångare till dagens Försäkringskassan. Vidare hade man studiecirkel- och biblioteksverksamhet. Den första studiecirkeln anordnades 1899 och biblioteksverksamheten startade 1911. 1889 bildade man en ekonomisk förening, sparkasseförening, vars ursprungliga uppdrag är något

⁷⁵ *Hallands nyheter* 1977-07-09 "Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg" och "Schismen gjorde en revy till två".

⁷⁶ *Bilder från vår bygd – Häfte nr 3* (Falkenberg 1981) "s 11".

⁷⁷ Intervju med Ralph Rådlund 2006-12-25, som under barna- och ungdomsåren bevistade Godtemplarlogens *Engelbrekt* sammankomster i Göteborg och bidrog även till scenisk verksamhet där.

I Teatersalongen afhåller
Logen Falkenhus sin stora **Höst-Basar**
Lördagen den 25 och Söndagen den 26 Oktober.
Af de många attraktionerna framhålles särskildt:
Den utmärkte Komikern och Cabaretsångaren
Herr MANNE MANNERBERG.
Orkestermusik. *Flera storslagna tablåer m. m.*
Vidare genom affischer.

(Text 2) Ur Falkenbergs tidning 1913-10-18.

oklart men som senare övergick till att sköta byggnaden och dess ekonomi under namnet *Godtemplarnas sparkasseförening u.p.a.* De olika nykterhetslogerna i staden hade också ett samarbetsorgan som hette *Kvinnoråd av IOGT-NTO* där *Logen 1400 Falkenhus* hade sina representanter. 1934 hade logen 295 medlemmar, 145 bröder och 150 systrar – bröder och systrar är termer för medlemmarna i en loge. 1935 hade Falkenberg 6624 invånare⁷⁸.

I logehuset hade man tillställningar såsom brödernas afton och systrarnas afton där man lagade mat åt varandra. Man hade också basarer (Se *Text 2* ovan), maskerader och danser där ibland allmänheten var välkommen, kriteriet var att man var nykter.⁷⁹ 1907 anordnade man en hantverkskarneval och 1908 ett barnensdagfirande. Även andra föreställningar än teater förekom, t ex ett par föreställningar där det ingick en trollkarl och en dragspelsvirtuos (Se *Text 3* nedan).⁸⁰ Även biografföreställningar kan ha förekommit, 1937 finns tidningsannonser för något som kallas *Teater-biografen*.⁸¹ I anknytning till vad Claes Rosenqvist skriver i *Norrlandskustens teaterpionjärer* om innovationer som sprids i kluster kan man säga att även dessa ”offentliga föreställningar och föreläsningar” bidrog till att bereda mark för teatern samtidigt som de verkade på mer eller mindre samma arena som och tillsammans med teatern⁸² – eller mer konkret i fallet *Falkenbergs teater* vänja folk vid att i Godtemplarlokalen hända roliga saker. Såklart stod inte logen ensam för underhållningen i staden. Tidigare teater- och revyuppträdande hade förgått eller varit/var parallella med de som utspelades i Godtemplarnas regi t ex de i Stadshotellets salong. Här får man inte heller glömma andra former av

⁷⁸ www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/befolkning.htm (2007-11-28 kl 16:44).

⁷⁹ *Falkenbergs tidning* 1913-10-18 ”/.../ Höst-Basar” och 1922-01-31 ”Maskeradbal /.../”.

⁸⁰ *Falkenbergs tidning* 1919-09-16 ”Teatern i Falkenberg”.

⁸¹ *Hallands nyheter* 1937-01-09 ”Teater-biografen” och 1937-01-18 ”Teater-biografen”.

⁸² Rosenqvist, Claes *Norrlandskustens teaterpionjärer* (Gideå 2003) s 159f. Rosenqvist hämtar begreppet ”kluster” från Everett M Rogers begrepp ”technology clusters”.

scenisk underhållning såsom cirkus, uppläsningar eller blandade program av teater och akrobatik som bidragit till att skapa en scenisk kultur i staden.

Teatern i Falkenberg.
Tisdagen den 16 och Onsdagen den 17
kl. 8 e. m.,
Grand Solré Mysterium Brillant
af nutidens förnämste illusionist, den
fenomenale
PROF. MAX ALEXANDER.
Uppträdande af herr PHILIP GARD,
Dragspelvirtuos, som på det minsta existerande instrument föredrager musikstycken ur op ror och andra populära stycken.
Biljetter à 3, 2 och 1 kr. erhållas i Herr Klindvalls bo handel samt från kl. 7 vid ingången.
Onsdag kl. 5 e. m. Extra Barnföreställning till nedsatt biljettpris.

(Text 3) Ur Falkenbergs tidning 1919-09-16.

Logen Falkenhus efter Falkenbergs teater

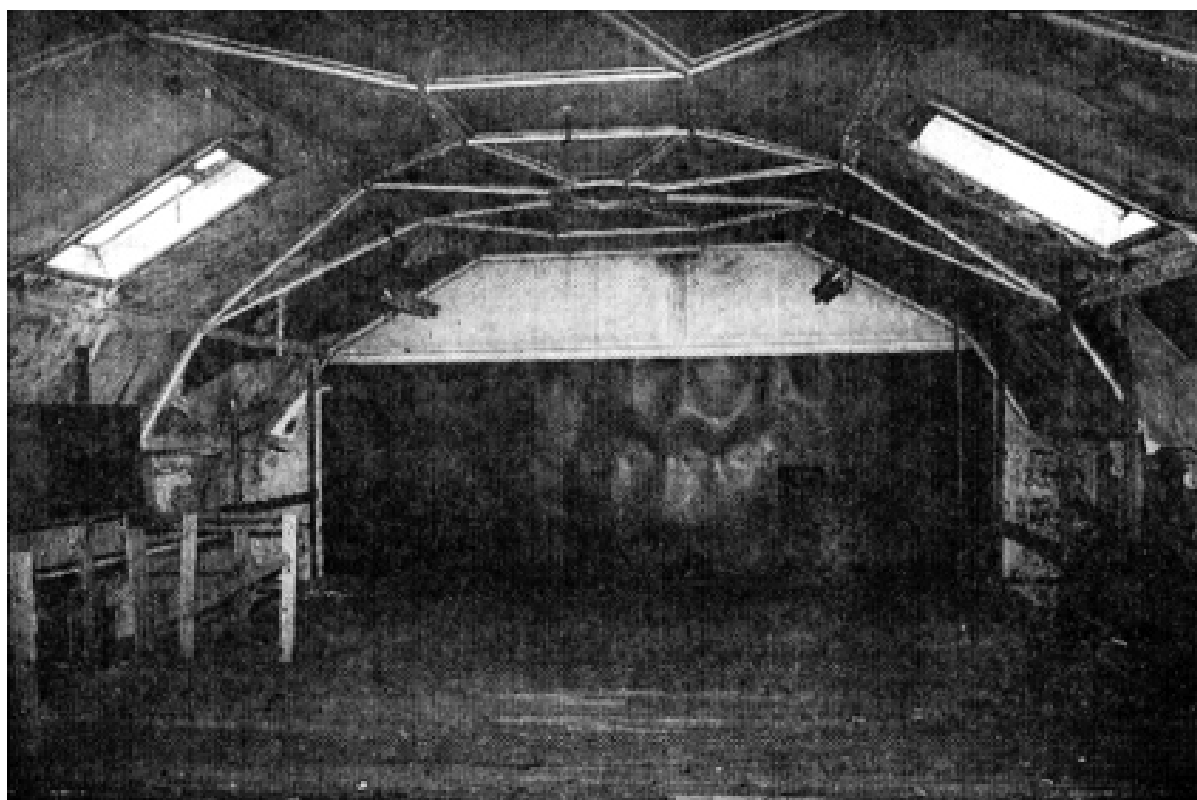
1945 flyttade *Logen 1400 Falkenhus* in i det som varit *Folkets hus* på Holgersgatan 21. Byggnaden kallas än idag för *Falkenhus* – på fasaden sitter t o m en skylt som förkunnar namnet.⁸³ 1970 gick IOGT och NTO (*Nationaltemplarorden*) samman och logen fick namnet *Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg*. Man blev kvar på Holgersgatan till 1980 då man sålde fastigheten och flyttade till *Godtemplargården* i hörnet Torggatan/Holgersgatan. *Logen 1400 Falkenhus* upphörde 1996 då den slog sig samman med logerna *2160 Herting* och *3708 Viljan* och bildade *Logen 3708 Framtiden av IOGT-NTO i Falkenberg*.

1945 såldes byggnaden på Schubergsvägen 10, som inrymde teatersalongen, till Hjalmar Svensson som hade en skofabrik (Sedermera fick företaget namnet *Kullens skor* som det heter än idag) och kom senare att använda lokalen till skolager. Men 1945 hyrde Svensson ut till *Konfektionsaktiebolaget Melka* som sålde arbetskläder genom ambulerande verksamhet.

⁸³ Bengtsson, Inger A a s 45.

1956 hyrde Svensson också ut lokalen. Denna gång till en bilverkstad, troligtvis *Philipsons*, men byggnadsnämnden förbjuder dem att fortsätta sin verksamhet p g a brandrisken. Det är även möjligt att det förekommit försäljning av antikviteter, arbetskläder och/eller skor/skoreor i lokalen. 1994 blev det klart att byggnaden skulle rivras och 1995 revs den också. Rivningen skedde genom att man plockade ner lokalen och återvann materialet genom att sälja det som begagnat byggmaterial. Några av tegelstenarna hamnade som interiörutsmyckning av *Harry's* pub i Falkenberg, dörrar från ordenshuset sitter numera i [*Berte kvarns*] *Berte museum* och en pelare samt inramad teateraffisch finns att beskåda på *Fotomuseet Olympia*.⁸⁴

(Bild 7) Denna bild är från salongen på Falkenbergs teater, det vill säga Stora festsalen i logen Falkenhus ordenshus på Schubergsvägen. Trots att detta fotografi är taget bara några år innan rivningen kan man fortfarande se det, i mitt tycke, vackra innertaket som skapats genom lister satta i geometriska mönster. Mitt i bilden ser man det som var scenen. Det golv som syns på bilden är en senare tillbyggnad som gjorde att den lokal som en gång rymt en våning här rymmer två våningar. Foto Ola Folkesson. (Hallands nyheter 1990-03-26 "Minnenas teater – Nu hotas logen Falkenhus av rivning")

⁸⁴ Intervju med Hans-Erik Hansson 2006-11-31.

Intervju med Rolf Håkansson 2006-10-12.

Fotomuseet Olympias samling.

Hallands nyheter 1995-10-17 "Teatern rivs sten för sten".

Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs kommun: Bygglövsnämnden, E1: Rampen 2.

Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Övriga ämnesordnade handlingar 1907-1995 (F6:1): Handlingar rörande dörrarna till "Teatersalongen", numera placerade i Berte Museum.

Kommentar

Som jag angett ovan finns inget klart svar på varför godtemplarna valde att ägna sig åt teater men det finns antydningar om varför och mina hypoteser kring dessa antydningar skall jag sammanfatta i denna kommentar. Jag vill bara inledningsvis påpeka att jag inte har granskat vilken allmänna inställning till kultur och teater IOGT-NTO hade under denna tidsperiod utan att jag har behållit ett lokalt perspektiv.

En anledning verkar ha varit att godtemplarna helt enkelt hade en lokal eller t o m den bästa lokalen i staden som teatersällskap kunde hyra. Hur aktiva godtemplarna var i begynnelsen att ”bjuda in” teatersällskap vet jag dock inte. Däremot är det ju tydligt att de sedermera blir aktiva i sin teatergärning när de bygger ut sin lokal så att den kom att inrymma ”en stor tidsenlig scen”⁸⁵ och även av antalet teaterföreställningar att döma. Och här kommer ju också den ekonomiska delen in. Som jag angett hade föreningen många gånger det knapert ekonomiskt och uthyrningen av lokalen till teatersällskap måste ha inneburit välkomna inkomster för godtemplarna. Hur aktivt de konkurrerade med andra scener i staden vet jag inte, kanske var spelplatsalternativet för turnerande teatersällskap mer eller mindre självklar redan i o m att de byggde sitt ordenshus. Vad gäller förekomsten av andra spelplatser har jag hittat ett fåtal i de dagstidningar jag genomsökt. Vidare har vi det förhållandet att föreningen kom att stå för staden Falkenbergs teater. D v s det förhållande som både staden och godtemplarna tjänade på: Staden slapp bygga en kostsam teater mot att ge mindre kostsamma bidrag till godtemplarna som i sin tur tjänade på uthyrning till teatersällskap. Här kan man också spekulera i om stadens styrande tyckte att det var vällovligt att sponsra nykterhetskämpar och positivt att överlåta kulturarbete till en i deras ögon moralisk organisation – att i alla fall några av de styrande uttalat hade denna uppfattning så som medlemmar i föreningen förutsätter jag. För att fortsätta i detta resonemangs riktning så har vi ju då godtemplarna som erbjudare av icke alkoholrelaterade positiva aktiviteter. Som en medaktör inom folkbildningsrörelsen med sin biblioteks- och kursverksamhet passade antagligen teaterverksamheten in i bildningsfacket. Sedan fanns ju också möjligheten att sätta upp egna skådespel med nykterhetsmotiv när godtemplarnas amatörteaterverksamhet kom igång– även om jag inte har hittat många exempel på detta. Amatörteaterverksamhet var ju också en av de alkoholfria fritidsalternativ som man erbjöd och i o m att föreningen sponsrade sådan verksamhet kan man ju anta att föreningen tyckte teater var nyttig och sund sysselsättning för ungdomar och unga vuxna. Dessa olika delar hänger ihop i rörelsens tydliga missionerande verksamhet: Att erbjuda alkoholfria

---

⁸⁵ *Hallands nyheter* 1938-01-29 ”Logen 1400 Falkenhus av I.O.G.T. fyller femtio år”.

nöjesaktiviteter och göra människor mer bildade – både vad gällde alkohol, kultur eller övrigt. Sedan tror inte jag att man försummade att göra reklam för sin övriga verksamhet när man höll teaterföreställning. Godtemplarna stod självklart inte ensamma för stadens nöjes-/fritidsutbud samtidigt som staden var liten och antalet aktiviteter/evenemang var begränsade även om det så klart förändrades under de 42 år teatern existerade.

I och kring *Falkenbergs amatörteatersällskap*

Amatörteatersällskapet som företrädesvis spelade på *Falkenbergs teater* var särskilt aktiva under en period på 1930-talet. Det var bland annat de som 1928 framförde Falkenbergs första lokalrevy *Upp med ditt humör*, och det var revyer de sysslade med – sällskapet konstituerade sig 1929. Jag vill här framhålla en oklarhet i mitt användande av beteckningen *Falkenbergs amatörteatersällskap*: En schism inträffade och gruppen delades – tidvis, för alltid eller tills en av grupperna upphörde är oklart – redan 1930 i två. En anledning verkar ha varit den skrala betalningen till de agerande. Utbrytargruppen som 2 januari 1930 spelade revyn *Tack för sist* var då kopplade till idrottsföreningarna. Medverkanden Erik Kjällqvist gjorde sig senare ”ett stort namn i bl a Göteborg” och Ernst Eliasson kom att spela i bl a Halmstadsrevyerna.⁸⁶ Namnet *Falkenbergs amatörteatersällskap* verkar inte i någon utsträckning ha använts officiellt. Jag har bara stött på det i två artiklar i *Hallands nyheter* från 1977-07-09 där det också står att dess medlemmar ”flera år framåt skulle bilda stommen till falkenbergsrevyerna.”⁸⁷ Jag använder här namnet *Falkenbergs amatörteatersällskap* som en samlande beteckning på den lokala teatergrupp/de lokala teatergrupper som hade *Falkenbergs teater* som sin huvudscen. Medlemmarna var inte tvungna att vara godtemplare så hur tätt sammanknuten med eller styrd av Godtemplarna *Falkenbergs amatörteatersällskap* verkligen var är alltså osäkert.⁸⁸

Några av förgrundsgestalterna i *Falkenbergs amatörteatersällskap* var Filip Pärson som hade varit med om att bilda föregångaren *Falkenbergs teatersällskap* på 1910-talet. Medverkande i *Falkenbergs teatersällskap* var bland andra Kolbjörn Knudsen, Sture Berggren, Thure Thylén, Victor Ruben Pettersson och Sir Forsman – i alla fall de två senare följde med även i *Falkenbergs amatörteatersällskap*. Filip Pärson var organisatör och skrev texter men komponerade mest, hans son Arne ”P Arne” Pärson skrev också texter och kupletter⁸⁹, Rudolf ”Rulle” Wallberg och Nicke Biërke var gruppens charmörer, ett danspar fanns i Paul Konrad och Gerda Nilsson, Almer Eriksson gjorde bl a den populära bondska figuren Skompamaula och den i alla fall lokalt kända konstnären Arvid Carlsson stod ofta för scenografins bilder.⁹⁰ Övriga medverkande under åren var t ex Ragnar Eriksson, Rudolf Johansson, Gustaf

---

⁸⁶ *Hallands nyheter* 1977-07-09 ”Schism gjorde en revy till två”.

⁸⁷ *Hallands nyheter* 1977-07-09 ”Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg”.

⁸⁸ Intervju med Frid-Britt Berander 2006-11-30.

⁸⁹ På revy- och filmartistens Edvard Persson begäran skrev Arne Pärson texten till *En gammal vandringsman* – musik Alvar Kraft. I dag är sången nog mest känd genom Cornelis Vreeswijks insjungning under titeln *En fattig trubadur*. Vreeswijk, Cornelis *En fattig trubadur* (2000) Universal 159234-2.

⁹⁰ *Hallands nyheter* 1977-07-09 ”Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg”.

(Bild 8) Upp med ditt humör från 1929 var Falkenbergs första lokalrevy spelad av inhemska förmågor i Falkenbergs amatörteatersällskap. Personerna på bilden är Eva Jörgensen, Margit Löfgren, Stina Johansson, Rudolf "Rulle" Wallberg, Ingegerd Andersson, Gerd Nilsson och Kersti Stenberg. Scenografin är målad av den i Falkenberg kände konstnären Arvid Carlsson och återger Rådhusstorget. (Hallands nyheter 1977-07-09 "Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg")

Sandberg, Kersti Stenberg, Margit Löfgren, Eva Jörgensen, Stina Johansson, Ingegerd Andersson och Vivian Eng.

I boken *Harrys historia* gjord efter en serie intervjuer berättar Harry Hedström att när han var med i *Sveriges godtemplares ungdomsförbund* satt han tillsammans med Helge Zander på nätterna och skrev amatörteater och revyer. De uppträdde i logelokalen i Ätrafors, i *Ätrasalen* i Vessigebro, i *Källan* i Morup, i Slöinge och spelade på *Varbergs teater* med en pjäs som hette *Sture och Lars*. Om de nämnda föreställningarna spelades inom *Falkenbergs amatörteatersällskap* framgår inte men på bilden nedan (Bild 9) finns i alla fall två från sällskapet med, Almer Eriksson som Skompamaula och Sten Andersson. Harry säger att Falkenberg var en teaterstad, att järnvägslinjen "Pyttebanan" subventionerade teaterresor – "Så det var inte underligt att det var folk på teatrarna" – och nämner ett antal storheter som gästade *Falkenbergs teater*: Anders de Wahl, Karl Gerard, Uno Brunius, Stina Berg, Fridolf Rhudin, Adolf Jahr, Ernst Rolf, Isa Quensel, Edvard Persson och Gösta Ekman d ä. Jag tänker att det måste ha varit inspirerande för de verksamma amatörskådespelarna att se tidens kända skådespelare på hemmaplan. Uttalandet om att Falkenberg var en teaterstad – vilket jag tolkar som att staden hade "mycket" teater i förhållande till sin storlek – är svårt att verifiera. Han talar

(Bild 9) Från Pang på bygget spelad 1930, troligtvis på Falkenbergs teater. Harry Hedström iförd kaptensmössa, hans hustru Vivi är matros, femma fr v, längst t h ses Almer Eriksson som Skompamaula och sittande är Sten Andersson. Originalfotografi från Hedströms familjealbum. (Bengtsson, Inger Harrys historia – Berättad för Inger Bengtsson [Falkenberg 1994] s 38)

mest om 1920-talet men om det är det årtiondet han menar är lite oklart. Det som jag har funnit och som skulle kunna tala för påståendet att Falkenberg var en teaterstad är det stora antal pjäser som spelade under januari 1907 och januari 1922 samt uttalandet om att en ytterst fåtalig publik i januari 1907 utgjordes av ett hundratal personer⁹¹ – men detta är enstaka fall. Vi har också två uttalanden i *Hallands nyheter* – det första i o m logens 50-årsjubileum: ”Det visade sig snart [efter 1903] att Falkenberg var en stad med ett gott teaterintresse. Detta anseende har staden som bekant också behållit.”⁹² Journalisten menar alltså att staden har haft ett ”gott teaterintresse” sedan från 1903 till 1938 och att det är ”bekant”. Det andra uttalandet är från 1977: ”Intensiv teater blev det fö i Falkenberg under hela 1920-talet.” Dessa uttalanden har lite mera tyngd. Se vidare min diskussion under rubriken *Föreställningar på Falkenbergs teater*.

Hedström säger att en Ivar Olsson, bosatt och verksam i Falkenberg, var chef för *Skådebanan* – som bildades 1910 och organiserade föreställningsturnéer i landet – och sedan också blev chef för *Svenska Riksteatern* när den startade 1934. Men några av dessa uppgifter stämmer inte. Här ser vi alltså att material som bygger på intervjuer har sin problematik med t

⁹¹ *Falkenbergs tidning* 1907-01-26 ”Teater”.

⁹² *Hallands nyheter* 1938-01-29 ”Logen 1400 Falkenhus av I.O.G.T. fyller femtio år”.

ex missförstånd, subjektiva minnen och glömska. Mannen i fråga hette Ivan Ohlsson. Han var en starkt teaterintresserad banktjänsteman och hade ”tagit initiativ till en lokal teaterorganisation i Falkenberg och hade praktiserat olika former av abonnemang till de föreställningar han var med om att arrangera”.⁹³ 1934 hette chefen för *Svenska Riksteatern* Gösta M Bergman. Ohlsson och Petrus Sturén hade anställts av Bergmans som organisatörer inför starten av *Svenska Riksteatern*. Som ett led i organiserandet genomförde Ohlsson och Sturén en resa till 34 städer i Sverige. Falkenberg finns dock inte med på den listan men ”[d]essutom skulle sådana platser besökas där man från eget, lokalt håll visade intresse för att bilda publikorganisation.”⁹⁴ Att Falkenberg sedermera bildade en sådan organisation ser man t ex av de teaterannonser som undertecknats med ”Riksteaterns Publikorganisation” och ”Publikorganisationen.”⁹⁵ 1934 blev Ivan Ohlsson kamrer för *Riksteaterns publikorganisation* (RPO) och bytte namn till Ivan Torhall.⁹⁶ Man kan spekulera i om Falkenbergs teaterliv var gynnat av att Ohlsson/Torhall bodde/hade bott i Falkenberg och kanske därmed såg till att många turnéer angjorde staden. Vidare kan det också ha haft nästan samma inspirerande funktion att se en falkenbergare inneha en position i Teater-Sverige som att kända skådespelare besökte staden.⁹⁷

I den här diskussionen om eventuella inspiratörer till teaterklimatet i Falkenberg vill jag också ta upp Kolbjörn Knudsen. Knudsen föddes 1897 i Bergen i Norge men växte upp i Falkenberg. Sina första teatererfarenheter fick han från flera tillställningar på Vallarna i staden. Han var också med i *Falkenbergs teatersällskap* som spelade på *Falkenbergs teater*. Knudsen utbildade sig som elev vid *Lorensbergsteatern* i Göteborg 1919-1922 och var kvar på teatrar i Göteborg tills han kom till *Kungliga dramatiska teatern* 1927. Han återvände till *Lorensbergsteatern* i Göteborg 1932 och 1934 kom han till *Göteborgs stadsteater* som han förblev trogen sitt resterande yrkesverksamma liv. Även efter det uppträdde han i Falkenberg – på senare år med enmansteater. Han avled 1967. Knudsen vara en professionell skådespelare, ovan nämnda Kjällqvist och Eliasson vekar åtminstone ha varit halvprofessionella, de var alla uppväxta i staden och jag ställer mig därmed den retoriska frågan: Hade de en inspirerande verkan på de teaterverksamma i Falkenberg?⁹⁸

---

⁹³ Ullberg, Hans *På väg mot en Riksteater – En teaterpolitisk tillbakablick 1911-1939* (Stockholm 1991) s 100.

⁹⁴ *Ibid* s 101.

⁹⁵ *Falkenbergs tidning* 1942-20-28 ”Teatern”.

Hallands nyheter 1937-02-04 ”Teatern”.

⁹⁶ Ullberg, Hans A a s 100f.

⁹⁷ Bengtsson, Inger A a s 37ff och 45f.

Hallands nyheter 1990-03-26 ”Minnenas teater”.

⁹⁸ sv.wikipedia.org/wiki/Kolbj%C3%B6rn_Knudsen (2007-11-28 kl 16:30).

Skantze, Anna *Kulturpersonligheter från Falkenbergs kommun* (Falkenberg 1988) s 9.

Hallands nyheter 1977-07-09 ”Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg”.

(Bild 10) Nyårsrevyn Sicket ett liv från 1930 på Falkenbergs teater. Fr v Ingegerd Andersson, Almer Eriksson, Gunvor Bengtsson, Vivi Nord, Frid-Britt "Britta" Jönsson (som gift Berander), Rudolf "Rulle" Wallberg, Elsa "Lill-Elsa" Bengtsson, Maja Larsson, Stig Götzer, Marie-Louise Karlsson och Ethel Halldén. Revyorkestern fr v Frans Tornefors, Oskar From, Paul Conrad, Kapellmästaren och regementsmusiker vid 116 i Halmstad Daniel Boman, Sven Hultberg, Helmer Westergren och pianisten Ove Dahlgren. Foto Linus Almqvist. (Copyright Falkenbergs museum)⁹⁹

I en intervju berättar Frid-Britt "Britta" Berander om när hon var med i en nyårsrevy på *Falkenbergs teater*. Detta år – 1930 – var hon 15 år och hette fortfarande Jönsson. Det hela började med att Filip Pärson vid ett besök i hennes hem hade hört henne sjunga i köket och sedan erbjudit henne uppdraget som revyartist. Hennes morbror hade dock från början sina betänkligheter: Var det lämpligt att en så ung flicka var med i en revy – vad skulle hennes föräldrar i Göteborg tänka? Det finns en bild där man kan se henne tillsammans med andra iförd en kostym med logotypen för Fyffes bananer (*Bild 10* ovan). Scenkläderna var utlånade av *Banan-kompaniet* i Göteborg. Hon säger att teatersällskapet inte själva skulle haft råd att köpa så påkostade dräkter och att revynumret också var ett reklamslag där de sjöng en slogan: "Har du smakat Fyffes bananer? Det är nå'nting för en gom! [ung]" Hon berättar också att hon var med i en enkelt "balett" – som mest innehöll bensparkar – samt sjöng *När som sädesfälten böja sig för vinden* i en programpunkt då man läste upp amerikabrev. Ganska många hade

⁹⁹ Almqvist, Linus *Falkenbergbilder – Textkomplettering Erik Kylén* (Falkenberg 1991) s 23.

slutit upp bli för att se om breven innehöll några hälsningar till just dem. Revyn spelades också nyåret 1931 i *Ätrasalen* i Vessigebro och på *Varbergs teater*. Då var man inte fulltaliga utan spelade bara en del av revynumren. Berander säger att hon vid denna tid inte var med i godtemplarlogen och att medlemskap inte var något krav för att vara med och spela teater inom Godtemplarnas hägn. Hon säger också att om det var revy så gick man och såg den för det hände inte så mycket på nöjesfronten på den tiden – man tyckte det var roligt att det fanns revy i Falkenberg.¹⁰⁰

I Halmstad på *Nykterhetsfolkets länsarkiv i Halland* finns Godtemplarnas pjäs-bibliotek bevarat. Det rör sig om 37 volymer. Problemet med dem är att det inte går att veta om pjäserna verkligen uppfördes eller ej. Det finns två anteckningar på omslaget till Gustaf af Geijerstams *Svärfar – Lustspel i fyra akter* (1907) – dels tillägget *Löjtnanten* före titeln och dels ”Amatörsällskapet 1922” på annan plats på framsidan. Här kan man ju sluta sig till att antingen spelade sällskapet pjäsen 1922 eller planerade att spela den – alternativt läste den eller tog någon del därutav.

En inspektion av genrebeteckningarna i texternas undertitlar kan i alla fall ge någon inblick i de preferenser amatörsällskapet hade. I samlingen fanns 11 lustspel – 2 med tillägget *med kupletter*¹⁰¹ och 1 med tillägget *med sång* – samt 1 fars, 2 komedier, 1 vaudeville, 1 fältcabaré [!], 1 sketch, 1 samling sketcher, 1 *Upptåg med kupletter* och 1 *Skämt med sång*. Där finns också 7 skådespel – 3 enaktare och 1 *pjäs* – och en – Endast en av den väntade kategorin! – *Dramatiserad nykterhetsskiss*, en *Lucialegender med tablå* och en *Nyårs-Tablå*. Några undertexter innehåller prefixet ”folk-” – en av vardera av *folkpjäs*, *folklivsskildring*, *folkskådespel*, *dramatiserad skildring ur folklivet* och *folklustspel*. Några av dessa ”folkscenberättelser” kan sägas tillhöra de ovanstående kategorierna men jag vill sätta dem samman då skådespel med epitetet ”folk-” verkar ha varit ett mode. De är från åren 1923, 1925 och 1935 (3 st!). Förkärleken för prefixet ”folk-” var någonting som uppkom på 1800-talet då begreppet ”nationell identitet” fördjupades och omvandlades till ideologi.¹⁰² Det verkar här som om genren/-rorna vid denna tid innehade en popularitet – kanske hade den ökande flytten till staden medför en romantiserad längtan tillbaka till de lantliga rötterna? Harry Hedström talar om sin tid i *Godtemplarnas ungdomsförbund* och berättar att ”[p]å 20-talet kom ju jazzen till Sverige och för oss unga som var idealister passade inte jazzen. /.../ Så vi gjorde expedi-

---

¹⁰⁰ Intervju med Frid-Britt Berander 2006-11-30.

Almqvist, Linus *Falkenbergbilder – Textkomplettering Erik Kylén* (Falkenberg 1991) s 23.

¹⁰¹ Kuplett betyder (revy-) visa. *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* (Stockholm 1998) s 463.

¹⁰² Karin Helander ”Nationell exotism – från när och fjärran”, *Teater i Sverige*, Lena Hammergren, Karin Helander, Tiina Rosenberg och Willmar Sauter (Hedemora 2004) s 71.

tioner runt om i de andra logerna för att odla fram vanliga danslekar och även nationaldanser.” Han berättar också om ett folkdanslag som bildats och säger att ”/.../ det var ju dit vi ville komma för det var ju lite kultur.”¹⁰³

Följande fyra volymer saknar genrebeteckning: Bjørnstjerne Bjørnsons *Over Ævne – Første stykke* (1907), Hjalmar Bergmans *Vävaren i Bagdad* (1939) och *Patrasket* (1940) och Vilhelm Mobergs *Vår ofödde son* (1945). Om *Over Ævne* står det i *Levande litteratur* att det ”är en tragedi om de religiösa underverken, med några nypor dåtida suggestionspsykologi.”¹⁰⁴ Uppslagsverket *Kunskapens bok – Band 1* från 1958 – tar upp Hjalmar Berman och kallar *Vävaren i Bagdad* för ett ”skådespel” som – av Bermans dramatik under slutet av 1910-talet och början av 1920-talet – tillsammans med ”komedin *Swedenhielms* är de mest kända och uppskattade.” Bergmans *Patrasket* (1940) kallas också ett ”skådespel” där – vilket också gäller pjäsen *Sagan* – ”nådde han sin höjdpunkt som scendiktare.”¹⁰⁵ *Vår ofödde son* behandlar abortfrågan.¹⁰⁶ Alla har alltså en mer eller mindre allvarlig karaktär – Bjørnson angriper trosfanatism och Moberg ger sig in i abortdebatten.

Några av författarna förekommer med fler titlar än andra: 6 [!] av Hjalmar Bergman, 2 av A Eben-Hard, 3 av Frans Hodell och 2 av Karl Reigin. Pjäsernas tryckår är mellan 1902 och 1945 – det är tryckåren som står angivet efter de fyra styckena ovan. Övervikten av dem är alltså komiska och även om det inte går att säga om alla dessa pjäser har spelats eller ej, ger de en bild av tidens – eller ska jag säga tidernas – smak och de stycken godtemplarna och amatörsällskapet var intresserade av att inhandla.¹⁰⁷

Kommentar

När stadsborna mer och mer övergav jordbruket som inkomstkälla skulle man kunna säga att övergången från by/samhälle till stad ägde rum. I o m att stadsborna undan för undan skaffade sig arbeten förknippade med staden samtidigt som/p g a att industrier etablerades är det rimligt att också utgå ifrån att borgarklassen i Falkenberg växer. Rosenqvist skriver i *Norrlands-kustens teaterpionjärer* att ”den under 1800-talet expanderande och samhälleligt allt mäktigare borgerligheten gjorde denna konstform [teatern] till sin och att den statusmässigt avskildes

---

¹⁰³ Bengtsson, Inger A s 44f.

¹⁰⁴ Zetterholm, Tore *Levande litteratur – Från Gilgamesj till Bob Dylan* (Höganäs 1981) s 218.

¹⁰⁵ *Kunskapens bok – Natur och kulturs illustrerade uppslagsverk* 1 A-B (Stockholm 1958) ”Bergman” s 341f.

¹⁰⁶ *Kunskapens bok – Natur och kulturs illustrerade uppslagsverk* 5 M-P (Stockholm 1959) ”Moberg” s 2326.

¹⁰⁷ Nykterhetsfolkets arkiv i Halmstad, Litteratursekt., Diverse sketcher, teaterstycken m.m. i anslutning till programverksamhet. S/I:c nr 1 (Inlämnat av If 1400 Falkenhus).

från annan offentlig underhållning.”¹⁰⁸ Vad jag förstår talar Rosenqvist här om teater som s k finkultur och visst spelades det Shakespeare och Strindberg men också många lustspel och revyer, s k folklig kultur, på *Falkenbergs teater*. Industrier och därmed inflyttning av arbetskraft medförde inte bara en ökning av antalet borgare utan också självklart av antalet arbetare. Staden var relativt liten, hade i princip bara en teater och nöjesutbudet var länge magert. Det verkar ganska logiskt att *Falkenbergs teater* fick fungera som arena för både finkultur och folklig kultur. Det under lång tid bristande nöjesutbudet kanske också förde med sig att många såg mycket av det som visades och att borgerligheten inte orkade vara så noga med statusen alla gånger. I hur stor grad de olika klasserna var representerade på *Falkenbergs teater* under dess existens är dock omöjligt att säga. Det kan låta som en motsägelse att jag först utmålar teatern som forum för borglig kultur och sedan säger att den inte var det men jag lägger fram en hypotes om inte situationen var just så dualistisk på *Falkenbergs teater*. Jag antar att det ökade antalet borgare resulterade i ett ökat byggande av teatrar i städerna p g a, som det står ovan, att de hade gjort denna konstart till sin och då dessa borgare också hade inflytande och makt nog att få till stånd byggnaderna. I *Svensk teater* står det att ”[i] slutet av 1800-talet kom flera /.../ teatrar ute i landet /.../. De blev till därför att det teaterintresserade borgerskapet ville ha bättre förhållanden för de turnerande teatersällskapen.”¹⁰⁹ Falkenberg var/är dock en småstad och jag antar att det inte fanns tillräckligt underlag för en ”kulturelit” som fyllde en teaterlokal kväll efter kväll. Rosenqvist skriver vidare att ”’Teater’ blev ’konst’, i betydelsen något fint, underförstått något som bara bildade människor kunde uppskatta /.../” i borgerlighetens ”/.../ behov av avskiljande terminologi”.¹¹⁰ De flesta övriga i samhället lade nog betoningen på underhållning snarare än på konst när de åsåg revyerna, lustspelen och andra scenframträdanden på *Falkenbergs teater*, en lokal med för dem kanske samma funktion som nöjesfältet, dansbanan och biografen. Med samma slags tänkande är det också troligt att vid uppförande av mer allvarliga skådespel var koncentrationen av borgarklass i salongen högre än annars. Med utgångspunkt i den tidens hierarkiska samhällsbyggnad kan man tala om en plats som förenar två världar. Av någon anledning valde Godtemplarna att bli ett forum för denna teater. Uthyrning av teatern kunde inbringa pengar till övrig verksamhet, samtidigt som salongen kunde användas av dem själva övrig tid, och staden slapp stå för byggnationen. Det verkar ha varit en situation som både Godtemplarna och staden vann på.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Rosenqvist, Claes A a s 161.

¹⁰⁹ Löfgren, Lars *Svensk teater* (Stockholm 2003) s 318f.

¹¹⁰ Rosenqvist, Claes A a s166.

¹¹¹ Rosenqvists bok handlar om teater i Norrland men resonemanget som jag har citerat ur för han både i ett norrländskt och ett rikssvenskt perspektiv. Citaten ur Löfgren har jag tagit ur hans diskussion om riksteatern.

Föreställningar på *Falkenbergs teater*¹¹²

Det föreställningar som jag har stött på – studerat eller skummat – är 60 till antalet, en bråkdel av alla föreställningar som spelades på *Falkenbergs teater*. Informationen har kommit från annonser, recensioner – som har funnits i mikrofilmade tidningar –, tidningsurklipp, kopior ur tidningar, böcker och i ett fall som muntlig information genom intervju.¹¹³ Platserna där de stått att finna har varit på bibliotek, i arkiv och i privata samlingar – ibland har källorna gett tips stegvis och ibland har det varit personer som tipsat. Jag vill här framhålla att antalet föreställningar är för litet för att dra några fullständiga slutsatser om vad som spelades på *Falkenbergs teater* – en teaterepok som varade i ungefär 40 år. Av de föreställningar jag har hittat är största delen lustspel, komedier och revyer även om det finns mer allvarliga pjäser och tragedier. Dessa pjäser får stå för sig själva som exempel på vad som faktiskt spelades – även om resultatet pekar i viss riktning. Dessa föreställningar är en bråkdel av vad som faktiskt spelades – den övriga delen av teateraktivitet vet vi inget om och det är därför jag framhåller faran i att göra tendens av detta. Hela denna uppsats är ju – som jag uttryckt det – en punktbelysning av det som hände på *Falkenbergs teater* 1903-1945. Jämförelserna får fungera som diskussionsunderlag. Däremot kan man ju ta för sannolikt att dessa exempel berättar någonting om hur repertoaren såg ut på *Falkenbergs teater* – vilka genrer som troligtvis var mer vanliga

(Text 4) Ur *Falkenbergs tidning* 1913-09-20. Uppsättning av *Hamlet* med följande rollbesättning: Knut Lindroth – *Hamlet*, Anna Lisa Carlsson – *Ofelia*, Herr Almqvist – *Horatio*, Herr Fritiof – *Kung Claudius*, Herr Öberg – *Polonius*, och Herr Hedström – *Vålnaden*.¹¹⁴

¹¹² Se Appendix för förteckning över de föreställningar som jag har stött på.

¹¹³ Intervju med Frid-Britt Berander 2006-11-30.

¹¹⁴ *Falkenbergs tidning* 1913-09-27 "Teatern".

(Bild 11) Ett amatörteatersällskap från seklets början fotograferade i kostymer från en pjäs de uppfört. Vilken anknytning de hade, om någon, eller om det här t o m rör sig om Falkenbergs teatersällskap har inte stått att finna. De spelade företrädesvis i Stadshotellets matsal (Två våningar upp från det som nu är Källaren laxen) och repertoaren kan kallas folklig. Sällskapet utgjordes av stadens s k övre skikt. Sittande fr v: Möbelhandlarfru Rut Lindqvist, Stadsingenjörinnan Ester Mångberg och Dagmar Gyllensvärd. Stående i mittenraden fr v: Stinsen Hall, Lärarinnan Eva Malmros, Ingenjör Lönnquist, Tandläkaren Westberg och "Magnusson i järnvägsbyrå". Stående högst upp fr v: Folkskollärare Dahl, Tingshusanställda Hedy Löfgren och stadsingenjör Hellström. (Hallands nyheter 1974-06-18 "De spelade teater när seklet var ungt")

än andra. Med andra ord skulle frågan "Säger föreställningsexemplen någonting om vad som spelades på Falkenbergs teater?" kunna besvaras med "Ja!" och "Nej!".

Jag kan här inte låta bli att dra en parallell mellan *Falkenbergs amatörteatersällskap* och dagens revykultur i Falkenbergs kommun och intilliggande kommuner med Falkenbergs-, Halmstadsrevyn och "Stefan och Krister-gängets" lustspelsbetonade buskissuccéer. Några retoriska frågor skulle då bli: Hur hänger det ihop? Hänger det ihop? Hur mycket har

föregångarna påverkat efterföljarna? Eller är det frågan om scengång som uppstår oberoende av föregångare? Min utgångspunkt för denna uppsats är inriktad på ett enskilt objekt – om än ett objekt i verkligheten inte står ensamt – och jag har därför ingen möjlighet att svara på dessa frågor, men de gör mig nyfiken och jag tycker de är värda att ta med här. Om inte annat så för att påpeka att berättelsen om *Falkenbergs teater* egentligen inte börjar 1903 (eller 1893) eller slutar 1945 utan tar sin början innan detta, fortsätter fram till idag och in i framtiden, därför att det handlar om en *bit* teaterhistoria.

Ur teaterrecensionerna

Som jag nämnt tidigare har jag gjort stickprov på föreställningar som spelades under januari månad år 1907, 1922 och 1937 på *Falkenbergs teater* och som annonserats och recenserats i Falkenbergspressen – skiftande mellan *Falkenbergs tidning* och *Hallands nyheter*. Undantaget är 1937 då jag tagit med en pjäs som spelades under februari månad för att få ett lite mer kvantitativt exempel från detta år. Nedan skall jag försöka tolka vad recensionerna kan säga om dessa föreställningar.

Januari 1907 hölls 7 föreställningar: *Jeppe på Berget – Komedi i 5 akter*, *Pariserpojken – Lustspel i 4 akter*, *Värmländingarne – Sorglustigt tal, sång och dansspel i 6 akter*, *Andersson, Pettersson och Lundström*, *Olyckskorpen*, *Kalfaktorn. – Svärfar*, och *Dramatisk-humoristisk Soiré*. I januari 1922 hölls 5 föreställningar: *Otrogen – Lustspel i 3 akter*, *Paulines bröllopsafton – Dansk militärfars i 3 akter*, *Den blinda dygden – Komedi i 4 akter*, *Soaré med Dans (Mottagningstimman – Lustspel i 1 akt)*, och *Royal Suédois (Kronprinsens regemente 1814) – Historiskt skådespel i fyra akter*. Januari 1937 hölls 1 föreställning: *Klart Falkenberg 1937* och annonserades ytterligare 1 föreställning, *Konserten*, som sedan spelades i februari.¹¹⁵

När jag här ska ta estetiska frågor i beaktande – att det finns föreställningar som fungerar bättre eller sämre, som innehar mer eller mindre artistisk kvalitet – och analysera dessa estetiska mekanismer har jag att göra med en recensent i en viss tid, med de då tillhörande smakmoderna och journalistiska konventionerna. Det tycks mig dock ytterligt problematiskt att finna något i detta som säger mer om föreställningen än om skribenten. En reflektion kring detta är pjäsen *Otrogen* som spelades på Falkenbergs teater den 6 januari 1922 och tidi-

---

¹¹⁵ Se Appendix för mer detaljerad förteckning.

gare hade lovordats i huvudstadspressen¹¹⁶: Hur kunde en recensent på *Falkenbergs tidning* annat än att också lovorda den föreställningen för att inte bli beskylld för ”provinsiell smaklöshet” eller ”lantlig okunnighet”? Eller var det helt enkelt en mycket bra pjäs?

I de recensioner jag har läst gäller berömmet ofta hur väl och naturligt skådespelaren gestaltat olika känslor och ibland hur bra de levererat replikerna, pjäsens goda utformning och väl utförd dekor. Den lilla kritik som finns gäller matt slutintryck, avmattning mot aktslut och osannolikt skriven pjäs – *Royal Suédois* spelad 1922-01-31 och *Konserten* spelad 1937-02-03¹¹⁷ – och att varken röst eller mimik räcker till – *Pariserpojken* spelad 1907-01-13¹¹⁸. D v s de estetiska omdömena är praktisk taget alltid vaga – de kan förklara vad som är bra men sällan hur det är bra – undantaget är tyngdpunkten på hur skådespelarna åskådliggör känslolägen hos rollen. Jag får intrycket av att detta var det viktigaste för den tidens recensenter. Påpekas bör att jag i dessa stickprov endast hittat två namngivna recensenter med signaturerna *dg* och *Lazarus*. De skulle till och med kunna vara en och samma person – kanske falkenbergarna på den tiden visste vilka som dolde sig bakom namnen? Det är svårt att få veta någonting om dessa recensenters kompetens och smak – det kan ju vara så att det rör sig om allt från personliga omdömen till fackkunskap, konventioner både inom teaterkonsten och inom teaterrecenserandet, färgat av tidens rådande smakmode eller ej? Jag tror inte heller att man kan jämföra dessa med dagens recensenter – en tidsepoks teater kan bara jämföras med sig själv. Vad jag dock kan säga är att de recensenter jag läst verkar synnerligen nöjda med nästan alla pjäser som spelas och att de tyckte om nästan alla skådespelarna – några mer än andra – som tolkade och visade upp rollkaraktärens känsloliv på ett trovärdigt och därmed, för recensenten, tillfredsställande sätt.

Således är det trots recensionerna svårt att få en klarare bild av hur föreställningarna såg ut, både visuellt och stilmässigt. När dekorationerna nämns är det med beröm om att de är bra utförda, så även de gånger kostym nämns – mask nämns mer sällan. Orkestern nämns endast i en av texterna – *Klart Falkenberg 1937* spelad 1937-01-20¹¹⁹. En av anledningarna till att jag studerat recensionerna är det att jag vill försöka få en bild av dessa föreställningar och därigenom också måste ta upp *hur* föreställningarna recenseras. I några fall hemfaller recensenten åt att begagna den övervägande delen av det som skrivs till att behandla intrigen – ett mer udda grepp om man jämför med dagens recensenter. Jag kan inte låta bli att

---

¹¹⁶ *Falkenbergs tidning* 1922-01-03 ”Falkenbergs teater” och 1922-01-05 ”Teaterföreställningen i morgon /.../”.

¹¹⁷ *Falkenbergs tidning* 1922-02-02 ”Teatern. ’Royal Suédois’”.

Hallands nyheter 1937-02-06 ”Teater”.

¹¹⁸ *Falkenbergs tidning* 1907-01-15 ”Teater”.

¹¹⁹ *Hallands nyheter* 1937-01-21 ”Teater”.

tänka att ett av syftena var att läsarna i stugorna skulle få sig en liten historia till livs. Ett par pjäser får mer översvallande bemötande medan andra ges ett kortfatta referat. Amatöruppsättningen av *Falkenbergs gymnastik- och idrottsklubb* får ett mer styvmoderligt bemötande, men så finns ju också en problematik i att recensera amatörteater – skillnaden mellan professionell teater och amatörteater blir också, eller bör bli, en skillnad i recenserandet.¹²⁰

En intressant detalj är publikantalet. När jag började titta på dessa tidningsrecensioner såg jag ibland utsagor om dåligt besatta salonger. Jag antog att det rörde sig om mycket färre än det som sedan klargjordes i en recension av pjäsen *Kalfaktorn* som spelades 24 januari 1907. Recensionen förklarade att ”Publiken var ytterst fåtalig, endast ett hundratal personer /.../”.¹²¹ Ett bra exempel på att man inte får ta någonting för givet när man försöker tolka ett material utan att materialet skildrar utsagor om den tidens kontext – men det är svårt att frigöra sig från sina egna kunskaper och erfarenheter som nutidsmänniska. En annan gång vänder sig skribenten – i recensionen av *Olyckskorpen* spelad 1907-01-23 – till Godtemplarna och vädjar om bättre uppvärmning för att inte skrämja bort folk från teatern – det rör sig ju här om januari månad och folk hade varit tvungna att åse föreställningen med sina ytterkläder på – något man sällan ser i en recension idag.¹²² Kylan i lokalen påtalades även i recensionen av *Royal Suédois* spelad 1922-01-31. Följderna av en dåligt uppvärmd lokal är något som både kan ha påverkat publiktillströmning, viljan hos resande sällskap att angöra staden, recensentens och publikens upplevelse av pjäsen, skådespelarinsatser och därmed kvaliteten på föreställningen.¹²³ Om detta var enstaka tillfällen eller kan jag inte säga. Vid ombyggnaden 1905 hade man lagt in värmeledningar i byggnaden men antingen hade någonting fallerat vid dessa föreställningar eller också var systemet inte till fyllest.¹²⁴

Som sagt är det svårare att säga någonting om pjäsernas karaktär och enklare att säga något om hur recensenterna går tillväga. Undertiteln genrebeteckning – exempelvis *Lustspel i två akter* – kan också säga någonting. Om vi då tittar på dessa ”januari-stickprov” ser vi att 1907 spelades en komedi, tre lustspel – varav ett med beteckningen *Franskt* –, ett sorglustigt tal-, sång- och dansspel, ett folkstycke samt en dramatisk-humoristisk soiré. 1922 framfördes två lustspel – varav ett ingick i en soaré med dans –, en fars – *Dansk militärfars* –, en komedi och ett historiskt skådespel. 1937 rör det sig om en revy och ett lustspel – det senare med beteckningen *Roligt*.

---

¹²⁰ *Falkenbergs tidning* 1922-01-24 ”Likt och olikt”.

¹²¹ *Falkenbergs tidning* 1907-01-26 ”Teatern”.

Totala antalet platser var år 1915 408 st och år 1943 478 st. Edströms, Per Simon A a s 145.

¹²² *Falkenbergs tidning* 1907-01-24 ”Teatern”.

¹²³ *Falkenbergs tidning* 1922-02-02 ”Teatern”.

¹²⁴ *Hallands nyheter* 1938-01-29 ”Logen 1400 Falkenhus av I.O.G.T. fyller femtio år”.

Avslutningsvis under denna rubrik ska jag ta upp tre pjäser som spelades på *Falkenbergs teater* under januari 1907: *Jeppe på Berget – Komedi i 5 akter* av Ludvig Holberg 1907-01-13, *Värmländingarne – Sorglustigt tal, sång och dansspel i 6 akter* av Fredrik August Dahlgren och Andreas Randel – den senare musik – 1907-01-13, och *Andersson, Petersson och Lundström* av Frans Hodell 1907-01-14. Detta var tre populära pjäser och nedan behandlar jag dem i korthet för att ge en bild av dem.

Jeppe på Berget (Jeppe på Bjerget) har en lång historia av popularitet. Den hade premiär 1733 i Sverige och var under 1700-talet landets mest spelade pjäs i landsorten. 1827-1833 gavs Holbergs komedier ut i samlad form för första gången och under 1900-talet har *Jeppe på Berget* behållit sin popularitet med uppsättningar på t ex *Göteborgs stadsteater* 1948, *Malmö* 1953, *Helsingborgs stadsteater* 1966, *Malmö stadsteater* 1983 och *Kungliga dramatiska teatern* 1986. I *Myggans nöjeslexikon* står det att ”’Jeppe’ har varit det stora slagnumret, när en teater förfogat över en aktör med rätt tjänstevikt /.../”.¹²⁵ Jeppe är en alkoholiserad och hunsad ”men djupt mänskligt levandegjord jylländsk småbonde.”¹²⁶ I sammanhanget *Falkenbergs teater* som drevs av godtemplare kan man anta att en pjäs som behandlar superioriets förvillelsekraft var ett välkommet inslag på repertoaren.

Värmlänningarna från 1846 anses som en av de mest spelade pjäserna i Sverige. I *Teater i Sverige* skriver Karin Helander: ”Om man räknar med framföranden på alla typer av scener i Sverige har den spelats tusentals gånger /.../”. Begreppet nationell identitet konstruerades och fördjupades under 1800-talet och det ökande användandet av ord med prefixen national- eller folk- uttryckte ”/.../ kärleken till nationens kulturella rötter och en nostalgisk längtan efter den äkta folkkulturen.” Det var i detta klimat som pjäsen kom till. Att dessa kulturyttringar höll i sig ser vi på Harry Hedströms uttalande från sin tid i *Godtemplarnas ungdomsförbund* där han berättar att de på 1920-talet besökte de andra logerna för att syssla med danslekar och ”nationaldanser”.¹²⁷ Helander skriver också att ”[s]edan urpremiären hade otaliga föreställningar /.../ översvämmats av allmogerekvisita, idylliska landsbygdkulisser, patriotism, folkligt godmodiga bönder och dansdivertissement i folkdräkt.” Värt att påpeka är undertiteln *tal, sång och dansspel* – det alltså inte bara frågan om taldramatik utan här är sång och dans också mycket viktigt. *Värmlänningarna* är en Romeo och Julia-historia i svensk midsommarmiljö – Dahlgren hade tidigare översatt detta Shakespeares drama – och scenariot är som följer: ”Erik, son till storbonden Sven Ersson, älskar den fattiga torpardottern Anna.

---

¹²⁵ Ericson, Uno ”Myggan” [Red.] *Myggans nöjeslexikon – Ett uppslagsverk om underhållning* 8 HAGEN-HÖGL (Höganäs 1991) s 195.

¹²⁶ *Norstedts uppslagsbok* (Stockholm 2003) s 580.

¹²⁷ Bengtsson, Inger A a s 44f.

Falkenbergs Teater.

Dir. ELIS ENGSTRÖM.

Onsdagen den 29 Dec. kl. 8,15 e. m.

Populär familjeföreställning.

Värmländingarne.

Sorgiustigt tal-, sång- och dansspel i 2 afd.
och 6 ind. af F. A. Dalgren.

Musiken af A. Randel.

Obs. I Pjäsen gifves fullständigt.

Enda föreställningen.

(Text 5) Ur Falkenbergs tidning 1915-12-28. Uppsättning av Värmlänningarna där Elis Engström spelade Erik och Leonore Leijon spelade Anna.¹²⁸

Kärleken hotas av föräldragenerationens fiendskap och syn på äktenskapet som en ekonomisk transaktion.”¹²⁹ I mitt Appendix där jag fört in alla de föreställningar som jag har hittat under arbetets gång – i böcker, tidningar eller genom intervjuer – förekommer *Värmlänningarna* tre gånger [!], förutom 1907 så spelades den också 1915 och 1928 (För 1915 se Text 5 ovan).

Frans Hodell som levde mellan 1840 och 1890 var mycket produktiv och skrev betydligt över hundratalet lustspel. *Myggans nöjeslexikon* skriver om Hodell att ”[h]ans lyckokast var *Andersson, Pettersson och Lundström* (1866), ett folklustspel där han med mycket gott resultat försvenskat wienaren Johann Nestroys lustspel *Lumpucivagabundus* (1833). I handlingen hade han lagt in den då tämligen dagsaktuella visan ’Zandahls kanon’.”¹³⁰ *Nationalencyklopedin* lägger till att ”*Andersson, Pettersson och Lundström* (1866) blivit något av en klassiker.”¹³¹

Det rör sig alltså om en dansk komedi från tidigt 1700-tal, ett svenskt allmogeoromantiskt sorglustigt spel med sång och dans och ett vagabondlustspel med en dagsaktuell visa – de båda senare skrivna i mitten av 1800-talet. Detta var alltså populära stycken 1907. Det är intressant att pjäserna är ca 50 och 200 år gamla [!]. De utgörs av en komedi, ett lustspel och ett folkkulturromantiskt spel och – utan att dra alltför stora växlar på det och trots att det bara rör sig om tre stycken – jag tror att de ger någon form av bild av dåtidens populära teater.

¹²⁸ *Falkenbergs tidning* 1915-12-30 ”Teatern”.

¹²⁹ Karin Helander A a s 71f och 75ff.

¹³⁰ *Myggans nöjeslexikon – Ett uppslagsverk om underhållning* 8 HAGEN-HÖGL (Höganäs 1991) s 188.

¹³¹ *Nationalencyklopedin* 9 HIM-ISSK (Höganäs 1992) s 61.

Jag skall nedan ge utdrag ur de redogörelser för intrigen som tre av recensionerna innehåller och tolka/kommentera dessa. En av svårigheterna med att skildra en teater historiskt är ju att det är svårt att rekonstruera vad som utspelade sig på scenen – det är nog många gånger också ett fåfängt projekt. Man kan visa översiktsplaner på byggnaden, kort på salongen, scenkläder och dekor, redovisa listor över spelade föreställningar utan att beröra det som jag anser vara teaterverksamhetens kärna: Att berätta en historia på scenen. Några av pjäserna som spelades på *Falkenbergs teater* och som återfinns i mitt Appendix är kända eller t o m klassiker – liksom de jag har talat om ovan – men recensionerna nedan är ju intressanta på i alla fall två sätt: Dels berör de verk som de flesta av oss inte känner till samtidigt som de redogör för dramats intrig efter det att eventuella strykningar och omkastningar är gjorda. Vidare presenterar de i princip hela handlingen medan övriga recensioner som jag har redovisat ovan endast ger brottstycken av vad som åsetts på scenen tillsammans med berömmande eller kritiserande utlåtanden. Recensionen är en persons – recensentens – upplevelse och uppfattning av handlingen på scenen och ett återgivande av en föreställning kan inte vara mycket mer än så. Samtidigt är denne recensent en del av sin tid och hans utlåtanden speglar i viss mån dåtidens värderingar – alltså någon som kan berätta något för oss om hur den tidens människa upplevde sagda teaterföreställning.

Otrogen

Av Roberto Bracco spelad av *Rydingska sällskapet* med Martha Holm, Carl Wallin och Hjalmar Lundholm på *Falkenbergs teater* 1922-01-06:¹³²

”Konflikten är den gamla vanliga: mannen, hustrun och vännen i huset, men temat har varierats på ett originellt sätt. Hustrun vill ej avstå från små oskyldiga friheter, utan vill gärna befinna sig i ständigt belägringstillstånd från enträgna uppvaktares sida. Hon avvärjer emellertid alla djärvare angreppsförsök och stannar alltid på valplatsen som segraren. Den äkta hälften anfäktas något av svartsjuka och är misstänksam. Och detta leder till åtskilliga förvecklingar, som författaren skickligt förstått att utnyttja. Den sista akten kommer dock med en upplösning, med vilken den ’otrogn’ lägger ännu en triumf till sina föregående: låter sig belägras av mannen och – intagas.”¹³³

Här har vi ett triangeldrama som i sin moral – i alla fall i mina ögon – ser ”modern” ut – närmast Bergmaneskt. Här är det kvinnan som har makt – men jag vet inte om det är en stark emanciperad kvinna – och pjäsen är antingen ett radikalt inlägg i debatten om jämlikhet eller

¹³² *Falkenbergs tidning* 1922-01-05 ”Falkenbergs teater” och 1922-01-07 ”Teatern”.

¹³³ *Falkenbergs tidning* 1922-01-07 ”Teatern”.

så ger den en bild av en svekfull gäckande kvinna. Om det som behandlas är begreppet ”det svaga könet” tolkar jag det som att den svagheten här har dels med köttet att göra – och anspelar på det sista ordets ”intagas” erotiska associationer – och dels med en svaghet som tillslut ger efter för mannens ”naturliga” dominans. Det är omöjligt att veta hur, exempelvis, farsartad eller allvarlig pjäsen är – vilka olika stämningar som olika spelstilar gett upphov till. I *Falkenbergs tidning* står dock i förhandsinformationen att föreställningen ”/.../ lär bjuda på en spirituellt dialog med en fläkt av erotik, som dock aldrig tangerar det smaklösa.”¹³⁴

Den blinda dygden

Av Cosmo Hamilton spelad av *Wilh. Högstedts-tournen* med Mary Johnson-Röd som Effie, Einar-Röd som Arschibald Graham, och Wilh. Högstedt som Pastorn, på *Falkenbergs teater* 1922-01-24:¹³⁵

”Handlingen i stycket, som är byggt på starka moraliska principer, att spelas i ett enkelt prästhem i England och huvudintresset knytes kring den 17-åriga dottern i huset, Effie och en ung lordson Arschibald Graham, som efter en del snedsprång i Oxford, varför han relegerats därifrån, av fadern sänts till prästgården för att under pastorns ledning fortsätta sina studier. De båda unga fatta genast kärlek till varandra utan att föräldrarna märka deras känslor, upptagna som de äro av sitt välgörenhetsarbete inom församlingen. Som så många andra unga flickor har Effie uppfostrats utan vetskap om de förhållanden som ej bort vara henne främmande, då hon icke längre är barn utan förnimmer aningen av sin livsuppgift. Genom en tillfällighet kommer även pastorn att få öppna ögon för denna dotterns okunnighet och det beslutas makarna emellan att prästfrun skall inviga dottern i dessa förhållanden. Detta underlåter hon dock under förevändningen att hon icke förmår bryta mot den gamla fördom, som lär att de unga skola hållas i okunnighet till de själva lära sig förstå. Morgonen efter denna överenskommelse ställes den unge studenten på ett hårt prov. I ungdomlig lidelse kommer Effie in till honom i hans sovrum och här överraskar pastorn sin dotter i den unge mannens armar. Hårda ord växlas mellan de båda männen och pastorn slungar en fruktansvärd anklagelse mot den unge Arschibald, att ha förfört hans dotter. Så småningom förstår han dock att Arschibalds djupa kärlek till Effie kommit honom att övervinna sig själv och bevara sitt gentlemanaskap. Allt slutar i samförstånd och de båda unga ställes inför utsikterna av ett snart bröllop.”¹³⁶

”/.../ [B]yggt på starka moraliska principer /.../” inleder recensenten sin redogörelse, över intrigen, med och kärnan i handlingen tar också upp den tidens moralkonventioner – bl a kring att en man och en kvinna skulle vara gifta för att få ha intimare kontakt – samt förvecklingar och missförstånd kring detta. Ett annat motiv är kärlekens självförverkligande egenska-

¹³⁴ *Falkenbergs tidning* 1922-01-03 ”Falkenbergs teater”.

¹³⁵ *Falkenbergs tidning* 1922-01-19 ”Falkenbergs teater” och 1922-01-26 ”Teatern”.

¹³⁶ *Falkenbergs tidning* 1922-01-26 ”Teatern ’Den blinda dygden’”.

per – hur lordsonen som tydligen varit en slarver i Oxford genom en ärbär kvinna blir en ansvarstagande medborgare. I pjäsen finns också propaganda för upplysning om samlevnadsfrågor – och en kritik till tidens hycklande rädsla för dessa frågor –; en brist på denna upplysning hade sänkt kastat Effie i fördärvet om hon eller Arschiblad varit av sämre moraliskt virke. Missförstånden reds ut och allt skall sluta i ett lyckligt och samhällsvälsignat äktenskap. Det är också intressant att se hur pastorns utslungade anklagelse mot lordsonen ”att ha förfört hans dotter” tydligen var fruktansvärd i meningen att de förolämpade den så, på den tiden, viktiga hedern. Möjligtvis fungerar prästdottern och adelsynglingen också som förebilder med en outtalad åsikt om att dessa ur samhällets överskikt hade högre moralisk beskaffenhet än andra. I korthet handlar det om kärlek med förhinder, kryddad med några moraliska frågeställningar och efterföljd av sammandrabbningens klimax som upplöses i ett lyckligt slut.

Royal Suédois

Av Einar Smith spelad av *Olof Hillbergs sällskap* med Olof Hillberg (Charles Veaugrand), Fru Hillberg som Maria Louise, Hr Göthson som Robert Degener [?], och Hr Böttger som Köpmannen, på *Falkenbergs teater* 1922-01-31:¹³⁷

”Det är sålunda från dåvarande kronprins Carl Johans år 1814 upprättade regemente av utländska äventyrare, som äventyren utspelas i och i närheten av en kuststad i Bohuslän, där äventyrarregementet är inkvarterat. Charles Veaugrand är officer i Royal Suédois. Han är fransman, ung, elegant, charmerande och förstår att omgiva sig med en viss hjältegloria. Den unge äventyraren blir upptagen i godsägaren Robert Degeners hem på Torgö som språkmästare för dennes barn i första giftet. Han bemöttes med förtroende men lönar gästfriheten med små oärligheter, samtidigt som han gör husets unga fru sin cour och lyckas vinna hennes kärlek.

Under tiden terroriserar regementet Royal Suédois trakten och gör sig ökänd genom stölder och ofog. Veaugrand har även sitt finger med i spelet men förstår att listigt dölja sin samhörighet med slöddret och lyckas i det längsta behålla skenet. En dag brister emellertid bubblan, och den galante äventyraren avslöjas, tack vare en gammal präktig köpman, såsom f.d. galärslav. Då ridån går ner för sista akten står Veaugrand och hans medbrottslingar redo att göra resan till fängelset, under det att fru Maria Louise ser sina illusioner grymt grusade, men ändock vid den avslöjades fötter ger utlopp åt sin tillgivenhet i ett sista: jag älskar dig.”¹³⁸

Här handlar det om svek och svikna förtroenden – framförallt av officeren Veaugrand men också av hans plundrande manskap och godsägarens hustru. Officeraren är såklart ingen riktig officer utan en f.d. galärslav och hans soldater endast slödder. Medlemmarna av regementet

¹³⁷ *Falkenbergs tidning* 1922-01-24 ”Falkenbergs teater” och 1922-02-02 ”Teatern”.

¹³⁸ *Falkenbergs tidning* 1922-02-02 ”Teatern. ’Royal Suédois’.”

straffas för sina försyndelser samt även, troligtvis, godsägarens hustru då hon i ett ”socialt självmord” erkänner sin kärlek till bedragaren Veaugrand offentligt.

Ett intressant sammanträffande för alla dessa återgivna intriger är att alla innehåller moraliska dilemman – verkliga eller antagna – och att alla dessa rör mäns och kvinnors förbindelser utanför äktenskapet. Man kan ana att anledningen till recensentens motiv för att redogöra för intrigerna för just dessa föreställningar har att göra med ett moraliskt patos. Å andra sidan bör man återigen påminna sig om att mitt urval av föreställningar är begränsat och att de här återgivna intrigerna endast är tre stycken – alltså ett minimalt antal att grunda generella uppfattningar utifrån. Märkbart är också att dessa tre pjäser behandlar det övre skiktet i samhället. I två av fallen övervinns de otuktiga frestelserna men i ett fall begås äktenskapsbrott – av en kvinna, underförstått: Det svaga könet? Om detta skall ses som beröm för överklassens höga moral eller kritik av dess fallenhet för osedlighet är svårt att uttala sig om. Kanske har det funktionen av våra tiders skvallerjournalistik: Publiken får kittlande inblickar i en miljö få hade tillträde till.

Ur annons och program

Man kan också få en bild av ett par av föreställningarna och kunskap om de nummer/scener som ingick i dem genom en annons och ett program. I detta fall rör det sig om en *Dramatisk-humoristisk soiré* från 1907-01-28 (Se *Text 6* nedan) och om revyn *Nytt och nattagammalt* från 1940 (Se *Text 7* nedan). I det förra programmet rör det sig om ett diversifierat program: Från dikter till multikartärsscener, från historiska miljöer till komiska föreläsningar. Hur vanliga sådana här enmansshower var är svårt att säga. I recensionen står att Unge lockat dit en talrik publik som han ”/.../snart försatt i den gladaste stämning.” Vidare står det att de humoristiska numren slog bäst ut ”/.../ men publiken var dock hör- och synbarligen belåten med hela programmet /.../”.¹³⁹

I programmet till *Nytt och nattagammalt* kan man se av de uppräknade programpunkterna att föreställningen mest består av kupletter och sånger, fyra sketcher samt swing- och tradjazz. Många av sångerna verkar vara, efter mina förkunskaper, dåtida schlagers. Vid blotta åsynen finns ett nummer med lokalanknytning i *Falkenbergskuplett* och två

---

¹³⁹ *Falkenbergs tidning* 1907-01-26 ”Falkenbergs teater” och 1907-01-29 ”Skådespelaren Unges dramatik-humoristiska soaré /.../”.

Falkenbergs Teater.

(Goodtemplarsalongen).

Måndagen den 28 Jan. kl. 8,15 e. m.
gifver
Sveriges förnäm-te humoristiske uppläsare,
skådespelaren

Edvard Unge

Dramatisk-humoristisk

SOIRÉ.

Edvard Unge har gjort stormande skratt-succés i Stockholm, Göteborg m. fl. städer.

Talnumren utföras med teatralisk framställningskonst och i olika masker.

PROGRAM.

Musiknummer.

1. Prologen till programmet.
2. Föreläsningen (Kjolen), dikt af *Eugène Manuël*. Prisbelönt af Franska Akademien. (Personerna: Mannen och hustrun).
3. Den frigifne, medborgerligt förtroende förlustige straffängen (sensationellt nummer) ..... *Zet*.
Med anledning af Köpenick-kaptensens världsberömda "bragd".
4. Gustaf Wasa och Anna Bjelke på Kalmar slott ..... *Nybon*.
5. Kafferepet ..... *Moje*.
6. En profbit af lifvet ..... *Carl*.
7. En äktenskaplig träta ... .. *X*.
(Personerna: Han och hon).
8. Pettersson som fästman och
— äkta man ..... *Gustavus*.
9. 2 bitar af ..... *Fröding*.

Musiknummer.

10. Professorn-Storpratärens föreläsning om mänsklighetens utveckling och kärleken.
11. Tro och vetande
12. Om skiljetecken (?)
13. Skolmagisterns lektion i historia.
(Skratt-succés.)
14. Skolmagisterns lektion: Stänkfrågor m. m.
15. Framställning af 12 olika karaktärer
16. Bildervisa (21 tafflor. Alla måste svara.)

Första plats 1 kr., Andra plats 75 öre, ståplats 50 öre.

AKT I.	AKT II.
OUVERTURE . . . . . <i>Valencias Swing-Band.</i> (Arrangerad av Musikdir. Osvald Brodin, Halmstad).	11. Hur står det till . . . . . <i>Rulle Wallberg.</i>
1. Prolog . . . . . <i>W. Ruben Pettersson.</i>	12. Spionen, sketch . . . . . <i>Siri Forsman, Filip Pärson.</i>
2. Entrékuplett . . . . . <i>Rulle Wallberg.</i>	13. Solen lyser även på liten stuga . . . . . <i>Inga-Lill Andersson.</i>
3. Jag ska sjunga för dej <i>Inga-Lill Andersson.</i>	14. Små stilla, stilla stunder <i>Nicke Biérke.</i>
4. Chiropraktorn, sketch <i>Siri Forsman, Rulle Wallberg.</i>	15. My old Kentucky Home <i>Pelle-Jens & Comp.</i>
5. Den gamle amatören . . . <i>Filip Pärson.</i>	16. Hand i Hand . . . . . <i>Rulle Wallberg.</i>
6. Tiger Rag . . . . . <i>Pelle-Jens & Comp.</i>	17. Johan på Snippen . . . . <i>Almer Eriksson.</i>
7. Känn dej som hemma . . <i>Nicke Biérke.</i>	18. Minnen . . . . . <i>Inga-Lill Andersson, Pelle Pärson.</i>
8. Bridge, sketch <i>Almer Eriksson, Nicke Biérke, Pelle Pärson, Stig Pärson, Rulle Wallberg.</i>	19. På ett Sjömanshem i Havanna . . . . . <i>Rulle Wallberg, Allan Fernström.</i>
9. Glo inte snett på mej . . <i>Almer Eriksson.</i>	20. Tänk att de gjorde jag må . . . . . <i>Almer Eriksson.</i>
10. Falkenbergskuplett . . . <i>W. Ruben Pettersson.</i>	21. The Love Bug . . . . . <i>Pelle-Jens & Comp.</i>
	22. Säg det i toner, tragikomisk operett av <i>Arne & Comp.</i>
RIDÅ.	23. Landstormsvisa . . . . . <i>W. Ruben Pettersson.</i>
MELLANSPEL . . . . . Tablå med sång av <i>Kickan Pettersson.</i>	24. Epilog . . . . . <i>Filip Pärson.</i>
	FINAL.

Kläder välvilligt ställda till förfogande av firmorna *Einar Persson & Co* och *Hedy Kristensson.*

(Text 7) *Del av insidan av program för revyn Nytt och nattagammalt från 1940. (Hans-Erik Hanssons samling)*

med krigsanknytning i *Spionen* och *Landstormsvisa* – Revyn spelas också ”Till förmån för Finland”. På programmets framsida står det: ”Ett uppkok på kupletter och sketcher av ’P. Arne & C:os’ gamla goda, späckat med lite nytt, framfört av ’Det gamla gardet’” – flera av centralgestalterna som verkat i *Falkenbergs amatörteatersällskap* sedan 1928 fanns med.¹⁴⁰

Ovan rör sig om två fullständiga förteckningar över de nummer/scener som ingick i en föreställning och därigenom en mer fullständig bild än då man endast återger lösryckta revynummer. Jag vill ändå upprepa och sammanfatta något av det jag har skrivit under rubriken I och kring *Falkenbergs amatörteatersällskap* för att i detta sammanhang – då jag försöker ge en uppfattning om föreställningar genom de scener som ingick i dem – också fylla på denna bild med mina andra exempel. Jag tänker framför allt på Beranders återgivande av det av *Banankompaniet* i Göteborg sponsrade ”Fyffes- numret” framförande en reklamslogan, uppläsning av amerikabrev medelst paussång – mellan första och andra uppläsningen – samt det nämnda dansnumret med enkla bensparkar. Berander nämner också ett nummer med lokalanknytning om en Manzér: ”Var man ser Manzér man ser.” Troligen gäller det lasarettssysslomannen [!] Arvid Manzér i Falkenberg.¹⁴¹ På tal om lokalanknytning har vi den återkommande bondkomiska figuren Skompamaula av Almer Eriksson som inspirerades av och i någon mån hämtade stoff från den omkringliggande landsbygden. Vidare finns Victor Ruben

¹⁴⁰ *Nytt och nattagammalt* (Falkenberg 1940).

¹⁴¹ Intervju med Frid-Britt Berander 2006-11-30. Almquist, Linus A a (Falkenberg 1991) s 23. *Falkenbergs tidning* 1937-01-05.

Petersons postiljon Johannes Rosqvist och dennes ömmande för svanarna i Ätran – med största sannolikhet också ett nummer med lokalanknytning – och Paul Conrad och Gerd Nilssons ”apachedans” från revyn *Den e likadan i da*.¹⁴²

En föreställning som Unges verkar vara av det ovanligare slaget. Värt att notera är dock att en sådan föreställning som blandar så vitt skilda inslag förekom och sedan också uppskattades av publiken. Av programmet för *Nytt och nattagammalt* framgår att andelen kupletter är större än antalet sketcher. Kupletterna verkar ha varit en central del av dåtidens revyer – intressant, då man ska försöka få en bild av dåtidens revy föreställningar, då begreppet kuplett praktiskt taget inte existerar idag.¹⁴³ Av de lösryckta numren i stycket ovan förekommer både mer konventionella inslag – bensparkscoreografi, postiljonnumret, skoj med lokala personligheter och en lantlig karaktär – och, det i mitt tycke, mer okonventionella inslag – bananreklam, brevuppläsning och ”apachedans”. Mitt slutintryck av de här nämnda ”nummerföreställningarna” på *Falkenbergs teater* blir att det var en mycket stor variation på de framförda scenerna.

---

¹⁴² *Hallands nyheter* 1977-07-09 “Schism gjorde en revy till två”.

¹⁴³ *Hallands nyheter* 1977-07-09 ”Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg”.

Slutdiskussion

Det skall väl erkännas att jag hade en hel del fantasier innan jag satte igång med detta arbete – vilket är naturligt när man förutsättningslöst ger sig in på ett område man inte känner till. Kommer jag att hitta lite eller mycket, ja, kanske rent av ”*Falkenbergs teaters heliga gral*” – en bok med föreställningstranskriptioner och förteckningar över alla pjäser som spelats och skådespelare som bevistat teatern? De senare fantasierna är såklart just fantasier. Tillbakablicken på dessa fantasier får mig att tänka: Vad skulle jag kunna hitta som ger mer kött på benen än jag egentligen har? Jag har ju recensioner och även om jag skulle hitta ännu utförligare återgivanden av föreställningar, eller t o m en filmad sådan, så kan jag aldrig uppleva teatern så som den var, så som dåtidens människor upplevde den – kanske en nedslående tanke men kanske ändå inte. Är detta inte det bitterljuva och fantasieggande nöjet man har av historieskrivning? Att man aldrig kan uppleva det igen men däremot få en känsla, en skymt, av det och att man i historieskrivandet kan ta fram saker som har varit en viktig del av människors liv en gång – att ta fram dem och hylla dessa människor genom att säga: ”Ja, ni gjorde något viktigt, jag uppskattar det och jag tackar er!”

Själva arkivletandet har också haft sin charm. Och då menar jag inte bara det mått av spänning som detektivarbetet inneburit utan också nöjet av inblickar i de mest skilda verksamheter. Jag har bläddrat i papper som ingen har bläddrat i sedan de arkiverades eller kanske t o m innan dess. Jag har funnit mig letande i räkningar från vattenverk och elektricitetsverk, protokoll från nykterhetsrörelsen och tittat i mikrofilmade tidningar – där de parallellt förkunnat om världshändelser, att du kan köpa billiga griskultingar av en bonde i Vinberg, tips för husmodern och helgtankar inför söndagen. Jag har lärt mig saker om stadens historia och utanför arkiven träffat människor som varit med på teatern eller inte varit med: ”Jo, det fanns en teater där ja, men i vår familj gick vi aldrig på teater.” Jag har helt enkelt fått en känsla för tiden. Teatern var inte en bubbla utan levde bland skytteföreningar, radioprogram, arbetarrörelser och nöjesparker, nya tider och nya seder, ånglok och korsetter, ”automobilelandet” och nylonstrumpor. Mitt i allt detta – och kanske utan att många brydde sig om det – fanns *Falkenbergs teater*.

Jag började som sagt med ganska vaga begrepp, bilder och föreställningar av hur det såg ut och gick till. Detta trängs med varje ny informationsbit sakta bort och transformeras till en ny bild och denna nya bild blir ens egen ”upplevelse” av vad som hände. Saker man inte hade vetat uppenbarades – t ex att så många resande teatersällskap angjorde staden och att

stadens egna mest sysslade med revy. Min upplevelse är paradoxen att man blir lätt manisk och vill finna mer och mer samtidigt som hela arbetet också medför en viss mättnad och därmed en önskan att bli klar. Man tycker att detta är bland det mest intressanta som finns och har ibland bristande förståelse för omgivningens ofta svala eller obefintliga entusiasm för ämnet. Man förstår också att nu liksom då omges detta ämne av en värld full med andra saker än teater/-historia. Några tycker det är intressant men den stora majoriteten bryr sig inte alls om detta utan om helt andra saker. Ändå framhärdar man i sin åsikt att detta är något viktigt och att detta är en del – om än kanske en liten del – av det som gör oss till dem vi är idag och en del – kanske en stor del – av vad teatern är idag.

Här tillåter jag mig att vara personlig, göra en utvikning och säga att ett annat nöje jag har haft av arbetet är *språket*. Det är samma nöje och samma känsla jag får av att läsa dessa texter som av att höra Sven Jerring referera SF-journalen. Det är den tidstypiska stavningen med af istället för av, ord med stavningar som ”hvem” och ”bildadt” eller de omständliga och noggranna formuleringarna och grammatiken. Samtidigt är det ju också just tidskänslan som man förnimmar i detta. Om läsaren vill ta del av detta se Appendix II med recensionen av nyårsrevyn *Klart Falkenberg 1937* i sin helhet. Jag tyckte också att det är på sin plats att återge i alla fall en recension i sin helhet i denna uppsats.

Angående avsnittet *Teoribakgrund* så har jag några kommentarer. I den interdisciplinära frågan har ju uppsatsen till största delen varit historiografiskt; framför allt teaterhistoria men också lokalhistoria och ekonomisk historia i fråga om stycket om Falkenbergs historia – som dock mest skall fungera som en bakgrund och i stort förblivit okommenterad. Det har också varit nykterhetsrörelsens historia som ju är starkt sammansmält med just denna teater. Vidare har jag angående recensionerna fått ägna mig åt en blandning av litteraturvetenskap, journalistik och teatervetenskap. Det senare företrädesvis i frågan om föreställningsanalys och teaterhistoria men också om skådespelarkonst, estetik och scentekniska detaljer. Jag har till största delen kommenterat var sak för sig och min förhoppning är att alla dessa delar bildar en helhet som till sin splittrade natur ändå skall ge någon form av bild – den punktlysning jag talar om i början av uppsatsen.

Något annat som blivit uppenbart för mig är svårigheten att åstadkomma en historik. Jag har också lärt mig att allt material är mer eller mindre fragmentariskt – och om de är mindre fragmentariska d v s mer fullständiga så har det sina egna problem i frågan om urval och tolkningsvägar – och att problemet är hur man framställer det förflutna på ett så sanningstroget sätt som möjligt genom att försöka vara så lite duperande som möjligt.

Då denna typ av undersökning – historieskrivning genom företrädesvis arkiv-sökning – är ny för mig har operationen inte varit utan komplikationer. Den disparata fakta-mängden kan vara svår att överskåda. Det har varit lätt att förbise vissa fakta i virrvarret men alla omarbetningar har varit av godo då jag varit tvungen att tränga djupare in i materialet – sett nya saker i källorna och funnit ny/återfunnit gammal information. Min förhoppning är att jag inte har missat någon ledtråd av värde i det material jag fått fram. Här har dock framförallt sidantalet och urvalet spelat en roll. Under arbetets gång har jag lärt mig vändorna av arkiv-sökningars tidskonsumerande art – dock har jag följt de lösa trådarna och uttömt sökmöjligh-terna jag har hittat/är medveten om så långt jag funnit möjligt och tidsmässigt försvarbart.

Jag har flera gånger i uppsatsen beskrivit materialet som knapphändigt och när jag skulle använda det ordet i denna slutdiskussion tvekade jag något – det är ju frågan om något relativt. Trots att jag inte företagit mig några djupgående jämförelser har jag under arbe-tets gång ändå förstått att förhållande till många andra teatrar är materialet ganska litet men i förhållande till t ex materialet som finns bevarat om en renässansteater är faktamängden stor. Som jag påpekat tidigare innehar ju ett innehållsrikt material också sina komplikationer i form av urval. Och det finns ju faktiskt ytterligare saker att hitta vilket jag tar upp nedan.

Något jag vill redovisa här är också anledningen till att jag valt det upplägg och det urval av uppsatsen som jag gjort. D v s varför jag har valt att undersöka ett antal områden där materialtillgången är mer eller mindre liten och fragmentarisk istället för att inrikta mig på t ex recensionerna i en tidning – vilket hade inneburit ett material som var fullständigt och tillgängligt. Dels har detta att göra med att *Falkenbergs teater* är dåligt dokumenterad och detta i viss mån är ett grundforskningsprojekt. Därför ville jag hellre skildra en bild som var bredare men mer skissartad än att skildra en liten del därav och riskera en skildring som var precis men mer eller mindre lösryckt ur sitt sammanhang. Här spelar ju också arbetets omfång roll.

Vad jag inte haft möjlighet att undersöka skall jag redovisa här: Teaterannonser och recensioner finns det mer av i de mikrofilmade tidningarna och även i drätselkammarens protokoll finns det antagligen mer att hitta men då hade denna uppsats fått ett betydligt större omfång alternativt en annan karaktär. Jag vet också att de på kommunarkivet har f d stadsarki-tekten Estmars 8-9 pärmar med i huvudsak material om Falkenbergs biografier men han börja-de också samla material om *Falkenbergs teater* som skall finnas i dessa pärmar. P g a det i detta fall tidsödande pärmbläddrande i förhållande till tidsramen och den relativt sena tid-punkten då jag uppmärksammades om detta material av Hans-Erik Hansson har jag valt att utelämna detta ur uppsatsen. Hansson tipsade också om två andra saker jag inte hunnit fullföl-

ja: Tomas Gustavsson, arbetande på *Uppsala universitet*, som skall vara innehavare till en samling teaterprogram från *Falkenbergs teater* – som han fått av den Hans Svensson som köpte byggnaden 1945. Vidare finns möjligheten av bildkonstnären Arvid Carlssons familj kan inneha teateraffischer som Carlsson gjorde för *Falkenbergs teater*. Denna uppsats gör heller inga anspråk på att vara ett heltäckande arbete om *Falkenbergs teater*. Skådebanan och riksteatern har jag berört endast i korthet. I frågan om var t ex rekvisita och kostymer har tagit vägen – om de nu finns kvar – har jag endast gjort små försök. Det ovan nämnda är också tips till framtida hågade forskare.

En annan av svårigheterna jag stött på i detta arbete är att man inte vet när ett spår verkligen är slut utan man kan bara göra kvalificerade bedömningar om detta – övervägningar om när det är dags att leta på andra ställen där ens kreativitet, kunskap om sökvägar och tiden spelar in. Under rubriken **Teoribakgrund** tar jag också upp tankar om forskaren kontra materialet såsom dennes förmågor att använda materialet, att vara kritisk till det, finna det, undersöka det noggrant och vara uppmärksam på de meningsbyggnader han/hon lägger in i sin skildring av det. Min ambition har varit att följa dessa förhållningsregler och att redovisa källornas brist eller tvetydighet – att gå in på det mer utförligt då jag ansett att det varit påkallat – och att ha ett kritiskt sinnelag. Vissa fakta har jag bara funnit på ett ställe och jag tänker då framförallt på året 1903 som jag som verktyg i skildringen har tagit som startdatum för teatern. I o m att jag i början av uppsatsen redovisat källunderlaget som relativt knapphändert har jag inte senare i arbetet funnit det nödvändigt att påkalla uppmärksamhet till detta faktum. Kanske ett annat tillvägagångssätt i detta fall hade varit bättre för uppsatsens transparens? Jag har dock låtit fotnoterna informera om detta källunderlag – med hänsyn till det narrativa och till arbetets kvantitet – och tycker att det räcker med att ta upp denna fråga här. Vidare har jag försökt att akta mig för att lägga på mina egna värderingar – minimera detta även om jag vet att de ändå ofta smyger sig in omedvetet – och när jag tyckt att det varit viktigt för min heder har jag redovisat hur jag har resonerat kring någonting.

Vissa saker har varit svårare att använda sig av – t ex att finna den estetiska dimensionen av föreställningarna och att i så fall bestämma dess kvalitet. Detta arbete har ju också i stort varit en fallstudie och då blir också möjligheterna till jämförelser begränsade. Svårigheten med en tydlig definition av vad som utgör begreppet teater har jag i korthet nämnt i stycket **Teoribakgrund**. I uppsatsen har jag redovisat att jag har begränsat min definitionen av teater till – enkelt uttryckt – framförandet av pjäser i ”klassisk talteaterstil” samt nummerföreställningar – t ex revyerna eller Unges dramatiska och humoristiska soiré – där ibland numren till övervägande del utgjorts av musik och sång. Rena sångföreställningar, recitationer

eller t ex den förställning med illusionist och dragspelsvirtuos som nämnts i texten har jag inte räknat som teater. I o m det svåra med att definiera teaterbegreppet anser jag att det inte finns annat att göra än att – mer eller mindre – varje teaterskildrare har sin egen definition.

Vad har jag då kommit fram till? Som jag sagt ovan har fallstudiekaraktären av denna uppsats gjort det svårt att göra jämförelser med andra teatrar med liknande förutsättningar – då jag inte känner till dem/har gjort några sådana jämförelser – så vad jag säger nedan kan bara bli mina personliga upplevelser och mina egna spekulationer. Vi hade en stad av mindre storlek med sin ekonomiska situation där godtemplarnas lokals lämplighet gjorde att den blev alternativet för inhemska och tillrestas scenframställningar. Godtemplarna kom att driva en teater p g a ekonomiskt behov tillsammans med ideologiska ståndpunkter – att såsom nykterhetsrörelse och medaktör inom bildningsrörelsen kunna erbjuda såväl kultiverande som underhållande föreställningar i en drogfri miljö. Teatern inbringade vissa inkomster till godtemplarna – ibland mer, ibland mindre – och de fick viss ekonomisk kompensation av staden i denna situation som till synes alla vann på. Godtemplarna hade en tradition av amatörteater och blev under 30-talet forum för de lokala förmågornas revyer. Teaterlivet verkade i alla fall tidvis ha varit livligt för en stad av denna storlek. Här har jag, för att upprepa mig, inte mycket att jämföra med och detta intryck kan ha att göra med mina fördomar om att en småstad ofta hade – om ens befintligt – ett ytterst knapphändigt teaterliv under första halvan av 1900-talet. Det som kanske slår håll på denna uppfattning är *Skådebanan* och *Svenska riksteatern* som bl a genom nedslag i grannstäderna Varberg och Halmstad hade nära till att angöra även Falkenberg. Det är också intressant att se att några av de resande teatersällskap som besökte *Falkenbergs teater* var bland de mest välkända eller drevs av välkända skådespelare som t ex Julia Håkansson och Hjalmar Selander eller de större städernas teaterturnéer.¹⁴⁴ Hur vanligt teaterbesöken var hos invånarna i staden under denna epok eller hur närvarande teatern var i befolkningens medvetande är svårt att säga. Ett antagande blir att borgarklassen var högre representerad i salongen vid allvarligare skådespel medan revyer och lustspel hade en bredare publik eller rent av en publik som dominerades av arbetarklassen och medelklassen – men detta är som sagt rena antaganden.

Intressant är också att teatermaterialet i mångt och mycket undandragit sig det historiska intresset i Falkenberg medan biograferna – om man nu ska jämföra med dem – har skildrats och även restaurerats. Ca tio år före och ca tio år efter det att *Falkenbergs teater* revs har de två gamla biograferna *Storan* och *Olympia* restaurerats. Detta kanske visar att teater-

---

¹⁴⁴ Löfgren, Lars A a s 207f och 270.
Se Appendix.

kulturen i staden inte haft samma starka förankring hos folk som t ex biografkulturen i betydelsen ”historiskt viktig del av stadens identitet”.

Jag har försökt att göra urvalet och därmed implicit tolkningen på ett sätt som ger en så bra bild av skeenden och företeelser som möjligt. Där jag har spekulerat är min ambition att det har framgått med önskvärd tydlighet. Projektet artade sig till att bli en punktbelysning där – i vissa fall – bristen på material förhoppningsvis har komparerats av det fokuserade inträngandet i samt material och sammanfattandet av annat material till någon form av bild av *Falkenbergs teater*. Tillsammans med t ex en sammanfattande historik om staden Falkenberg och godtemplarrörelsens verksamhet i staden och analyser av teaterrecensioner är min förhoppning att denna teater har placerats i ett sammanhang som kan ge en fördjupad förståelse för den tid och det sammanhang den verkade i. Mitt övergripande motiv är – återigen – att läsaren trots luckor i berättelsen efter genomförd läsning skall ana gestalterna i delar som ligger fördunklade i min fläckvis belysta historik. Att han/hon ska kunna säga liksom jag kan säga: ”Nu har jag tagit till mig det som har beskrivits i denna uppsats om *Falkenbergs teater* – fått en bild av det – och jag kan ana något om strukturer, händelser och sammanhang i också det som inte har beskrivits.” ”/.../ [A]t its cheapest a guess, at its best a vision.”¹⁴⁵

---

¹⁴⁵ Vince, Ronald W “Theatre History as an Academic Discipline” A a s 13.

Appendix – Föreställningar på *Falkenbergs teater* i urval

1905

1905-01-03 *Syndabocken – Lustspel i 3 akter* av Oscar Walther; Emil V D Ostens turné med Herr Alfthan – Hans von Prochnow, Fröken Engelbrekt – Wanda Billinski, och Emil V D Osten – von Griebenow¹⁴⁶

1905-01-04 *Ordensbröderna – Lustspel i 3 akter* av Kurt Kraats; Emil V D Ostens turné med Herr Alfthan – Fabrikör Habelmann, Fröken Gréville – Barbara, och Herr Otterström – Den förfallne skådespelaren¹⁴⁷

1905-03-02 *Ära – Skådespel i 4 akter* av Herman Sudermann; Hjalmar Selanders Sällskap med Hjalmar Selander – Greve Trast¹⁴⁸

1905-03-11 *Lars Anders och Jan Anders och deras barn* (En lantlig comedia i tre akter) av Gustaf af Geijerstam; Göteborgs Arbetareförenings Amatörsällskap med D Bohms – Britta Stina, Gösta Grip – Karl Johan, Herr Frykholm – Jonas, och Carl Jonsson – Lars Anders¹⁴⁹

1905-10-30 *Kärlek – Skådespel i 4 akter* av Edvard Brandes; Julia Håkanssons sällskap med Erik Håkansson – Sonen, Julia Håkansson – Modern, Lisa Håkansson – Elsie Holden, Herr Peters – Gerner, Herr Rydin – Mengel, och Fröken Sahlin – Annie¹⁵⁰

1905-10-31 *Hemmet* av Herman Sudermann; Julia Håkanssons sällskap med Fru Forsslund – Franziska, Herr Forsslund – von Keller, Anders Håkansson – Hefiterdingk, Julia Håkansson – Magda, Fru Peters – Modern, och Herr Peters – Schwartz¹⁵¹

1906

1906-04-21 *Hamlet – Sorgespel i 5 akter* av William Shakespeare; Julia Håkanssons sällskap med Herr Björnberg – Dödgrävaren, Herr Forsslund – Vålnaden, Erik Håkansson – Hamlet, Julia Håkansson – Drottningen, Lisa Håkansson – Ofelia, Herr Ljungberg – Polonius, och Herr Peters – Claudius¹⁵²

1906-09-19 *Den berömda frun – Lustspel i 3 akter* av S von Schöntan och G Kadelburg; Julia Håkanssons sällskap med Fru Forsslund – Tanten, Fröken Nelson – Backfisch-roll, och Bror Olsson – Greve Palmay¹⁵³

---

¹⁴⁶ *Falkenbergs tidning* 1905-01-03 "Falkenbergs Teater" och 1905-01-05 "Ett par synnerligen glada teateraftnar /.../".

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ *Falkenbergs tidning* 1905-03-02 "Falkenbergs Teater" och "Aftonens teaterföreställning /.../".

¹⁴⁹ *Falkenbergs tidning* 1905-03-07 "Falkenbergs Teater" och 1905-03-14 "Teater".

¹⁵⁰ *Falkenbergs tidning* 1905-10-30 "Teatern" och 1905-10-31 "Teatern".

¹⁵¹ *Falkenbergs tidning* 1905-11-02 "Teatern".

¹⁵² *Falkenbergs tidning* 1906-04-24 "Teatern".

¹⁵³ *Falkenbergs tidning* 1906-09-20 "Teatern".

1907

1907-01-13 *Jeppe på Berget – Komedi i 5 akter* av Ludvig Holberg; Strandbergiska sällskapet med A Bergman – Jacob Skomakare, och Arvid Enström – Jeppe på Berget¹⁵⁴

1907-01-13 *Pariserpojken – Lustspel i 4 akter*; Strandbergiska sällskapet med Elsa Almstedt – Elise, A Bergman – General Morin, Arvid Enström – Alfred, och Signe Tegelberg-Nilsson – Pariserpojken¹⁵⁵

1907-01-13 *Värmländingarne – Sorglustigt tal, sång och dansspel i 6 akter* av Fredrik August Dahlgren och (musik) Andreas Randel; Strandbergiska sällskapet med Elsa Almstedt – Britta och Lotta, J Berglöf – Erik, Lizzi Sondell – Anna, och Signe Tegelberg-Nilsson – Mor Annika och Stina¹⁵⁶

1907-01-14 *Andersson, Pettersson och Lundström* (Folkstycke) av Frans Hodell; Strandbergiska sällskapet med Seth Nilsson – Lundström¹⁵⁷

1907-01-23 *Olyckskorpen eller Damen från Ostende* (Lustspel) av Blumentahl och Kadelburg; Dramatiska teatern, Emil Strömbergs teatersällskap; Ledare Vilh. Olin¹⁵⁸

1907-01-24 *Kalfaktorn. – Svärfar* (Franskt lustspel); Dramatiska teatern, Emil Strömbergs teatersällskap med Jean Claesson – Kalfaktorn Louis; Ledare Vilh. Olin¹⁵⁹

1907-01-28 *Dramatisk-humoristisk Soiré*; Edvard Unge¹⁶⁰

1907-02-06 *Sten Stensson Stéen från Eslöf*; Emil Strömbergs teater med Herr Lauritz – Godsägare Löfman, Herr Liander – Drängen Truls, Herr Lindholm – Sten Stensson Stéen, Hr Olin – Docent i Civilrätt, och Emil Strömberg – Kapten Sandbergh¹⁶¹

1909

1909-03-02 *En smålänning*; John Lianders teater med John Liander – En smålänning¹⁶²

1909-03-03 *Konstgjorda Svensson eller En revolution i Skråköping* av Emil Norlander; John Lianders teater¹⁶³

---

¹⁵⁴ *Falkenbergs tidning* 1907-01-08 ”Falkenbergs teater” och 1907-01-15 ”Teater”.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ *Falkenbergs tidning* 1907-01-15 ”Teater”.

¹⁵⁸ *Falkenbergs tidning* 1907-01-19 ”Falkenbergs Teater” och 1907-01-24 ”Teatern”.

¹⁵⁹ *Falkenbergs tidning* 1907-01-19 ”Falkenbergs Teater” och 1907-01-26 ”Teater”.

¹⁶⁰ *Falkenbergs tidning* 1907-01-26 ”Falkenbergs Teater” och 1907-01-29 ”Skådespelaren Unges dramatisk-humoristiska soaré /.../”.

¹⁶¹ *Falkenbergs tidning* 1907-02-02 ”Falkenbergs Teater” och 1907-02-07 ”Sten Stensson Steén från Eslöf /.../”.

¹⁶² *Falkenbergs tidning* 1909-03-02 ”Falkenbergs teater” och 1909-03-04 ”Teatern”.

¹⁶³ Ibid.

1913

1913-09-25 *Hamlet – Prins av Danmark* av William Shakespeare; Knut Lindroths turné med Herr Almqvist – Horatio, Anna Lisa Carlsson – Ofelia, Herr Fritiof – Kung Claudius, Herr Hedström – Vålnaden, Knut Lindroth – Hamlet, och Herr Öberg – Polonius¹⁶⁴

1913-10-26 *Höst-Basar* (Orkestermusik och tablåer); Komikern/cabaretsångaren Manne Mannerberg¹⁶⁵

1913-10-31 *Bärg Eivind och hans hustru – Skådespel i 4 akter* av Johann Sigurjonson; Allan Rydings sällskap med Herr Dahlberg – Sockenfogde, Herr Kalling – Bärg Eivind, Herr Lauritz – Arne, och Fru Ryding – Hans hustru; Dekor J C Andresen, Göteborg; Kostym Versch & Flotow, Berlin¹⁶⁶

1915

1915-12-29 *Värmländingarne – Sorglustigt tal-, sång- och dansspel i 2 afd. och 6 ind.* av Fredrik August Dahlgren och (musik) Andreas Randel; Elis Engstöm – Erik, och Leonore Leijon – Anna; Direktör Elis Engström¹⁶⁷

1920

1920-03-23 *Nyckeln och ringen – Lustspel i 3 akter* av August Brunius; Svenska teatern, Stockholm; Allan Rydings sällskap med Hugo Bolander – Musikern och brodern Ivar Berner, Mia Gründer – Doktorinnan Berner, Valborg Hansson – Fru Hanna Berner, Millan Jansson – Privatsekreteraren Eva Stjerne, och August Lundmark – Direktör Jonas Berner; Direktion Allan Ryding¹⁶⁸

1922

1922-01-06 *Otrogen – Lustspel i 3 akter* av Roberto Bracco; Rydingska sällskapet med Martha Holm, Hjalmar Lundholm och Carl Wallin¹⁶⁹

1922-01-14 *Paulines bröllopsafton – Dansk militärfars i 3 akter*; Vilhelm Olins sällskap med Harry Ahlin, Vilhelm Olin, Fru Olin, Gertrud Palm – Pauline, Adéle Söderholm – Husassistenten, och ? – De fem mannarna och en korpral¹⁷⁰

---

¹⁶⁴ *Falkenbergs tidning* 1913-09-20 "Falkenbergs Teater" och 1913-09-27 "Teatern".

¹⁶⁵ *Falkenbergs tidning* 1913-10-18 "/.../ Höst-Basar".

¹⁶⁶ *Falkenbergs tidning* 1913-10-28 "Falkenbergs Teater" och 1913-11-01 "Teatern".

¹⁶⁷ *Falkenbergs tidning* 1915-12-28 "Falkenbergs Teater" och 1915-12-30 "Teatern".

¹⁶⁸ *Falkenbergs tidning* 1920-03-20 "Falkenbergs teater" och "Teatern", 1920-03-23 "Falkenbergs teater" och 1920-03-27 "Teatern".

Fotomuseet Olympia. Från affisch som hänger i museets foajén.

¹⁶⁹ *Falkenbergs tidning* 1922-01-05 "Falkenbergs teater" och 1922-01-07 "Teatern".

¹⁷⁰ *Falkenbergs tidning* 1922-01-10 "Falkenbergs teater" och 1922-01-17 "Teatern".

1922-01-22 *Soaré med Dans* (Musik, sång, *Mottagningstimman – Lustspel i 1 akt*, Kuplett-sång); Falkenbergs Gymnastik- och –idrottsklubb med amatörer från Falkenberg¹⁷¹

1922-01-24 *Den blinda dygden – Komedi i 4 akter* av Cosmo Hamilton; Wilh. Högstedts-tournen med Wilh. Högstedt – Pastorn, Mary Johnson-Röd – Effie, och Einar-Röd – Arschibald Graham¹⁷²

1922-01-31 *Royal Suédois (Kronprinsens regemente 1814) – Historiskt skådespel i fyra akter* av Einar Smith; Olof Hillbergs sällskap med Hr Böttger – Köpmannen, Olof Hillberg – Charles Veaugrand, Fru Hillberg – Maria Louise, och Herr Göthson – Robert Degener¹⁷³

1922-02-04 *Den trötte Teodor – Fars i 3 akter* av Neal och Ferner; Rydingska sällskapet¹⁷⁴

1922 *Alla synders dotter* [?]¹⁷⁵

1928

1928 *Kristina* av August Strindberg; Södra teatern¹⁷⁶

1928 *Adjö Mimi*; Albert Ranft¹⁷⁷

1928 *Fröken Julie* av August Strindberg; Olof Hillberg¹⁷⁸

1928 *Lilla helgonet*; Stora teatern, Göteborg; Regi Kalle Kinck¹⁷⁹

1928 *Värmlänningarna* av Fredrik August Dahlgren och (musik) Andreas Randel; Skådebanan¹⁸⁰

1928-12-31 *Upp med ditt humör* (Nyårsrevy); Idrottsungdomen/Falkenbergs amatörteatersällskap med Ingegerd Andersson, Nicke Biërke, Paul Conrad, Vivian Eng, Almer Eriksson, Ragnar Eriksson, Siri Forsman, Rudolf Johansson, Stina Johansson, Eva Jörgensen, Margit Löfgren, Gerd Nilsson, Viktor Ruben Peterson, Arne Pärson, Gustaf Sandberg, Kersti Stenberg, och Rudolf ”Rulle” Wallberg¹⁸¹

---

¹⁷¹ *Falkenbergs tidning* 1922-01-22 ”Falkenbergs Gymnastik- och –idrottsklubb anordnar Soaré /.../”.

¹⁷² *Falkenbergs tidning* 1922-01-19 ”Falkenbergs teater” och 1922-01-26 ”Teatern”.

¹⁷³ *Falkenbergs tidning* 1922-01-24 ”Falkenbergs teater” och 1922-02-02 ”Teatern”.

¹⁷⁴ *Falkenbergs tidning* 1922-01-31 ”Falkenbergs Teater”.

¹⁷⁵ Bengtsson, Inger A a s 37.

Det kan vara så att Harry här menar pjäsen *Alla syndares drottning* då namnen är snarlika. Båda titlarna antyder ett vågat innehåll och Harry talar om pjäsen som ”en stark sak för en sextonåring” (Ibid). I *Falkenbergs tidning* 1931-01-17 ”Teatern” står också att de olika delarna av pjäsen spelats i Falkenberg tidigare.

¹⁷⁶ *Hallands nyheter* 1977-07-09 ”Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg”.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ *Falkenbergs tidning* 1929-01-03 ”Likt och olik!”.

Hallands nyheter 1977-07-09 ”Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg”.

1929

1929-01-01 *Upp med ditt humör* (Nyårsrevy); [Info ovan]¹⁸²

1929-12-31 *Tack för sist* (Nyårsrevy) av Herr Bern och Herr Arnould; Idrottsföreningarnas revy med Ingegerd Andersson, Elsa Bengtsson, Marie-Louise Carlson, Ernst Eliasson, Almer Eriksson, Stig Gitser/Gitser, Linnéa Larsson, "Lille Filip", Erik Kjällqvist/Källqvist, och Pelle Pärson; Dekor Arvid Carlson¹⁸³

1930

1930-01-18 och 1930-01-19 *Tack för sist* (Nyårsrevy); [Info ovan]¹⁸⁴

1930-01-06 och 1930-01-07 *Känn dig som hemma* (Nyårsrevy) av Albert John & C:o; Amatörernas nyårsrevy med N Biérke, Fröken Forsman, Fröken Nilsson, Ruben W Petterson, Sanderberg, Kersti Stenberg, och Rudolf "Rulle" Wallberg; Kapellmästare Paul Conrad; Dekor Arvid Carlson¹⁸⁵

1930-01-13 *Fröken Kyrkråtta* (Lustspel); Allan Rydings sällskap men Judith Carlborg – Privatsekreterare n:r 1, Albert Dahlström, Axel Isakson – Ullrichs son, Magnus Kesster – Baron Ullrich, Loffe Liljeholm – Kontorschefen, Folke Pilo – Den gamle Baronen, och Anna-Lisa Ryding – Fröken Kyrkråtta¹⁸⁶

1930 *Pang på bygget* (Revy); Sten Andersson, Almer Eriksson – Skompamaula, Harry Hedström, och Vivi Hedström¹⁸⁷

1930-12-31 *Sicket ett liv* (Nyårsrevy) av Herr Bern, Herr Arnould och Arne "P Arne" Pärson; Idrottsföreningarnas nyårsrevy med Ingegerd Andersson, Elsa "Lill-Elsa" Bengtsson, Gunvor Bengtsson, Almer Eriksson, Stig Gitser/Gitser, Ethel Halldén, Frid-Britt "Britta" Jönsson (som gift Berander), Marie-Louise Karlsson/Carlsson, Elsa Lillson, Vivi Nord, och Rudolf "Rulle" Wallberg; Musiker Daniel Boman, Paul Conrad, Ove Dahlgren, Sven Hultberg, Oskar From, Frans Tornefors, och Helmer Westergren; Dekor Arvid Carlson och Arne "P Arne" Pärson¹⁸⁸

---

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ *Falkenbergs tidning* 1930-01-02 "Slutsålt" och "Teatern".
Hallands nyheter 1977-07-09 "Schism gjorde en revy till två".

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ *Falkenbergs tidning* 1930-01-04 "Falkenbergs teater" och 1930-01-07 "Teatern".
Hallands nyheter 1977-07-09 "Schism gjorde en revy till två".

¹⁸⁶ *Falkenbergs tidning* 1930-01-07 "Teatern", 1930-01-09 "Likt och olikt" och 1930-01-14 "Teatern".

¹⁸⁷ Bengtsson, Inger A a s 38.

Hallands nyheter 1990-03-26 "Minneas teater".

¹⁸⁸ Almqvist, Linus A a (Falkenberg 1990) s 142f.

Almqvist, Linus A a (Falkenberg 1991) s 23.

Falkenbergs tidning 1930-12-30 "Likt och olikt", 1931-01-03 "Falkenbergs teater" och "Likt och olikt", 1931-01-08 ".../ Nyårsrevy" och "Likt och olikt" och 1931-01-10 "Nyårsrevyn".

Hallands nyheter 1931-01-03 "'Sicket ett liv' på Falkenbergs teater".

Intervju med Frid-Britt Berander 2006-11-30.

1931

1931-01-01, 1931-01-05 och 1931-01-11 *Sicket ett liv* (Nyårsrevy); [Info ovan]¹⁸⁹

1931-01-16 *Alla syndares drottning* (Skådespel/[Erotisk] Tragedi) av Frank Wedekind; Olof Hillbergs sällskap med Anna Hillberg – Lulu/Alla syndares drottning, Olof Hillberg – Dr Schön, Nils Ranft – Alwa, och Adéle Söderholm – Marta von Geschwitz; Regi Olof Hillberg; Dekor Atelier Stunz; Kostym Sidenhuset, Stockholm, och Illum, Köpenhamn¹⁹⁰

1931 *Den e likadan i da* (Revy); Dans Paul Conrad och Gerd Nilsson¹⁹¹

1931-12-31 *Stackars karlar* (Nyårsvaka: Lustspel, cabaretprogram, kupletter, duetter, recitationer och sketcher); Tourné Eric Allwin-Gösta Hallin¹⁹²

1932

1932 *Store Lars*; Inga Bigge och Helge Zander¹⁹³

1937

1937-01-10 Cabaré¹⁹⁴

1937-01-20 *Klart Falkenberg 1937*; 25 personers sällskap med Margit Berglund, Gerda Landgren, Mauritz Levison, Astrid Lindgren, och Ragnar Thuré; Dans Leon Morello och Iris Valerius; Dir. Martin Sterner¹⁹⁵

1937-02-03 (Det roliga 3-aktslustspelet) *Konserten* av Hermann Bahr; Hälsingborgs stadsteater, Riksteaterns publikorganisation¹⁹⁶

1940

1940-02-05 *Nytt och Nattgammalt* av Arne Pärson & C:o; Falkenbergs amatörsällskap/Det gamla [revy]gardet med Inga-Lill Andersson, Nicke Biérke, Almer Eriksson, Allan Fernström, Siri Forsman, Pelle Jens & Comp., Kickan Pettersson, Filip Pärson, Pelle Pärson, Stig Pärson, Wiktor Ruben Pettersson, och Rulle Wallberg; Musik Valencias Swing-band; Musikarrangemang Musikdirektör Oswald Brodin; Dekor Nisse Afzelius och Stig Pärson; Kostym Hedy Kristensson [företag] och Einar Persson & C:o¹⁹⁷

---

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ *Falkenbergs tidning* 1931-01-15 "Falkenbergs teater" och "Likt och olikt" och 1931-01-17 "Teatern".

¹⁹¹ *Hallands nyheter* 1977-07-09 "Schism gjorde en revy till två".

¹⁹² *Hallands nyheter* 1931-12-31 "Falkenbergs teater" och 1932-01-02 "Nyårsvakor".

¹⁹³ *Hallands nyheter* 1990-03-26 "Minnenas teater".

¹⁹⁴ *Hallands nyheter* 1937-01-09 "Goodtemplare!".

¹⁹⁵ *Hallands nyheter* 1937-01-16 "Falkenbergs Teater" och 1937-01-21 "Teater".

¹⁹⁶ *Hallands nyheter* 1937-01-30 "Teatern" och 1937-02-06 "Teater".

¹⁹⁷ *Nytt och nattgammalt* (Falkenberg 1940).

1942

1942-01-10 *Ungdomens nakenhet – En parisisk kärlekshistoria* av Emma Berie; Folke Walders turné med Dagny Lind och Folke Walder, ? – Glädjeflickan, ? – Glädjeflickans syster, ? – Systemens pojkvän, och ? – Soutenören¹⁹⁸

1942-03-04 *Värdshusvärdinnan* (Lustspel) av Carlo Goldoni; Svenska riksteatern, Johan Westins turné med Ragnar Arvedson – Baronen, Björn Berglund – Fabrizio, Alice Eklund, Knut Pehrson – Greven, och John Westin – Markisen¹⁹⁹

1945

1945-03-27 *Boccaccio – Operett i 3 akter* av F Zell, R Genée och (Musik) Franz von Suppé; Riksteatern, Göteborgs lyriska teater med Eric Brutsner – Scalza, Nils Bäckström – Boccaccio, Olle Larsson – Prins Pietro, Inger Palmgren – Fiametta, Astrid Sundholm – Isabella, Erik Zetterman – Kryddkrämaren Lambertuceio, och Eric Åby – Tunnbindaren Lottenringhi; Regi Lars Egge; Dirigent Gustav/Gustaf Erbe; [Den sista uppsättningen på Falkenbergs teater!]²⁰⁰

* * *

Före 1905-03-02 *Neckens dotter*; Hjalmar Selanders sällskap²⁰¹

? *Bröderna Ströms huskors*; Martin Sterner med sällskap²⁰²

? *Den röda baken*; Martin Sterner med sällskap²⁰³

? *Ebberöds bank*; Martin Sterner med sällskap²⁰⁴

? *Hittebarnet* av August Blanche; Falkenbergs amatörteatersällskap²⁰⁵

? Titel okänd (Lustspel) av Erik Gustaf Geijer; Falkenbergs amatörteatersällskap²⁰⁶

? *Markurells i Wadköping*; Anders de Wahl²⁰⁷

? Titel okänd; Adolf Jahr och Edvard Persson²⁰⁸

Vissa delar av appendixet har sammanställts efter det att arbetet med uppsatsen i övrigt var slutförd, därför är vissa fakta av förklarliga skäl inte medtagna där. Dessa fakta hade kunnat ge ytterligare nyanser åt texten men är dock inte av omkullkastande eller banbrytande karaktär.

Falkenbergs tidning 1940-01-11 "Falkenbergsrevy till förmån för Finland", 1940-02-01 "Teatern" och 1940-02-06 "En lyckad revy /.../".

¹⁹⁸ *Falkenbergs tidning* 1942-01-05 "Falkenbergs teater" och 1942-01-12 "Teatern".

Hallands nyheter 1942-01-10 "Falkenbergs teater" och 1942-01-12 "Teater".

¹⁹⁹ *Falkenbergs tidning* 1942-02-28 "Teatern" och 1942-03-05 "Teatern".

²⁰⁰ *Falkenbergs tidning* 1945-03-21 "Riksteatern" och 1945-03-28 "Teatern".

Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Övriga ämnesordnade handlingar 1907-1995 (F6:1): Handlingar rörande dörrarna till "Teatersalongen", numera placerade i Berte Museum.

²⁰¹ *Falkenbergs tidning* 1905-03-04 "Teatern".

²⁰² Bengtsson, Inger A a s 38.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ *Hallands nyheter* 1977-07-09 "Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg".

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ *Hallands nyheter* 1990-03-26 "Minnenas teater".

²⁰⁸ Ibid.

Appendix II – Recension av *Klart Falkenbergs 1937*

Recension, av nyårsrevyn *Klart Falkenberg 1937* spelad på *Falkenbergs teater* 1937-01-20, ur *Hallands nyheter* 1937-01-21:

”Teater

’Klart Falkenberg 1937’ hade dir. Sterner benämnt den revy, som i går afton uppfördes å Falkenbergs teater inför i det närmaste fullsatt salong. Det lokala inslaget var också rikligt förekommande, vartill kom mera kvalitativa sceniska krafter, vidare vyer och naturligtvis en storståtligare inramning än som kan bestås en helt lokal revy. Revyaftonen blev därför både förenämlig och synnerligen roande. Härmed kunde vara nog sagt. Av det rikliga programmet förtjänar dock en del särskilt omnämnande, även om ensemblen var så jämn och god man gärna kan önska.

Hr Mauritz Levison svarade för presentationen och är en cabaretförmåga av rang. På honom vilade också största delen av föredragandet av de lokala inslagen. Lilla fr. Astrid Lindgren är en tärna med friskt humör. Hon har en särskild förmåga att utan stora åthävor få auditoriet med sig. Hon är även mångkunnig och gjorde lycka med flera kupletter. Fr. Margit Berglund har också mycket på sin lott i revyn, liksom dansparet Leon Morello-Iris Valerius, vilka presenterade många vackra saker till Terpsikores ära. Fr. Gerda Landgren hade många uppdrag av det mera burleska slaget att fullgöra och senterades livligt liksom hr Ragnar Thuré, särskilt hans hyllning åt det genuint skånska. Men även övriga av det talrika sällskapet bidro alla till glädjens höjande. Ett särskilt lov äro de vackra tablåerna värda, flera synnerligen stilfulla, liksom stor omsorg nedlagts på dekorationerna.

Sist bör inte glömmas den visserligen inte stora men duktiga orkestern, som förtjänade sin del av applåder och den allmänna begeistring, som rådde och steg allt eftersom aftonen framskred. Dir. Sterner har med sin lyckade revy fyllt vad inte mindre platser mäktade åstadkomma för ett återblickande på ett gånget år. Vad Falkenberg beträffar utlovades dock att 1935 [!] års revy snart är att emotse, vilket ju är högt på tiden, ehuru den knappast erfordras efter gårdagens revyspel.”

Källförteckning

Litteratur

- Almqvist, Linus *Falkenbergbilder* (Falkenberg 1990)
- Almqvist, Linus *Falkenbergbilder – Textkomplettering Erik Kylén* (Falkenberg 1991)
- Andersson, Gunvald Red. *Det började med Seger – Hundraårig nykterhetskamp i Falkenberg med omnejd* (Falkenberg 1988)
- Bengtsson, Inger *Harrys historia – Berättad för Inger Bengtsson* (Falkenberg 1994)
- Bilder från vår bygd – Häfte nr 3* (Falkenberg 1981)
- Donohue, Joseph "Evidence and Documentation", *Interpreting the Theatrical Past – Essays in the Historiography of Performance*, Thomas Postlewait & Bruce A McConachie [Eds.] (Iowa City, 1989)
- Edströms, Per Simon *Liten handbok i gammal teaterteknik* (Värmdö 1995)
- Elinder, Rickard *Studier i den svenska skoindustrins struktur* (Uppsala 1948)
- Englund, Peter "Om en vandring i Hilbertrummet", *Tystnadens historia och andra essäer* Peter Englund (Stockholm 2003)
- Helander, Karin "Nationell exotism – från när och fjärran", *Teater i Sverige*, Lena Hammergren, Karin Helander, Tiina Rosenberg och Willmar Sauter (Hedemora 2004)
- Hägge, Eric *Kommunalt sekel – Falkenbergs stadsfullmäktige 1866-1965* (Lidköping 1966)
- Ljung, Anders *Ur Falkenbergs stads historia* (Halmstad 1954)
- Löfgren, Lars *Svensk teater* (Stockholm 2003)
- Ohlén, Carl-Eric *Från fars och farfars tid* (Vänersborg 1961)
- Rosenqvist, Claes *Norrlandskustens teaterpionjärer* (Gideå 2003)
- Rougemont, Martine de "Perspectives on Theatre History", *Nordic Theatre Studies – Special International Issue: New Directions in Theatre Research, Proceedings of the XIst FIRT/IFTR Congress (Selection)*, Willmar Sauter [Ed.] (Viborg, 1990)
- Schechner, Richard "Invasions Friendly and Unfriendly: The Dramaturgy of Direct Theatre", *Critical Theory and Performance*, J G Reinelt & J Roach [Eds.] (Ann Arbor, 1992)
- Skantze, Anna *Kulturpersonligheter från Falkenbergs kommun* (Falkenberg 1988)

Ullberg, Hans *På väg mot en Riksteater – En teaterpolitisk tillbakablick 1911-1939*

(Stockholm 1991)

Vince, Ronald W "Issues on Theatre History", *Nordic Theatre Studies – Special International*

Issue: New Directions in Theatre Research, Proceedings of the XIst FIRT/IFTR

Congress (Selection), Willmar Sauter [Ed.] (Viborg, 1990)

Vince, Ronald W "Theatre History as an Academic Discipline", *Interpreting the Theatrical*

Past – Essays in the Historiography of Performance, Thomas Postlewait &

Bruce A McConachie [Eds.] (Iowa City, 1989)

Zetterholm, Tore *Levande litteratur – Från Gilgamesj till Bob Dylan* (Höganäs 1981)

Referenslitteratur

Bonniers konversationslexikon III Dalou-Finland (Stockholm 1923)

Kunskapens bok – Natur och kulturs illustrerade uppslagsverk 1 A-B (Stockholm 1958)

Kunskapens bok – Natur och kulturs illustrerade uppslagsverk 5 M-P (Stockholm 1959)

Myggans nöjeslexikon – Ett uppslagsverk om underhållning 8 HAGEN-HÖGL

(Höganäs 1991)

Nationalencyklopedin 9 HIM-ISSK (Höganäs 1992)

Norstedts uppslagsbok (Stockholm 2003)

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (Stockholm 1998)

Tidningar

Falkenbergs tidning

1905-01-03 "Falkenbergs Teater", 1905-01-05 "Ett par synnerligen glada teateraftnar /.../",

1905-03-02 "Falkenbergs Teater" och "Aftonens teaterföreställning /.../", 1905-

03-04 "Teatern", 1905-03-07 "Falkenbergs Teater", 1905-03-14 "Teater", 1905-

10-30 "Teatern", 1905-10-31 "Teatern", 1905-11-02 "Teatern"

1906-04-24 "Teatern", 1906-09-20 "Teatern"

1907-01-08 "Falkenbergs teater", 1907-01-15 "Teater", 1907-01-19 "Falkenbergs Teater",

1907-01-24 "Teatern", 1907-01-26 "Falkenbergs Teater" och "Teater", 1907-

01-29 ”Skådespelaren Unges dramatisk-humoristiska soaré /.../”, 1907-02-02
 ”Falkenbergs Teater”, 1907-02-07 ”Sten Stenson Steén från Eslöf /.../”
 1909-03-02 ”Falkenbergs teater”, 1909-03-04 ”Teatern”
 1913-09-20 ”Falkenbergs Teater”, 1913-09-27 ”Teatern”, 1913-10-18 ”/.../ Höst-Basar”,
 1913-10-28 ”Falkenbergs Teater”, 1913-11-01 ”Teatern”
 1915-12-28 ”Falkenbergs Teater”, 1915-12-30 ”Teatern”
 1919-09-16 ”Teatern i Falkenberg”
 1920-03-20 ”Falkenbergs teater” och ”Teatern”, 1920-03-23 ”Falkenbergs teater”, 1920-03-
 27 ”Teatern”
 1922-01-03 ”Falkenbergs teater”, 1922-01-05 ”Falkenbergs teater” och ”Teaterföreställningen
 i morgon /.../”, 1922-01-07 ”Teatern”, 1922-01-10 ”Falkenbergs teater”, 1922-
 01-17 ”Teatern”, 1922-01-19 ”Falkenbergs teater”, 1922-01-22 ”Falkenbergs
 Gymnastik- och -idrottsklubb anordnar Soaré /.../”, 1922-01-24 ”Falkenbergs
 teater”, 1922-01-26 ”Teatern”, 1922-01-31 ”Falkenbergs Teater” och
 ”Maskeradbal /.../”, 1922-02-02 ”Teatern”
 1929-01-03 ”Likt och olikt”
 1930-01-02 ”Slutsålt” och ”Teatern”, 1930-01-04 ”Falkenbergs teater”, 1930-01-07
 ”Teatern”, 1930-01-09 ”Likt och olikt”, 1930-01-14 ”Teatern”, 1930-12-30
 ”Likt och olikt”
 1931-01-03 ”Falkenbergs teater” och ”Likt och olikt”, 1931-01-08 ”/.../ Nyårsrevy” och ”Likt
 och olikt”, 1931-01-10 ”Nyårsrevyn”, 1931-01-15 ”Falkenbergs teater” och
 ”Likt och olikt”, 1931-01-17 ”Teatern”
 1940-01-11 ”Falkenbergsrevy till förmån för Finland”, 1940-02-01 ”Teatern”, 1940-02-06
 ”En lyckad revy /.../”
 1942-01-05 ”Falkenbergs teater”, 1942-01-12 ”Teatern”, 1942-02-28 ”Teatern”, 1942-03-05
 ”Teatern”
 1945-03-21 ”Riksteatern”, 1945-03-28 ”Teatern”

Hallands nyheter

1931-01-03 ”’Sicket ett liv’ på Falkenbergs teater”, 1931-12-31 ”Falkenbergs teater”
 1932-01-02 ”Nyårsvakor”

1937-01-09 ”Goodtemplare!” och ”Teater-biografen”, 1937-01-16 ”Falkenbergs Teater”,
1937-01-18 ”Teater-biografen”, 1937-01-21 ”Teater”, 1937-01-30 ”Teatern”,
1937-02-04 ”Teatern”, 1937-02-06 ”Teater”

1938-01-29 ”Logen 1400 Falkenhus av I.O.G.T. fyller femtio år”

1942-01-10 ”Falkenbergs teater”, 1942-01-12 ”Teater”

1974-06-18 ”De spelade teater när seklet var ungt”

1975-03-07 ”Det hände i Falkenberg i januari månad år 1895”

1977-07-09 ”Än ger teaterkupletterna eko från teatern i Falkenberg” och ”Schismen gjorde en
revy till två”

1990-03-26 ”Minnenas teater”

1993-08-09 ”Krogseredsrevyn är bäst i Sverige!”

1995-10-17 ”Teatern rivs sten för sten”

Hallandsposten

1993-03-06 ”Sällskap fyller 50 – Hallarnas skådespelarlag fyller 50 – Jubilerar med Molière i
Drängsered”

Kustvärnet – Programblad för Hallands distrikt af I.O.G.T.

1908-09-01 ”Ordenshuset i Falkenberg”

Trycksaker

Nytt och nattgammalt (Falkenberg 1940)

CD

Vreeswijk, Cornelis *En fattig trubadur* (2000) Universal 159234-2

Arkivmaterial

Falkenbergs kommunarkiv

Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs hembygdsmuseum, Affisch 1857-01-18, ”En stor presentation”, C. Stella och G. T. Hedin.

Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs kommun: Bygglövsnämnden, E1: Rampen 2

Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs stad: Drätselkammaren, Kassabok för nöjesskatten, 1922-1930, GIIaf:1

Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs stad: Drätselkammaren, Nöjesskattedeklarationer nr. 1-200, 1946, Gva:2

Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs stad: Drätselkammaren, A 1 a – Protokoll

Falkenbergs kommunarkiv, Falkenbergs stad: Drätselkammaren, A 1 a – Protokoll, § 61, 1897-07-13, teaterdekorationer å Stadshotellet

Länsmuseets Varberg arkiv

VMA4762 – Varberg, Halland, Diverse affischer o.d.

VMA6241 – Varberg, Halland, Diverse affischer över teaterföreställningar och konserter i Varberg i mitten av 1800-talet.

VMA6699 – Varberg, Halland, Teater- och konsertaffischer från Varberg m.fl. städer, 123 st.

VMA6700 – Varberg, Halland, Teater- och konsertaffischer från Varberg m.fl. städer, 88 st.

Nykterhetsfolkets länsarkiv i Halland

Falkenbergs Godtemplares Sparkasseförening u.p.a. J1:1, Kartor och ritningar

Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Historik av Johan Davidsson (2002)

Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Kassa- och huvudböcker 1889-1937
G1:2, Kassa B 1895-1899 D/1b L.V. 2, Kassa-B 1903-1906 D/1b L.V. 4 och
Kassa-B 1906-1914 D/1b L.V. 5

Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Protokoll 1903-1970 A1:3 1-3

Logen 1400 Falkenhus av IOGT-NTO i Falkenberg, Övriga ämnesordnade handlingar 1907-1995 F6:1, Handlingar rörande dörrarna till ”Teatersalongen”, numera placerade i Berte Museum och Handlingar rörande Karnevalen i Falkenberg 1907
Nykterhetsfolkets arkiv i Halland, Litteratursekt., Diverse sketcher, teaterstycken m.m. i anslutning till programverksamhet. S/I:c nr 1 (Inlämnat av If 1400 Falkenhus)

Stadsfullmäktiges i Falkenberg protokoll

1891-11-19 Bilaga till § 141, 1892-01-28 § 11, 1892-12-15 Bilaga 4 till § 154D och 1892-12-29 § 160, 1919-10-30 § 179, 1920-11-25 § 256, 1921-12-22 Bil till § 308, 1922-12-18 Bilaga till § 286 och 1924-11-27 § Bilaga 94 och 95 till § 186 (Från www.lokalhistoria.nu/extra/link/?module_instance=1)

Sveriges teatermuseum, Drottningholm

Sveriges teatermuseum Drottningholm, Eskilstunasamlingen, Julia Håkansson's arkiv

Webbsidor

http://sv.wikipedia.org/wiki/F%C3%A4stningsspelen_i_Varberg (2008-08-25 kl 13:10)
sv.wikipedia.org/wiki/Kolbj%C3%B6rn_Knudsen (2007-11-28 kl 16:30)
www.falkenbergsrevyn.se/tillbakablick.htm (2007-11-28 kl 16:32)
www.hallarna.se/valkommen.html (2007-11-28 kl 16:34)
www.halmstad.se/prod/halmstad/dalis2kultur.nsf/vyPublicerade/D092C9CDEE768464C1256CA8002AD632?OpenDocument (2007-11-28 kl 16:36)
www.katrineberg.fhsk.se/ (2007-11-28 kl 16:46)
www.lokalhistoria.nu/extra/link/?module_instance=1 (2007-11-28 kl 16:47)
www.nyapapolyteatern.se/ (2007-11-28 kl 16:48)
www.nyapapolyteatern.se/empty_9.html (2007-11-28 kl 16:50)
www.riksteatern.se/default____12.aspx (2007-11-28 kl 16:52)
www.schtunk.se/ (2007-11-28 kl 16:55)
www.teaterhalland.se/ (2007-11-28 kl 16:56)

www.vallarna.se/default.asp?lid=2&ulid=52&show=1&2e=3 (2007-11-28 kl 17:05)

www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/historia.htm (2007-11-28 kl 16:39)

www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/valresultat.htm (2007-11-28 kl 16:40)

www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/naringsliv.htm (2007-11-28 kl 16:42)

www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/falkenberg/befolkning.htm (2007-11-28 kl 16:44)

Samlingar

Falkenbergs museum

Fotomuseet Olympia

Hans-Erik Hanssons privata samling

Intervjuer

Berander, Frid-Britt, 2006-11-30

Hansson, Hans-Erik, 2006-11-31

Håkansson, Rolf, 2006-10-12

Rådlund, Ralph, 2006-12-25

Observera!

Det är ej tillåtet att använda föreliggande verk* för kommersiellt eller offentligt bruk – utan författarens medgivande –, däremot är det tillåtet att kopiera verket för personligt bruk.

---

* Lönnsjö, Mikael *Falkenbergs Teater (1903-1945) – En punktbelyst historik* © 2007 Mikael Lönnsjö.